

शिक्षक

www.teacher.org.np

मूल्य रु ४०/-

साउन २०६७

नेताहरूलाई इमान्दार
बनाउने काइदा -१४

लेख्ने पाटी सेतै जाती -२२

प्राथमिक शिक्षकका समस्या -३२

शिक्षक नूतन बनौं -४०

प्राथमिक स्कूल

जीवनको जग

RealTM
Fruit Power
Fruit juice

**FRUIT POWER अब
MICKEY को साथ**

जीवनको जग प्राथमिक स्कूल !

पाँच वर्षसम्म राम्रो शिक्षा र संस्कार, सफा पानी र पौष्टिक खानेकुरा पाएर हुर्किएका बालबालिका माध्यमिक तहमा पुग्दा कस्ता 'विद्यार्थी' होलान् ?

नमूना बालविकास केन्द्र चुरियामाई,
मकवानपुरका बालबालिकाहरू
आपसमा खेलमार्फत् अन्तरक्रिया गर्दै ।

सोभाना राहाल

आवरण २८-२९

सुदर्शन धिमिरे

गतिविधि

पृष्ठ १३-१५

- सार्क शिक्षक महाधिवेशन नेपालमा हुने
- टीपीडी शुरु
- एसएसआरको विरोधमा शिक्षक सङ्गठन
- एसएलसी मार्कसिटमा अङ्ग्रेजी जन्ममिति
- शिक्षकलाई पनि दुर्गम र मंहगी भत्ता
- लाइसेन्स साउनभित्रमा

थप सामग्री

लेखने पाटी : कालोभन्दा सेतो जाती !	शोभा शर्मा	२२
ठूलो जिम्मेवारी धेरै समस्या	प्रमोद आयाम	३२
छलाडी बच्चा र थोत्रिएका शिक्षक नूतन बन्ने कि ?	डा. विद्यानाथ कोइराला	४०
उस्तै उस्तै छ प्रावि शिक्षकको संसार	राजकुमार बराल	४४
गुरुका गुण	प्रा. डा. शङ्करराज पन्त	४८
सन्दर्भ जलवायु परिवर्तन यतीको रोदन र जलपरीको विलाप	डा. तीर्थबहादुर श्रेष्ठ	५२
पढाउन सकिन्छ, नपन्छाऔं	जे पी श्रीवास्तव	५४
18 Jokes to teach by; 'Can a kangaroo jump higher than Dharara?'		५८

स्तम्भ

विषय-सन्दर्भ २, हेराइ-बुझाइ ३, सुझाव र प्रतिक्रिया ४, जिज्ञासा र जवाफ ८, मनका कुरा १०, फुर्सद ६०, मैले पढेको स्कूल ६४

आवरण विचार

बालविकास र प्राथमिक शिक्षा

पृष्ठ
३५-३८

नेताहरू इमानदार भएनन् ?
त्यसो भए, शिक्षामा सुधार गर !

पृष्ठ १८-१६

प्रा. हाजिमे यामसिता

हिमाल एसोसिएसनका लागि वसन्त थापा द्वारा प्रकाशित, सम्पादक: राजेन्द्र दाहाल

सल्लाहकार सम्पादक: केदार शर्मा, सहायक सम्पादक: सुदर्शन धिमिरे, वरिष्ठ संवाददाता: बाबुराम विश्वकर्मा, संवाददाता: प्रमोद आयाम

कार्यालय: शिक्षक मासिक, पाटनढोका, ललितपुर, पो.ब.नं. १६६, ललितपुर, फोन: सम्पादकीय- ५५४३२५२, व्यापार/विज्ञापन- ५५४८१४२, ग्राहक गुनासो- ४२६५६८६
फ्याक्स: ५५४१९९६, ईमेल: mail@teacher.org.np, वेब: www.teacher.org.np मुद्रण: जगदम्बा प्रेस, हात्तीवन, ललितपुर

निःशुल्क होइन, सक्नेलाई शुल्क

अरू कुरा जस्तै ज्ञान, विद्या, सीप र शिक्षा पनि सितै पाइने कुरा होइन। एकपटक प्राप्त गरेपछि दीर्घकाल अर्थात् लगभग जीवनभरलाई नै पुग्ने भएकाले तुलनात्मक रूपमा यो महँगो पनि हुन्छ। 'निःशुल्क शिक्षा' एउटा लोकप्रिय तर भ्रामक नारा मात्र हो। त्यसमा विद्यार्थीले (अभिभावकले) सीधै पैसा तिर्नु नपर्ने देखिए पनि राज्यले बेहोर्नुपर्ने खर्च ठूलो हुन्छ, जुन नागरिककै खल्तीबाट गइरहेको हुन्छ। अर्कातिर, 'निःशुल्क' भनिएकै कारण विद्यालय, शिक्षक र शिक्षाले पाउनुपर्ने जति महत्त्व पाउँदैनन्। यो कसरी भनौं, आफूले प्रत्यक्ष पैसा नतिरेका कारण नागरिकहरूलाई स्कूल र राज्यसित अनुकूल शैक्षिक वातावरण तथा शिक्षकहरूसित उचित शिक्षणको माग गर्ने हक गुमाएरै लाग्छ। हाम्रो सामाजिक नैतिकताका कारण मुखले त कसैले भन्दैन, तर कतिपय ठाउँमा सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरूमा 'राम्रो पढाइ' को माग गर्नुलाई 'माग्नेलाई तातो भात' जस्तो पनि ठानिन्छ। त्यसैले पुगिसरी आएका जति आफ्ना छोराछोरीलाई धेरै बढी, कतिपय अवस्थामा त अनुचित शुल्क तिरेर समेत निजी स्कूलहरूमा पठाइरहेका छन्। 'सक्ने' जति सबै अन्त गएपछि सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरूमा विभिन्न किसिमको बाध्यताले अल्काइएका विद्यार्थी मात्र बाँकी रहनु अस्वाभाविक होइन।

जति घुमाएर कुरा गरे पनि यस्तो शैक्षिक दुरवस्थाको मूल कारण राजनीतिक फाइदाका लागि शैक्षिक क्षेत्रमा गरिने विभिन्न किसिमका हस्तक्षेपहरू नै हुन्। राजनीतिक दलहरूको साथ र समर्थनमा शैक्षिक क्षेत्रमा थरीथरीका हडताल र आन्दोलन भइरहन्छन् जो अधिकांश अवस्थामा तलव, भत्ता, सुविधा बढाउन सफल हुन्छन्। शिक्षकहरूलाई जागिरको स्थायित्वका लागि 'लडन' सघाउने धेरै छन् तर शिक्षकभन्दा धेरै ठूलो सङ्ख्यामा रहेका विद्यार्थीको 'राम्रो शिक्षा पाउने हक'का लागि अघि सर्नेहरू विरलै भेटिन्छन्। शैक्षिक हक-अधिकारका कुरा गर्नेहरूले विद्यार्थी र अभिभावकका चाहना बुझेर पनि सधैं बुरुपचाउने गरेका छन्। शुल्क घटाउनु वा निःशुल्क पढाउनु मात्र अभिभावकको चाहना भएको भए शिक्षामा निजी क्षेत्रको यत्रो लगानी र बोलवाला हुने थिएन भन्ने कुरा राजनीति गर्नेहरूले आत्मसात् नगरून्जेल मुलुक 'निःशुल्क शिक्षा'को लोकप्रिय भ्रमको सिकार भई नै रहने छ।

तर यथार्थ अलग छ, आज आफ्ना सन्तानको शिक्षा-दीक्षा नेपालीहरूको प्रमुख प्राथमिकताको विषय भइसकेको छ। हामीहरू मुलुकको संविधान बन्न एक वर्ष वा त्यसभन्दा पनि ढिलो भएको सहन सकौंला, तर एकपटक सोचौं त के हामी हाम्रा छोराछोरीको पढाइ एक वर्ष रोकिएको कल्पना गर्न सक्छौं? मानिसहरू नयाँ लुगा नलगाउला, मीठो गाँस

त्याग्लान् तर छोराछोरीलाई सक्भर राम्रै मानिएका ठाउँमा पढ्न पठाउँछन्। मानिसहरू सन्तानको भविष्य राम्रो बनाउन जे पनि गर्न सक्छन् तर उनीहरूको पढाइको मामिलामा भने कुनै जोखिम उठाउन सक्दैनन्/चाहँदैनन्।

सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरूलाई निजी क्षेत्रका स्कूल-कलेज बराबर बन्न नदिने एउटा प्रमुख कारण निःशुल्क वा कम शुल्कको सस्तो नारा हो भन्ने यो पङ्क्तिकारको ठहर छ। पैसा लिन नै नपाएपछि शिक्षण संस्थाहरूले आधारभूत कामका लागि पनि खर्च गर्न सक्दैनन्, अतिरिक्त काम गरेवापत शिक्षकहरूलाई अलिकति पारिश्रमिक दिन पनि सक्दैनन्। अभावको यो आगोमा राजनीतिक हस्तक्षेपले घिउ थपिदिन्छ। विद्यार्थीहरूका लागि कम पैसा तिरेको वा तिरै नतिरेको पढाइ 'कम लगानीको व्यापार' हुन्छ जुन डुबे पनि खासै फरक पर्दैन। यसरी 'हुनुपर्ने भन्दा कम स्तरको शिक्षा'को कुचक्र चलिरहन्छ। यदि हाम्रो राज्य आर्थिक दृष्टिले सबै धान्न सक्ने हुन्थ्यो भने कुरै अर्को हुन्थ्यो; निःशुल्क शिक्षाको नारा कतै विक्रम हुन्थ्यो।

शिक्षामा शुल्क रहिरहने; अनि महँगो हुँदा राम्रो हुने पनि होइन। तर मीठो सुनिने कुरा गरेर सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरूलाई उचित शुल्क लिनबाट समेत बञ्चित गर्दा निजी क्षेत्र फुल्न बलियो हुने बाहेक अरू केही उपलब्धि हुँदैन भन्ने कुरा गएको दशकमा पुष्टि भइसकेको छ। गएको दशक शिक्षण संस्थाहरूमा सबैभन्दा हस्तक्षेप भएको समय हो। परिणाम के भयो त? सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरू पहिलेभन्दा कमजोर भए र निजी क्षेत्र फुल्न बलियो र फुल्नु आकर्षक हुँदै गयो।

समाधान नभएको होइन। तर त्यसका लागि अदम्य साहस र कुशल व्यवस्थापन चाहिन्छ। राम्रो गृहकार्य गरेर तलदेखि माथिसम्म, प्राथमिकदेखि विश्वविद्यालय तहसम्मका सरकारी/सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरूलाई समग्र शिक्षाको जिम्मेवारीसँगै उचित शुल्क लिन छुट दिने र विपन्न र पछिपरेका समुदायका व्यक्तिहरूलाई विशेष छुट दिने व्यवस्था गर्ने हो भने यहाँ पनि स्तर र हैसियत दुवै पाइन्छ। उदाहरण नभएका होइनन्, शिक्षक मासिकको अघिल्लो अड्डमा प्रकाशित 'हाम्रो स्कूल यसरी बनायौं राम्रो' शीर्ष लेखबाट शिक्षक, विद्यालय सञ्चालक, शिक्षाका हाकिम र शिक्षाको राजनीति गर्नेहरूले धेरै कुरा सिक्न सक्छन्। हैन, लोकप्रिय कुरै मात्र गरिरहने हो भने अर्को रूपैयाँ खर्च भएका भौतिक संरचना र करोडौं तलव खाने जनशक्ति स्तरहीनताको अभियोगबाट कहिल्यै पनि मुक्त हुनसक्ने छैनन् र त्यसबाट सृजित खालिपनको फाइदा व्यापारिक संस्थाहरूले उठाई नै रहनेछन्, जसलाई विवेकी व्यक्तिले अन्यथा ठहर्‍याउन सक्दैन।

भालुले सिकाएको मन्त्र

दुई जना बटुवा घनाजङ्गलको बाटोबाट शहर गइरहेका थिए। अचानक एउटा भालुसित उनीहरूको जम्काभेट भयो। दुईजनामध्ये एक जना रूख चढ्न पारङ्गत थियो, भालु देखेनवित्तिकै ऊ खुर्रर दौडेर छेउको रूखमा चढ्यो।

अर्को साथी रूख चढ्न जान्दैनथ्यो। भालु छेउमै आइसकेको देखेर ऊ एकदमै अत्तालियो। त्यसै बेला उसले 'भालुले मरेका जीवजन्तु खाँदैन' भनेर पहिला कतै सुनेको कुरा सम्झ्यो र मरेको अभिनय गरेर भुइँमा लम्पसार पऱ्यो। भालु उसको छेउमा आयो। दुई-तीन पटक शिरदेखि पाउसम्म सुँघ्यो। सास फेरेको जस्तो लागेर होला, टाउकातिर त फनै मजाले सुँघ्यो। तर एकछिन पछि मरेकै ठहर गरेर होला, भालु त्यहाँबाट हिँड्यो।

भालु गएपछि एउटा रूखबाट ओर्ल्यो, अर्को भुइँबाट उठ्यो। रूख चढ्ने साथीले भुइँमा सुतेर ज्यान जोगाउनेलाई गिज्याउँदै भन्यो, "भालु त तिमीसित खूब साउती गर्दै थियो नि; के के भन्यो हँ?"

"एउटा ठूलो मन्त्र सिकायो तर नभन्नू भनेको छ", उसले जवाफ दियो।

यति सुनेपछि भने पहिलोलाई निकै खुलुदुली लाग्यो र भालुले सिकाएको मन्त्र भन कि भन भनेर कर गर्न

थाल्यो। धेरै कर गरेपछि दोस्रोले मुख खोल्‍यो, "मलाई भालुले अप्ठ्यारोमा परेका बेला साथ छाड्ने मित्रसँग लामो बाटो कहिल्यै नहिँड्नु, आज जस्तै धोका पाउन सक्छौ भन्यो।"

यो कुरा सुनेर हत्तपत्त रूख चढ्ने साथी लज्जित भयो र उसले साथीसँग माफी माग्यो।

शिक्षा: परिआएका बेला साथीलाई एकलै छाड्नुहुँदैन भन्ने शिक्षा त यस कथामा छँदैछ, त्यस बाहेक यसमा रहेको अर्को शिक्षा हो, सन्दर्भ मिलाएर आफ्ना कुरा राख्ने कलाले जस्तै मान्छेको पनि चित्त बुझाउन सक्छ।

हामी सऱ्यौं

लठ्ठीको सदुपयोग

'शिक्षक र लाठी' शीर्षकमा छापिएका दुई वटा तस्विर र त्यसमा प्राप्त विभिन्न विचार तथा प्रतिक्रिया (शिक्षक २०६७ असार) गहकिला हुँदाहुँदै पनि शिक्षकको हातमा रहेको लाठीको सन्दर्भमा निरपेक्ष रहेका पाइए। धेरैले लाठीलाई नकारात्मक अर्थमा मात्र लिएको पाइन्छ।

सर्वप्रथम प्रश्न उठ्छ लठ्ठी केका लागि? एकजना शिक्षकले कक्षाकोठामा प्रवेश गर्दा लठ्ठी लैजाने हुँदैन भन्ने पक्षमा म छैन किनभने लठ्ठी केवल विद्यार्थीलाई सजाय दिने साधनको रूपमा मात्र प्रयोग गरिँदैन। शिक्षकले कक्षाकोठामा लठ्ठीको प्रयोग शिक्षण सामग्रीका रूपमा पनि गर्न सक्छ। जस्तै; (क) बोर्डमा लेखिएका शब्द वाक्य तथा चित्रहरूलाई हातको सट्टा

लठ्ठीले टाढैबाट सङ्केत गर्न, देखाउन सजिलो हुन्छ। (ख) साना कक्षाहरूमा सङ्ख्याको ज्ञान दिलाउन लठ्ठीको प्रयोग अत्यन्तै उपयोगी हुन्छ। (ग) विज्ञान विषयमा उत्तोलकका प्रकारहरूको जानकारी गराउन लठ्ठी उपयोगी हुन्छ। (घ) एउटा लठ्ठी र लठ्ठीको बिटो प्रयोग गरी अनेकतामा कमजोर र एकतामा बलियो भइने उदाहरण दिन सकिन्छ। (ङ) बृद्ध-वृद्धालाई लठ्ठीको सहारा किन चाहिन्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीलाई बुझाउन यसको प्रयोग उपयोगी हुन्छ। (च) लठ्ठीको प्रयोग कुनबेला सही र कुनबेला गलत हुन्छ भन्ने बारेमा साना विद्यार्थीलाई जानकारी गराउन पनि यसको प्रयोग गर्न सकिन्छ, इत्यादि।

त्यसैले कक्षाकोठामा शिक्षकले लठ्ठी लैजाने नहुने भन्ने होइन र लठ्ठीको प्रयोग केवल यातना दिनकै लागि गरिन्छ भन्ने बुझाइ निरपेक्ष हो। लठ्ठीको प्रयोग नै नगरिकन पनि एउटा शिक्षकले विद्यार्थीलाई भयानक यातना दिन सक्छ भने लठ्ठीको सिर्जनात्मक प्रयोग गरेर अध्यापन कार्यलाई सरल, सहज र अर्थपूर्ण बनाउन सक्छ। मञ्चमा लठ्ठी भाँच्ने क्रियाकलाप मञ्चन गर्ने तर व्यवहारमा विद्यार्थीको गालामा औँठाका छाप पार्ने, त्यसैगरी मैदानमा लठ्ठीनाच प्रदर्शन गर्ने तर कक्षाकोठामा कोमल र सकारात्मक स्वभाव प्रदर्शन गर्ने प्रवृत्ति पनि हुनसक्छ। गलत नियत, कमजोर मनोबल र विषयगत दक्षताको अभाव भएको शिक्षकले विना लठ्ठी पनि विद्यार्थीको भविष्य अन्धकारतर्फ धकेलिरहेको हुन्छ भने एउटा दक्ष र अनुभवी शिक्षकले अध्यापन कार्यमा लठ्ठीको सिर्जनात्मक प्रयोग गरी सिकाइ क्रियाकलापलाई सरल, सहज र प्रभावकारी बनाउन सक्छ। त्यसैले शिक्षकले कक्षाकोठामा लठ्ठीसहित प्रवेश गर्ने कार्यलाई निरपेक्ष रूपमा गलत अर्थमा लिनु सधैं सही हुँदैन।

भेषराज सुवेदी

न्यू होराइजन उमावि, पाल्पा
केन्द्रीय सदस्य, प्याब्सन

बडुजीको बुझाइ जायज छ

शिक्षक मासिक (असार २०६७) मा दार्चुलाका शिक्षक इन्द्रराज वडुले बुँदा

(क) मा उठाउनुभएको प्रसङ्गमा शिक्षक ले गरेको सम्पादकीय टिप्पणीमाथि पुनः प्रतिक्रिया जनाउन मन लाग्यो। शिक्षा नियमावलीमा गरिएको व्यवस्था जस्ताको तस्तै साभार गरेर सम्बन्धित क्षेत्रका भुक्तभोगी प्रधानाध्यापकले प्रश्न उठाइसकेपछि आवश्यक परेमा सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञमार्फत प्रस्ट पार्न प्रयास गर्नुपर्नेमा सम्पादकीय 'बुझाइ' पाठकहरूमाथि जबरजस्ती थोपार्न खोजिनु शिक्षक को लागि सुहाउने कुरा पटककै होइन। नियमावलीको व्याख्या हामी शिक्षकले गर्न मिल्ने कुरा होइन। यसका लागि सम्बन्धित निकायहरू छन्। तर पनि भइरहेको अभ्यासलाई नजिकबाट अवलोकन गरेको आधारमा भन्नुपर्दा बडुजीले उठाउनुभएको कुरा एकदम जायज छ। 'एक तह वा श्रेणी माथिको प्रश्न नभएमा' भन्ने वाक्यांशले कहिल्यै पनि 'प्रश्न तल्लो श्रेणीको भएमा' भन्ने बुझाउँदैन। यस व्यवस्थाको कार्यान्वयनको क्रममा नियमावलीको व्याख्या र प्रयोगलाई प्रस्ट पार्न एउटा उदाहरण प्रस्तुत गरौं। कुनै विद्यालयमा माध्यमिक तह द्वितीय श्रेणीमा प्रश्नसहित जम्मा दुईजना शिक्षक कार्यरत छन् भने प्रथम श्रेणीमा बहुवा हुनको लागि दुवैजना प्रतिस्पर्धी हुनसक्ने तर पहिलो सुपरीवेक्षकको हैसियतले प्रश्नले दिन पाउने २० अङ्कमा आफ्नै प्रतिस्पर्धी शिक्षकलाई आफूभन्दा पछाडि पार्नको लागि निजको कार्यसम्पादनको तुलनामा नियतवश कम अङ्क प्रदान गर्न सक्ने सम्भावनालाई ध्यान दिई दुवैजनाको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन विद्यालय निरीक्षकले गर्ने व्यवस्था गरिएको हुनुपर्छ। तल्लो तह (निम्न माध्यमिक) वा तल्लो श्रेणी (माध्यमिक तह तृतीय श्रेणी) मा कार्यरत प्रश्नले माथिल्लो तह वा श्रेणी (माध्यमिक तह द्वितीय श्रेणी) मा कार्यरत शिक्षकको कार्यसम्पादन गर्न नैतिक र व्यावहारिक रूपमा नै नमिल्ने हुँदा नियमावलीको प्रयोगमा कुनै अस्पष्टता हुने कुरै रहने। बहुवा प्रयोजनको लागि यही अनुसार नियमावलीको कार्यान्वयन भइरहेको कुरा शिक्षक लाई जानकारी रहोस्।

बालकुमार जमरकट्टेल

नेचा बेतघारी-७, सोलुखुम्बु

छद्मभेषी पत्र प्रेषक !

शिक्षक पत्रिकाले दिने गरेका विषयवस्तुहरू शिक्षक, विद्यार्थी एवं अभिभावकका साथै शिक्षाप्रति चासो राख्ने जो-कोही व्यक्तिका लागि उपयोगी छन् । तर यस पत्रिकाको 'प्रतिक्रिया र सुझाव' स्तम्भमा अर्काको नाम बेची अनावश्यक फाइदा उठाउने पाठकहरू पनि भेटिँदा रहेछन् । असार २०६७ को शिक्षक को 'प्रतिक्रिया र सुझाव' स्तम्भअन्तर्गत 'पक्षपाती बढुवा' शीर्षकमा यादव खतिवडा (विश्वज्योति उमावि लामीडाँडा, खोटाङ)को नाममा प्रकाशित प्रतिक्रिया म यादवप्रसाद खतिवडाले लेखेकै होइन । अरू कसैले व्यक्तिगत फाइदा उठाउन त्यो पत्र लेखेको हुनुपर्छ । यसरी अर्काको नाम राखी व्यक्तिगत फाइदा लिन खोज्ने व्यक्ति पत्ता लगाई शिक्षक ले कारवाही गरौस् । साथै उक्त पत्रको पाण्डुलिपि मेरो ठेगानामा पठाई सहयोग गरिदिनुहुन अनुरोध छ ।

यादवप्रसाद खतिवडा

विश्वज्योति उमावि, लामीडाँडा, खोटाङ

(टिप्पणी: खतिवडाजीको

आग्रहलाई हामीले गम्भीरतापूर्वक लिएका छौं । छद्मभेषी पहिल्याउने प्रयास अब शुरू हुनेछ । तर, पत्रको पाण्डुलिपि (प्रमाण) नै तपाईंलाई पठाइदिने हो भन्ने हामीले छानबिन चाहिँ के आधारमा गर्नु नि ! त्यसैले पाण्डुलिपि पठाउन असमर्थ छौं । - सं.)

दुर्गमलाई छुट्टै स्तम्भ

म शिक्षक मासिकको नियमित पाठक हुँ । शिक्षा क्षेत्रमा भए गरेका उपलब्धि र गतिविधिहरूको जानकारी गराउँदै यसले शैक्षिक क्षेत्रका विकृति, विसङ्गति र समस्याहरू केलाउनमा पुऱ्याएको योगदान प्रशंसनीय छ ।

शिक्षकहरूले भोग्नुपरेका समस्या, तिनको समाधानका लागि विचार बुलन्द गर्ने एकमात्र लोकप्रिय, उत्कृष्ट र विशुद्ध शैक्षिक पत्रिका बन्न सफल भएको छ । अझै दुर्गम गाउँठाउँका विद्यालयहरूमा सेवा पुऱ्याइरहेका

शिक्षकहरूको कथा, व्यथा र शिक्षण पेशामा संलग्न रही सफलता हासिल गर्ने शिक्षकहरूको पृष्ठभूमि जीवनी समेटिने छुट्टै एउटा स्तम्भ भइदिए बेस हुनेथियो ।

कुमारराज स्याङ्बो

बाघ भैरव निमावि

छतिवन-५, ठूलोथली, मकवानपुर

केही सुझाव

हामी शिक्षाशास्त्र अध्ययन गरिरहेका विद्यार्थीहरूको लागि शिक्षक मासिक एउटा उपयोगी खुराक बनेको छ । असार अड्डेखि शिक्षक को मूल्य रु.४० हुने कुरा जानकारी पायौं । विद्यार्थीहरूको लागि यो अलिक महँगो भए जस्तो लाग्यो । तर पनि सबैका आ-आफ्नै समस्या हुन्छन् । मूल्यवृद्धि गरेपछि अब शिक्षक मा पृष्ठहरू थपेर लगभग १०० पुऱ्याउनुपर्ने । साथै यसमा निम्न कुराहरू समावेश गरियुन् भन्ने हाम्रो सुझाव छ:

- उपयोगी कुराहरू जस्तै: सृजनशीलता बढाउने उपाय, पढाइमा रुचि बढाउने कुरा, कक्षाकोठामा शिक्षण गर्दा विद्यार्थीमुखी र अन्तरक्रियामुखी कसरी बनाउने भन्ने जस्ता कुरा नियमित रूपमा प्रकाशित गर्नुपर्ने ।
- शिक्षक मासिकमा नेपाल शिक्षक युनियनका अध्यक्ष कृष्णप्रसाद ढकालका विचार, अनुभूतिहरू बढी समावेश भएको देखियो । गुणराज लोहनी, मोहन ज्ञवाली, बाबुराम अधिकारी तथा अन्य युनियनका अध्यक्ष तथा सदस्यहरूका विचारहरू पनि नियमित रूपमा प्रकाशित गर्नु पर्ने । यसमा भेदभाव नगरियोस् ।
- शब्दखेल, सुडोकु र अन्ताक्षरी काटेर पठाउँदा त्यसको अगाडि वा पछाडिपट्टि रहेका महत्त्वपूर्ण लेखहरू काटिने हुँदा शब्दखेल, सुडोकु अगाडि वा पछाडिको पृष्ठमा विज्ञापन, सही समाधान पठाउनेहरूको नामावली प्रकाशित गरे राम्रो हुन्थ्यो ।
- शिक्षक मासिकमा सुदूरपश्चिमका शिक्षक, शिक्षाविद्, बुद्धिजीवीहरूका अनुभूति, समस्या, विचार ज्यादै नै

कम समावेश गरिएको देखियो ।

आखिर यो भेदभाव किन ?

लोकेश सिंह घटाल, विशनप्रसाद पन्त र अमरबहादुर बुढा, सिद्धनाथ बहुमुखी क्याम्पस, महेन्द्रनगर

(टिप्पणी: सुझावका लागि घटाल, पन्त र बुढाजीलाई धन्यवाद । तपाईंहरूको सुझाव अनुसार शिक्षक लाई अझै बढी उपयोगी र सार्थक तुल्याउने प्रयास भई नै रहने विश्वास दिलाउन चाहन्छौं ।

दुईवटा सन्दर्भमा शिक्षक ले 'भेदभाव' गरेको तपाईंहरूको जुन आरोप र आशङ्का छ त्यसलाई हामी स्वीकार गर्दैनौं । बरु तपाईंहरू विद्यार्थी भएका नाताले, के सुझाव दिन चाहन्छौं भन्ने; कसैप्रति आरोप लगाउँदा अथवा कसैको काम-व्यवहारबारे शङ्का प्रकट गर्नुअघि तथ्य-यथार्थ के हो भन्ने आफैले बुझ्ने प्रयास गर्ने गर्नु उचित हुन्छ ।

शिक्षक ले ढकाललाई 'काखा' र लोहनी, ज्ञवाली तथा अधिकारीहरूलाई 'पाखा' गरेको होइन, कहिल्यै गर्दैन । ढकालले जति लेख्नुभयो, लेख्न भ्याउनुभयो ती छापिए । लोहनी, ज्ञवाली, अधिकारीहरूले ढकालका जति लेख्नुभएन, लेख्न भ्याउनुभएन, त्यसैले उहाँहरूका लेख/विचार थोरै सङ्ख्यामा छापिए । हिसाब सीधा छ ।

तपाईंहरूको अर्को आरोप (बुँदा नं. ४) आफैमा निराधार छ । किनभने, (क) शिक्षक ले कुन विकास क्षेत्रलाई कति पाना दिने भनेर पृष्ठहरू भागबण्डा वा 'आरक्षण' गरेको छैन । (ख) शिक्षक का हालसम्मका अड्डामा कहाँका र कस्ता सामग्री के-कस्तो अनुपातमा प्रकाशित भए भन्ने कुरा यसमा छापिएका समग्र विषयवस्तुको विश्लेषण (कन्टेन्ट एनालिसिस) गरेपछि मात्रै थाहा हुन्छ । त्यो काम अहिलेसम्म भएको छैन । निकट भविष्यमा स्वतन्त्र व्यक्ति वा संस्थाबाट त्यो कार्य गराउने हाम्रो योजना रहेको छ । (ग) 'मेरो/हाम्रो लेख वा विचार वा समाचारले शिक्षक मा स्थान पाएन' भन्ने एउटा पनि गुनासो सुदूरपश्चिमाञ्चलबाट आजसम्म हामीलाई प्राप्त भएको छैन । (यदि तपाईंहरूले त्यस्तो गुनासो

प्रतिक्रिया र सुझाव

पाउनुभएको छ भने हामीकहाँ सम्पर्क गर्न भनिदिनुहोला ।

कतै त्यस क्षेत्रका शिक्षक, पत्रकार र बुद्धिजीवीहरूले लेख/समाचार नै थोरै पठाएका कारण शिक्षक मा सुदूरपश्चिमाञ्चलको उपस्थिति (तपाईंहरूले भने कै) 'न्यून' हुनुपुगेको हो कि ? यदि त्यस्तो रहेछ भने शिक्षक ले 'भेदभाव' गन्यो भन्नुको सट्टा सुदूरपश्चिमाञ्चलका शिक्षक, पत्रकार, बुद्धिजीवी लेखक आदिलाई लेखनका निम्ति घचघच्याउने पो हो कि ? -सं.)

सबै पत्र एउटै खाममा

मलाई शिक्षक मा प्रकाशित हुने फुर्सद स्तम्भ अत्यन्तै मनपर्छ । तर, सुडोकुको पछाडि अन्ताक्षरी रहँदा एउटा च्यातेर पठाउँदा अर्को पनि नष्ट हुने भएकाले हामीलाई यस्तो दुःख नदिए राम्रो हुन्थ्यो ।

अर्को कुरा; जिज्ञासा, प्रतिक्रिया, शब्दखेल तथा अन्य सामग्री पठाउँदा एउटै खामभित्र राखेर पठाउँदा हुन्छ कि हुँदैन ? यसो भएमा कम खर्चिलो हुनेथियो ।

सन्तोषकुमार मेहता
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङ

(टिप्पणी: एउटै खाममा सबै कुरा राखेर पठाउन पाइहालिन्छ नि ! अरूले पठाइरहेकै छन् । -सं.)

निम्न कुराहरू थपियोस्

शिक्षक मासिक पहिलाको भन्दा परिमार्जित हुँदै गएकोमा हार्दिक धन्यवाद । अब शिक्षक ले निम्न कुराहरू थप्दै जाओस्:

1. शिक्षा नियमावली अडुगत हिसावले प्रकाशन गर्ने;
2. शिक्षक लाइसेन्सको पाठ्यक्रमलगायत पाठ्यक्रममा आधारित सामग्री क्रमशः प्रकाशन गर्ने;
3. शिक्षक सेवा आयोगको पाठ्यक्रममा आधारित सामग्रीलगायत सामान्यज्ञानसम्बन्धी जानकारी बढाउने;
4. शिक्षकको खुल्ला प्रतियोगितामा सहभागी हुन शिक्षकले गर्नुपर्ने तयारी बारेको जानकारी;
5. शिक्षक भइसकेपछि गर्नुपर्ने

काम, दायित्व आदिको बारेमा पनि जानकारी दिए हामी जस्ता 'विद्यार्थी-शिक्षक' लाई पछि काम गर्न सजिलो हुन्थ्यो ।

सुरेश पौडेल
बिदिम-६, अर्घाखाँची

नगदको सट्टा

निःशुल्क शिक्षक

शिक्षक मासिक पत्रिका हामी शिक्षणकर्मी, विद्यार्थी तथा यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण पक्षहरूका लागि सञ्जीवनी बुटी नै सावित भएको छ । अन्य पाठकहरूका लागि समेत यो पत्रिका ज्यादै गतिलो खुराक हो । सामान्यज्ञान, शब्दखेल, सुडोकु र अन्ताक्षरीको सही जवाफ पठाउने पाठकहरूमध्येबाट गोला टिपाइ प्रत्येकका एक/एक विजेतालाई नगद रु.१००० पुरस्कार समेतको व्यवस्था गर्न सक्नु शिक्षक मासिकको अर्को सबल पक्ष हो । तथापि विजेताहरूलाई रु. १००० का दरले पुरस्कार दिनुभन्दा शिक्षक एक वर्षसम्म निःशुल्क उपलब्ध गराए राम्रो हुन्थ्यो कि ?

राजन भुजेल

भाषा निमावि, बडाकादियाले-५, खोटाङ

(टिप्पणी: भुजेलजीको

प्रस्तावबारे यसअघि पुरस्कार प्राप्त गरिसक्नुभएका समेत अन्य पाठकहरू के भन्नुहुन्छ ? कृपया आफ्नो राय पठाउनुहोला । -सं.)

शिक्षक का पुराना अड्डा

शिक्षक मासिकको २०६५ सालका अंकहरू 'बाइण्डिङ' गरिएको सङ्ग्रह तयार भएको छ । इच्छुक पाठकहरूले नजिकको पत्रिका फसल वा शिक्षकको कार्यालय (फोन: ५५४८१४२) मा सम्पर्क राख्नुहोला ।

मूल्य रु: ३५०/-

'सङ्ग्रह २०६६' छिट्टै बजारमा आउँदछ ।

विश्वविद्यालयका प्राध्यापकहरूबाट अध्यापन गराइने यस काठमाडौं शिक्षा क्याम्पसमा एम.एड.(अङ्ग्रेजी, नेपाली, स्वास्थ्य, शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन र पाठ्यक्रम) बी.एड. एकवर्षे र तीनवर्षे (अङ्ग्रेजी, नेपाली, स्वास्थ्य, गणित, जनसंख्या, सामाजिक, शैक्षिक प्रशासन र सुपरिवेक्षण) +२ (शिक्षा, मानविकी, व्यवस्थापन र कम्प्युटर विज्ञानका कक्षा सञ्चालन भइरहेको छ । - तीनथाना, काठमाडौं, फोन: ४३११८४३

- ✓ एम.एड. दोस्रो वर्षको अभ्यास शिक्षणको लागि साउन १९ गते सम्पर्क गर्ने ।
- ✓ वेबसाइट तथा नोटिसबोर्डमार्फत् सूचना प्रदान र आधुनिक प्रविधिबाट अध्यापन ।
- ✓ कक्षा सञ्चालन साँझ ४ देखि ८ तथा प्रशासन दिनको १ देखि साँझ ८ बजेसम्म
- ✓ छात्रवृत्तिको व्यवस्था ।

पहिलो सामुदायिक शिक्षा क्याम्पस

काठमाडौं शिक्षा क्याम्पस

रामशाहपथ, भुक्तोमण्डप चोक, काठमाडौं (पद्मोदय उमाविको भवन)
फोन: ०१-४२३०२४०, ८८५१०१९६४६, ८८४१३२५००, ८८४१२६५४४
नोटिस बोर्ड नं.: क्याम्पस विशेष सूचना (१६१८०१४२३०२४०)
विद्यार्थी विशेष सूचना (१६१८०१०९३०२४१) उक्त नं. हहमा नेपालभरिका लोकल फोनबाट सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

E-mail: kscram@ksc.edu.np, URL: www.ksc.edu.np

EMBASSY OF INDIA KATHMANDU

Applications are invited for the Senior and Junior Fellowships sponsored by Indian Council for Cultural Relations (ICCR), New Delhi. The qualifications prescribed for the Fellowships are:

(A) Senior Fellowship: The applicant should have a Ph. D and Post Doctoral Research with specialization/definitive interest in India in any of the following areas- history, sociology, arts, philosophy, politics and economics. He/she should also have proven credentials as scholar/academician/ writer.

(B) Junior Fellowship: The applicant should be a Ph.D/Research scholar wishing to do field work for his/her existing research work in India.

Forms and other Terms and Conditions are available on Indian Embassy's website www.indianembassy.org.np. Interested candidates may send their applications along with the latest Curriculum Vitae with 2 passport size photographs, photocopies of their educational qualifications and work experience/publications before 30 July, 2010 at the following address:

First Secretary (PIC)
Embassy of India
P.O. Box 292, 336, Kapurdhara Marg
Kathmandu

आवेदन दिन पाउँछु कि पाउँदैन ?

२०६१ सालमा अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त गरी ६ वर्षदेखि एउटा प्राथमिक स्कूलमा निजीस्रोत शिक्षकका रूपमा पढाइरहेकी छु। तर, मैले अहिलेसम्म कुनै तालिम लिएकी छैन। यो अवस्थामा मैले प्राथमिक तहको रिक्त दरबन्दीको शिक्षक पदमा उम्मेदवार हुन पाउँछु कि पाउँदैन ?

सुनिता थापा, ठाडा- ५, अर्घाखाँची

तपाईंले स्थायी वा अस्थायी कुन चाहिँ अनुमतिपत्र लिनुभएको हो भन्ने खुल्न सकेन। यदि स्थायी अनुमतिपत्र लिनुभएको हो भने स्वतः उम्मेदवार हुन पाउनुहुन्छ। अनुमतिपत्र अस्थायी हो भने त्यसको म्याद सकिएको हुनुहुँदैन।

वैकुण्ठप्रसाद काफ्ले, उपसचिव, शिक्षक सेवा आयोग

पैसा किन आएन ?

सरकार र शिक्षक युनियनबीच ११ कात्तिक २०६६ मा भएको सहमतिको बँदा १ मा प्राथमिक स्कूललाई कर्मचारी खर्चवापत रु.२२,००० दिने उल्लेख छ। तर, हालसम्म पनि उक्त रकम विद्यालयमा निकासी भएको छैन। यसमा किन ढिलाइ भएको हो ?

बालादुम्जान तामाङ, विद्यालय परिचर, प्युठान

शिक्षक-सरकार सहमतियमोजिम प्रावि, निमावि र माविलाई क्रमशः रु.२२ हजार, रु.२७ हजार र रु.३१ हजारका दरले जिशिकामार्फत सम्बन्धित स्कूललाई रकम निकासीको लागि यस विभागबाट १० माघ २०६६ मा नै निर्देशन दिइसकिएको छ।

कृष्णप्रसाद ढुङ्गाना, उपसचिव, शिक्षा विभाग

के यो साँचो हो ?

अस्थायी र स्थायी शिक्षकको समेत अस्थायी शिक्षण सेवा अवधिको सञ्चित रहेको विरामी विदाको रकम नपाउने भन्ने सुन्नमा आएको छ। के यो कुरा साँचो हो ?

ध्रुवप्रसाद पङ्गेनी, बुद्धविकास निमावि, कोलडाँडा, पाल्पा

अस्थायी सेवा अवधिको सञ्चित विरामी विदाको रकम नपाउने कुरा साँचो होइन। बरु, शिक्षक किताबखानाले स्थायी शिक्षकको मात्रै सञ्चित रकम दिँदै आएकोमा आउँदा दिनमा अस्थायी शिक्षकको निकासी समेत किताबखानाबाटै गर्ने गरी शिक्षा सचिवस्तरीय निर्णय भइसकेको छ।

कृपाराम रिज्याल, लेखा अधिकृत, विद्यालय शिक्षक किताबखाना

उपदान लिनुहोस्

मैले २८ वैशाख २०३४ मा नि.मा. तृतीय श्रेणीको अस्थायी शिक्षकका रूपमा शिक्षण थालेको हुँ। यस क्रममा १२ मङ्सिर २०४८ मा सोही श्रेणीमा स्थायी नियुक्ति पाई अटुट रूपमा सेवा गर्दै आएको छु। नागरिकता र शैक्षिक प्रमाणपत्र अनुसार आउँदा १ वैशाख २०६८ मा मेरो उमेर ६० वर्ष पुग्छ। अवकाश

पाउँदा मेरो स्थायी सेवा अवधि २० वर्ष नपुग्ने देखिन्छ। यो अवस्थामा मैले पेन्सन पाउँछु कि पाउँदैन? अस्थायी सेवा अवधि जोडेर पेन्सन पाउने व्यवस्था छ कि छैन ?

रेसमीराज सुवेदी, चुरे उमावि, बगनाहा, बर्दिया

शिक्षा नियमावली, २०४८ मा २० वर्षे स्थायी सेवा पूरा गरेका शिक्षकले मात्रै पेन्सन पाउने व्यवस्था छ। अस्थायी सेवा अवधि जोडेर पेन्सन दिन मिल्दैन। तपाईंले उपदान चाहिँ अवश्य पाउनुहुनेछ।

दिवाकर अवस्थी, निमित्त महानिर्देशक, विद्यालय शिक्षक किताबखाना

हामीले पेन्सन पाउँछौं ?

हामी २०६२/०६३ मा शिक्षक सेवा आयोगले लिएको ५० प्रतिशत आन्तरिक परीक्षाबाट मा.शि. तृतीय श्रेणीमा स्थायी भएका शिक्षकहरू हौं। उक्त अवधिमा स्थायी भएका हामी जस्ता शिक्षकले निवृत्तभरण (पेन्सन) पाउँछौं कि पाउँदैनौं ?

विष्णु श्रेष्ठ, नारायणप्रसाद काफ्ले, लोकबहादुर गुरुङ शान्तिनिकुञ्च उमावि, पिठौली, नवलपरासी

प्रकाश राई, पञ्चकन्या प्रावि, श्यामसिला- ५, भोजपुर
गोविन्दप्रसाद ढुङ्गाना, महाकाल निमावि, ठूलोपसल- १, काभ्रे

सरकारले २०६० सालमा शिक्षा नियमावली-२०४८ मा दोस्रो संशोधनमार्फत 'नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएको मितिपछि नियुक्त हुने शिक्षकले उपदान वा पेन्सन नपाउने' व्यवस्था गरेको छ। त्यस्ता शिक्षकका लागि छुट्टै निवृत्तिभरण कोष गठन गर्ने पनि भनिएको छ। तर सरकारले हालसम्म नियमावलीमा उल्लेख भएबमोजिमको सूचना राजपत्रमा प्रकाशित गरेको छैन।

दिवाकर अवस्थी, निमित्त महानिर्देशक, विद्यालय शिक्षक किताबखाना

किताब किन्न पैसा भएन !

सरकारले शैक्षिक वर्ष २०६६/६७ देखि कक्षा ८ सम्म पाठ्यपुस्तक दिने निर्णय गरेको छ। तर, हाम्रो स्कूलमा गत साल पनि पाठ्यपुस्तक किन्नका लागि रकम निकासी भएन। साथै यस वर्षको रकम पनि निकासी भएको छैन। यसले गर्दा विद्यार्थीलाई पुरानै पुस्तक दिनुपर्ने बाध्यता छ। उक्त रकमको निकासी किन भएन ?

छविनाल काफ्ले (प्रअ) तथा
सम्पूर्ण शिक्षकहरू, मावि जिनाखु, सिन्धुली

पाठ्यपुस्तकको रकम सबै स्कूलमा पठाइसकेकाले सम्बन्धित जिशिकामै सम्पर्क राख्नुहुन अनुरोध गर्दछु।

कृष्णप्रसाद ढुङ्गाना, उपसचिव, शिक्षा विभाग

शिक्षा विभागले तय गरेको नर्स अनुसार कक्षा ८ को पाठ्यपुस्तक किन्नका निमित्त पठाइएको रकम हामीले सम्बन्धित स्कूलको खातामा २०६६ फागुनमा जम्मा गरेका छौं। त्यसैले, यससम्बन्धी थप स्पष्टताका लागि सम्बन्धित स्कूलका प्रअ तथा शिक्षकले जिशिकामा आएर बुझ्न सक्नुहुनेछ।

मनकाजी श्रेष्ठ, जिशिय, सिन्धुली

मेरो सेवा कहिलेको ?

म १७ माघ २०४० मा उच्च प्रावि तहमा शिक्षण सेवामा प्रवेश गरेको हुँ। मैले १० चैत २०४३ देखि नि.मा. तृतीय श्रेणी (तत्कालीन चतुर्थ श्रेणी) मा सेवा गरें। १ चैत २०४४ मा उच्च प्राविमा स्थायी हुँदै नि.मा. शिक्षक (तत्कालीन चतुर्थ श्रेणी)मा कार्यरत रही हाल माध्यमिक तृतीय श्रेणीमा कार्यरत छु। मेरो सेवा अवधि कहिलेदेखि गणना हुन्छ?

गोविन्दप्रसाद आचार्य, जनकल्याण उमावि, पालुङ, मकवानपुर

जुन मितिमा स्थायी नियुक्ति पाउनुभएको हो, सोही मितिदेखि नै तपाईंको सेवा अवधिको गणना हुन्छ।

दिवाकर अवस्थी, निमित्त महानिर्देशक, विद्यालय शिक्षक किताबखाना

मैले सञ्चित रकम पाउँछु ?

मैले ३२ साउन २०६२ देखि १२ माघ २०६६ सम्म निम्नमाध्यमिक तहको राहत शिक्षक भएर काम गरें। हाल म राहत कोटामा राजिनामा दिएर माध्यमिक तहको अस्थायी दरबन्दीमा कार्यरत छु। मैले राहत शिक्षण अवधिको बिरामी विदाको सञ्चित रकम पाउँछु कि पाउँदैन?

शिवराम पौडेल, शलिजा मावि, क्याङ- ३, पर्वत

शिक्षा नियमावली, २०५८ को संशोधन मस्यौदामा राहत शिक्षकलाई पनि अन्यसरहको सुविधा दिने प्रस्ताव गरिएको छ। यसबारे अर्थ मन्त्रालयसँग सहमति मागिएको छ। सहमति प्राप्त भइसकेको छैन।

मेरा दुई पश्न

शुद्ध रिक्त दरबन्दीमा नियुक्ति पाएका अस्थायी नि.मा. द्वितीय श्रेणीका शिक्षकलाई सरकारले माध्यमिक तहको १० महिने तालिम र सोही तहको तलब सुविधा पनि दिएको छ। तर, क) नि.मा. द्वितीय श्रेणीका शिक्षकलाई मा.शि. तृतीय श्रेणीमा समायोजन गर्न किन नमिलेको होला ?

ख) शिक्षक सेवा आयोगले अब खोल्ने विज्ञापनमा नि.मा. द्वितीय श्रेणीका शिक्षकले कुन तहको कुन श्रेणीमा दरखास्त दिन पाउँछ ?

कामेश्वर मण्डल, जनज्योति उमावि, बकुवा, बर्दिया

क) नि.मा. द्वितीय श्रेणीका शिक्षकलाई माध्यमिक तृतीय श्रेणीको दरबन्दीमा कायम गर्नको लागि अर्थ मन्त्रालयसँग सहमति मागिएको छ। अर्थ मन्त्रालयबाट सहमति प्राप्त भएपछि शिक्षा मन्त्रालयले उक्त प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नेछ।

विष्णुप्रसाद अधिकारी, उपसचिव, शिक्षा मन्त्रालय

ख) बी.एड. उत्तीर्ण भई अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका नि.मा. द्वितीय श्रेणीका शिक्षकले माध्यमिक तृतीय श्रेणीमा दरखास्त दिन सक्नेछन्।

वैकुण्ठप्रसाद काफ्ले, उपसचिव, शिक्षक सेवा आयोग

अनुरोध: यस स्तम्भमा शिक्षक मित्रहरूले जान्न चाहेका ज्ञानविज्ञानसम्बन्धी कुरा, स्कूलमा सामना गर्नुपरेका शैक्षिक र प्रशासनिक समस्या, चुनौती वा जटिलताको आधिकारिक जवाफ पहिल्याएर प्रकाशित गरिनेछ। - सम्पादक

Giving You A Whole New Prospective In School & College Furnitures

AP-TZH-027

AP-TZH-013

AP-TZH-023

AP-008L

AP-TZH-024

AP-TZH-054

We have Complete
Solution for
School &

College

Furnitures

A PLUS
Business Link Pvt.Ltd.

G.P.O.Box: 282, Shanti Basti, Naya Bato, Ring Road, Lalitpur
Tel: +977-1-5539352, 5550465, E-mail: happykidsnepal@gmail.com
URL: www.aplusbusinesslink.com

Authorized Distributor:
BABYLAND The Children Store, Pokhara, AB Store, Gaighat

म शिक्षक, मेरो गौरव

वासुप्रसाद सुवेदी
प्रगति उमावि, हेटौँडा

*दातव्यमिति यद्दानं दीयतेनुपकारिणे ।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् । ।*

लेखन शुरू गर्नु अगाडि मलाई श्रीमद्भागवत गीताको उल्लिखित श्लोकले आकर्षित गर्‍यो र टप्प टिपेर सिरानी बनाएँ। मलाई श्लोकको भावले छोयो- “जुन दान, कुनै प्रत्युपकारको आशा नराखी केवल कर्तव्य सम्प्रेर ठीक ठाउँमा ठीक समयमा र उपयुक्त पात्रलाई प्रदान गरिन्छ त्यो दान सात्त्विक दान हो ।”

शतप्रतिशत मेल खान नसके पनि निस्वार्थ विद्यादान यो भावबाट टाढा रहन सक्दैन भन्ने मेरो ठम्याइ हो र त्यो कर्म मबाट भइरहेको छ भन्ने गर्व र गौरव पनि हो। म शिक्षक भन्दा र ‘म शिक्षक हुँ’ भन्दा धेरैले नाक खुम्च्याए, खुम्च्याउँछन्; भोलि पनि खुम्च्याइरहलान्। तर त्यसमा मलाई चिन्ता छैन र हुने पनि छैन। मैले अधि नै भनिसकें म त गौरवान्वित छु मेरो पेशाप्रति। परिवारभित्रै पनि मलाई शिक्षकको रूपमा भन्दा उम्दा सरकारी कार्यालयको कर्मचारीको रूपमा हेर्ने रहर थियो। साथीहरूको खिस्याइ पनि कम थिएन र छैन पनि। मेरा समकालीन साथीहरूमध्ये कोही चिकित्सकका रूपमा विदेशी माटोमा रमाइरहेका छन् त कोही स्वदेशमा नै उच्च सरकारी सेवामा। कोही बन्द-व्यापारमा चुर्लुमै डुवेका छन्। कैयौँ समकक्षीहरू चाहिँ ‘निर्माण व्यवसायी’ छन्। अनि स्कूलमा ‘फस्ट बेन्च’मा बस्ने र सधैं ‘फस्ट’ नै हुने केटो ‘म’ चाहिँ ‘मास्टर’ छु।

यहाँ यी प्रसङ्ग उठाउनुको खास तात्पर्य छ। आज ‘ती’ सबैका हेराइमा शिक्षण चुत्थो पेशा रे, दुखिया पेशा रे, असम्मानित पेशा रे, हीनतासाथ अँगाल्नुपर्ने पेशा रे! यो समाज जसलाई शिक्षा चाहिन्छ, शिक्षक चाहिन्छ, शिक्षण पेशालाई मर्यादा गर्न किन जान्दैन? सरकार; जसमा कखरा नै नखारिएकाहरूको बोलवाला हुन्छ, जसले तीन-तीन घण्टा लामो भाषण गर्दा कुनै पनि प्रसङ्गमा शिक्षक शब्द उच्चारण गर्न सधैं हिचकिचाउँछन्। यसरी पनि शिक्षकको अपमान भइरहेको छ। सम्मान गर्न नसके पनि कम्तीमा अपमान त नगर्नु नि भन्ने मेरो मान्यता हो।

हुनत कसैले ‘मास्टर’ भनेर सम्बोधन गरे पनि त्यसलाई मैले सकारात्मक रूपमा नै सोच्नुपर्ने हो। आखिर मास्टरको अर्थ दक्ष त हो। ‘दक्ष’ भन्दा किन रिस उठ्ने मलाई! मैले आफ्नो दक्षता त प्रदर्शन गरिराखेको छु! मैले मेरा विद्यार्थीलाई समयसापेक्ष सही ज्ञान, सीप बाँडेकै छु। गाउँघरमा पढ्न लेख्न नजान्नेलाई सघाएकै छु। म दक्ष भएकै प्रमाण त होला नि

त्यो! फेरि अर्कातिर अधिपछि त्यति सम्मान गर्न नसके पनि कथमकदाचित्त मैले केही गल्ती गरिहालें भने म सुन्ने गर्छु कि शिक्षक जस्तो सम्मानित पेशामा रहेर पनि यस्तो गर्ने? आखिर सम्मानित पेशा हो भनेर बाहिर भन्न नसके पनि अन्तरात्मामा सम्मानको भाव त रहेछ नि! कुनै न कुनै दिन कसो बाहिर ननिस्केला त्यो लुकाएको सम्मान!

यो पेशा अँगालेकाहरू सबै दूधले नुहाएका छन् भन्ने कुराको पक्षपाती भने म होइन। महिनौँ विद्यालय नजाने अनि गड्ढाले पनि इमानदारी साथ साँचो कुरा सही तरिकाले नपढाइदिने, शक्तिको पछाडि लिप्सिने, भन्किने अनि साँचो कुराभन्दा रन्किने शिक्षकहरूको समूह पनि नभएको होइन। यसखाले कुसंस्कार एवं कु-अभ्यासको खरो विरोधी हुँ म। ममा पनि मानवीय कमजोरीहरू हुन सक्छन् तर म गल्ती स्वीकार गर्छु, सच्चिने प्रयास गर्छु। आउनुहोस् निरीक्षण गर्नुहोस्, सुपरीवेक्षण गर्नुहोस्, औल्याइदिनुहोस् गल्ती/कमजोरीहरू म सहर्ष स्वीकार गर्छु अनि प्रयास गर्छु सही बाटोमा लाग्ने। तर विडम्बना शिक्षण पेशामा डेढ दशक बिताउँदासमेत त्यो शुभ-अवसर जुट्न सकेन। म त भन्छु-मलाई प्रयोग गर्नुहोस्, विद्यार्थीको विकासका निमित्त मैले खाएको तलबको पाइपाइ गनेर चुक्ता गराउनुहोस्। शासन गर्नुहोस् ममाथि। म शासित हुन तयार छु। तर असल कामका लागि असल र सकारात्मक तरिकाले।

यस पेशाप्रति गौरव गर्नुका पछाडि मसँग केही बलिया तर्क पनि छन्। पोखरीमा गन्हाउने गरी जमेको पानी होइन, नदी जस्तो सदावहार बग्न चाहन्छु। त्यो मैले पाएको छु मेरो पेशामा। सेकेण्ड सेकेण्डमा बदलिँरहेको विश्वलाई पढेर मेरा विद्यार्थीहरूमाफ सहजीकरण गर्न पाएको छु मैले। सधैंभरी मृत उत्तरलाई दिमागमा सञ्चय गरेर ओकलिरहनुको सट्टा ज्वलन्त प्रश्नहरू बोकेर कक्षाकोठामा जाने अभ्यास गरेको छु मैले। नयाँ युगको नयाँ साइतमा जन्मेका होनहार कर्णधार एवं साधुदारहरूसँग दिनहुँ सङ्गत गर्न पाएको छु। मैले खारिन

पाएको छु, माफिन पाएको छु। मलाई अनुसन्धान गर्न स्रोतसाधन सम्पन्न विशाल प्रयोगशालाको खाँचो महसूस भएको छैन किनकि यस कार्यका निमित्त मैले कक्षाकोठारूपी विशाल प्रयोगशाला भेटेको छु। सिकाउने गुरुको खाँचो नै महसूस गरेको छैन मैले किनकि कक्षाकोठामा अनगिन्ती उर्वर मस्तिष्कहरू भेटेको छु जसबाट प्रशस्तै सिक्न पाएको छु। मलाई चारजनाको अगाडि आँखा जुधाएर कुरा गर्न, तर्क गर्न, बहस गर्न अत्यन्त सहज लाग्छ किनकि मेरा आँखामा मेरो सच्चाइको आत्मविश्वास र शुद्धताको चम्किलो रोशनी छ।

अखबारहरूमा आफ्नो प्रशंसाका शब्दहरू पढ्न नपाए पनि कुकर्म र भ्रष्टाचारका ब्यानर न्यूज पढ्नु परेको छैन मैले। डाक्टर बन्न नपाएर के भयो त सयौं डाक्टर बन्न खोज्ने मस्तिष्कलाई प्रशस्त सघाएको छु। सयौं इन्जिनियर बन्ने हातहरूलाई रेखागणितमा अभ्यस्त पारेको छु। चाहे उच्च ओहोदाका सरकारी कर्मचारी हुन् वा अन्य विविध पेशाधारी, अखिर सबैको पूर्वाधार त म नै हुँ। त्यसैले गर्वसाथ भन्न मन लाग्छ 'म गौरवशाली एवं भाग्यमानी प्राणी हुँ।' मैले एकै बन्ने प्रयत्न गरेको भए म सिद्धो एउटा हुनेथिएँ कि त डाक्टर वा इन्जिनियर वा अन्य कुनै एक। अखिर म सबै त बन्न अवश्य सक्ने थिइँ। तर अहिले म सबैथोक बनेको छु। वास्तवमा म त एकमा हजार हुँ। अनि म किन अत्तलिनै? किन खुम्चने? किन नियाउरिने? त्यसैले मलाई मेरो पेशाप्रति गौरव छ।

भन्नुहोस् त मैले गौरव नगरे कसले गर्ने? मेरो पेशा राम्रो नभए कसको हुने? यो समाज जसले भोलि बूढेछ यो सम्मानित पेशा हो भनेर। शिक्षण पेशालाई चुत्थो सावित गर्दै आफ्नो पेशालाई अब्बल सम्झ्ने 'महामहिम'हरूसँग मेरो एउटा यक्ष प्रश्न छ— जीवनको उत्तरार्द्ध कसको सुख हुनेछ? मैले प्रारम्भिक अनुसन्धानबाट केही प्रमाण हात पारिसकेको छु कि शिक्षण पेशामा लागेर निवृत्त हुनेहरूको जीवन अन्य पेशामा लाग्नेहरूको भन्दा उत्तम हुन्छ भन्ने कुराको। यो प्रस्ट नै छ कि हामीसँग गाउँ-घर, शहर, देश, विदेश जतातै हजारौं सुगन्धित फूलरूपी अनमोल सम्पत्ति हुनेछन् र जसबाट हामी आनन्द लिइरहेका हुनेछौं।

अन्ततः यो वा त्यो जुनसुकै कुनाबाट नियाल्दा मैले शिक्षण पेशालाई गौरवान्वित पेशाको रूपमा अँगालेको छु अनि कहिल्यै नछुट्टिने गरी मुटुभित्र सँगालेको छु। मलाई विश्वास छ, जस्तोसुकै शक्तिशाली सुनामीले पनि मेरो विश्वासलाई विखण्डन गर्न सक्दैन। म काँधमा जिम्मेवारी, हृदयमा इमानदारी र मस्तिष्कमा समझदारीको विकास गरी अनवरत रूपमा मेरो पेशामा तल्लीन हुनेछु। म आफैँप्रति जागरुक, विद्यार्थीप्रति कर्तव्यनिष्ठ र समुदायप्रति इमानदार बनेर मेरो कर्तव्यपथमा लम्किरहनेछु— तपाईं कसैमा पनि शङ्का उत्पन्न नहुने गरी। यो मेरो शपथ हो।

अस्थायी हुनुको पीडा

वसन्तकुमार दाहाल

महेन्द्रज्योति मावि, आँखीभुइँ, सङ्खुवासभा

शिक्षकको पेशागत स्थायित्वका लागि शिक्षक सेवा आयोगले केही काम गर्दै आइरहेको भए तापनि यसले स्वतन्त्र रूपले आफ्नो कार्य अगाडि बढाउन सकिरहेको छैन। यो निकाय पनि राजनीतिक हस्तक्षेपबाट मुक्त छैन। २०५२ सालको लिखित परीक्षाको नतिजा निस्किएको दशौं वर्ष पछिअडि अन्तर्वार्ता लिई अत्यन्तै विवादित अवस्थामा शिक्षकहरूको स्थायी नियुक्ति भयो। यसबाट थुप्रै स्वाभिमानी शिक्षकहरू स्थायी हुनबाट वञ्चित रहे।

अस्थायी शिक्षकको नियुक्ति अवधि बढीमा ६ महिनासम्म मात्र हुने कानुनी व्यवस्था रहे तापनि कतिपय अस्थायी शिक्षकहरूको सेवा अवधि बीसौं वर्ष व्यतीत भइसकेको छ। पछिल्लो समयमा स्थायी हुने शिक्षकहरूका लागि निवृत्तिभरण व्यवस्थाका लागि शिक्षकको तलबमानवाट केही रकम कट्टा गरी छुट्टै कोषको व्यवस्था गरिने विषयलाई हालको शिक्षा नियमावलीमा समावेश गराइएको देखिन्छ। एउटै पेशामा संलग्न र एउटै प्रक्रियामा आबद्ध शिक्षकहरूको पेशागत हितका लागि यस्तो फरक व्यवस्था गर्दा नवआगन्तुक शिक्षकहरूमा निराशा हुनु स्वाभाविक हुन्छ। निजामती सेवामा संलग्न कर्मचारीहरूलाई प्रदान गर्दै आएको दुर्गम तथा बे-जिल्ला भत्ताको सुविधा शिक्षकलाई उपलब्ध छैन। शिक्षा ऐन नियमभित्र रहेका कतिपय राम्रा/नराम्रा कुराहरू ऐन नियमको प्रयोग, परीक्षणपश्चात् मात्र सही या गलत हुन् भन्ने थाहा हुन्छ। प्रयोग/परीक्षण गर्दा देखिएका त्रुटि सच्याएर ऐन नियम परिस्कृत हुनुको सट्टा नितान्त जटिल बन्दै गइरहेको देखिन्छ। शिक्षा व्यक्तिको आधारभूत र नैसर्गिक अधिकार हो भने यससँग सरोकार राख्ने सम्बन्धित सबै पक्षहरूलाई किन सर्वमान्य सिद्धान्तको आधारमा नीतिगत र व्यावहारिक रूपले व्यवस्थित गर्न सकिएको छैन?

अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सिद्धान्तअनुसार कुनै पनि श्रमिकले एक वर्षसम्म कुनै क्षेत्रमा निरन्तर श्रम गरी पेशागत स्थायित्व प्राप्त हुने कुरा उल्लेख छ। तर नेपालका शैक्षिककर्मिहरूको पेशागत स्थायित्व नहुनुले श्रम सिद्धान्तकै उपहास भएको ठहर्छ। शिक्षकलाई लामो समयसम्म अस्थायीमा नै राखिरहने र पछि संयोगवश ऊ स्थायी हुँदा उसले सेवा दिएको अवधिलाई कुल नोकरी अवधिमा समावेश गराइदैन। अस्थायी शिक्षकले औपधि उपचार खर्च, निवृत्तिभरण, बीमा र सञ्चयकोष आदि केही पाउँदैन। बुढेसकालको जिन्दगी उसले कसरी जिउने?

देशका सम्पूर्ण अस्थायी शिक्षकहरूलाई पेशागत स्थायित्व प्रदान गरियोस् र साथै शिक्षकको अस्थायी शिक्षणको सेवा अवधि समेतलाई कुल नोकरी अवधिमा गणना गर्दै अस्थायी शिक्षकलाई स्थायी गर्ने प्रक्रिया अचलम्ब अगाडि बढाइयोस् भनी सम्बन्धित सबैको ध्यानाकर्षणको लागि हार्दिक अपील गर्दछु।

‘शिक्षकको जागिर’

रोहिणीप्रसाद घिमिरे

बालकल्याण निमावि, शनिश्चरे-६, मोरङ

एसएलसी परीक्षा सिध्याएपछि ‘जागिर’ को खोजीमा १५ वर्षको उमेरमै म सङ्खुवासभा पुगेको थिएँ। त्यतिबेला अरुण तेस्रो जलविद्युत् आयोजना तयारी शुरू भएको थियो। बडो आशाले ‘कुल्ली’ काम गर्न पुगेको मलाई ‘फुच्चे’ भनेर काम दिइएन। भौतारिएर काठमाडौँ गएँ। आफन्त गुहारें। तर मैले ‘जागिर’ पाइँनँ। निराश भएर घर फर्केँ।

कमाइ गरेर केही पैसाको जोहो गर्न नसकेपछि मेरो पढ्ने अभिलाषा तुहिन थाल्यो। दुई वर्ष घाँसदाउरा र गोठालो गर्दैमा बित्यो। एसएलसी पास गरेको तीन वर्षपछि मामाको कृपाया मैले इटहरीमा आईकम पढ्ने अवसर पाएँ। आईकम पास गरेपछि फेरि शुरू भो ‘जागिर’ को खोजी। फेरि काठमाडौँ हान्ने। अति विपन्न परिवारको भएकाले होला आफन्तहरूले पनि नआइदिएहुन्थ्यो भन्ने व्यवहार गरे। अनेक हण्डर खाएर एक वर्षपछि रिक्तोहात घर फर्किएँ।

२०५३ सालको फागुन महिनामा गाउँकै प्राथमिक विद्यालयमा शिक्षक आवश्यकताको विज्ञापन भयो। मैले आवेदन गरेँ। अर्को हप्ता म छानिएको खबर पाएँ। खुसीको सीमै रहेन। तर स्कूल पुगेपछि पो थाहा पाएँ, मासिक ५०० रुपैयाँ तलब दिने गरी मसहित पाँच जनालाई निजीस्रोतमा नियुक्त गरिएको रहेछ। सञ्चालक समितिमा कसलाई नियुक्ति गर्ने भन्ने विषयमा मतैक्य नभएपछि आवेदन दिने पाँच जनालाई नियुक्त गरिएको रहेछ।

मासिक ५५०० को ‘जागिर’ निल्नु न ओकल्नु भए पनि विकल्पविहीन भएका कारण विद्यालय धाउन थालें। सौभाग्यवश, विद्यालयलाई एउटा दरबन्दी प्राप्त हुनासाथ सञ्चालक समितिले त्यसमा मलाई नियुक्त गर्ने निर्णय गर्‍यो। त्यसो गर्नुको कारण रहेछ, मेरो आईकमको प्रमाणपत्र। अरू सबै शिक्षक एसएलसी मात्र गरेका थिए। म अहिले पनि सोही विद्यालयमा कार्यरत छु। स्थायी पनि भएको छु। यहीं पढाउँदै र पढ्दै गर्दा अहिले एम.एड.को थिसिस लेख्दैछु।

धेरै सहकर्मी साथीहरू आफू शिक्षक भएकोमा पछुतो मान्ने गर्नुहुन्छ तर मलाई कुनै पछुतो छैन। मैले शिक्षक भएर केही गुमाएको छैन। सहकर्मी, विद्यार्थी, अभिभावक कसैले पनि मेरो अध्ययन-अध्यापनप्रति कहिल्यै औलो ठड्याउनु परेको छैन। बरु सबैको हाईहाई नै भएको छु। सबैले ‘अब तपाईंले विद्यालयको नेतृत्व गर्नुपर्छ’ भन्न थाल्नुभएको छ। अहिले हाम्रो विद्यालय प्राथमिक तहबाट निम्नमाध्यमिक तहमा स्तरोन्नति भएको छ।

मेरो विचारमा शिक्षक हुनु भनेको मेहनती र इमानदार बन्नु हो। अतिरिक्त कमाइको चाहना गर्ने र कामचोर प्रवृत्तिको मान्छे असल शिक्षक बन्न सक्दैन। विभिन्न पारिवारिक पृष्ठभूमिबाट आएका विद्यार्थीसँगको उठबसले शिक्षकलाई स्थानीय सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक आदि धेरै क्षेत्रको फराकिलो अनुभव दिलाउँछ।

आफू अभावै अभावमा पढेको भएर होला, विद्यार्थीसँग कापी र कलम नभएको देखा मेरो मन कुँडिने गर्छ।

आज शिक्षकलाई हेर्ने आमप्रवृत्ति सकारात्मक छैन। सरकारी विद्यालयका शिक्षकलाई निकम्मा ठान्न थालिएको छ। यसमा हामी शिक्षकहरू नै जिम्मेवार छौँ। हाम्रो कामचोर प्रवृत्तिले हामीलाई निकम्मा बनाइरहेको छ। हाम्रो यो प्रवृत्तिलाई शिक्षकका पेशागत शिक्षक संघ-सङ्गठनहरूले पनि केही हदसम्म संरक्षण गरिरहेका छन्। हुँदाहुँदा अब पेशागत निष्ठा होइन शिक्षकले राजनीतिक दलको ओत नलागी नहुने परिस्थिति विकास भइरहेको छ। हामी आफैँ पनि जनताका छोराछोरी पढाउन होइन ‘जागिर खान’ विद्यालय धाइरहेका छौँ।

एकाधवाहेक मेरो शिक्षक जीवनका नमीठा क्षणहरू छैनन्। तर मैले मेहनत गरेर पढाएँ भनेर एकजना सहकर्मीले मलाई ‘शिक्षा दिवसको दिन तक्मा पाउनुहोला’ भनेर छेड हानेको कहिल्यै भुल्दैनँ। उहाँ अहिले शिक्षण पेशा त्यागेर अन्य पेशामा रमाउन थाल्नुभएको छ।

आज सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिकस्तर ओरालो लागिरहेको छ। अफैँ चुप लागेर बस्ने हो भने एकदिन सामुदायिक विद्यालयहरू विद्यार्थीविहीन हुनेछन्। त्यसैले यसप्रति सबैले गम्भीर हुनुपर्ने बेला आएको छ। यसका लागि शिक्षककै भूमिका अहम् हुन्छ। हामीले पूरा समय शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा कक्षामै बिताउने हो भने आधा समस्या त्यसै हल हुन्छ। जिल्ला शिक्षा कार्यालयले अनुगमन प्रणालीमा सुधार गरी दण्ड र पुरस्कारको नीतिलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्छ। तालिममा सिकेका सीपलाई व्यवहारमा लागू गर्ने र निरन्तर अध्ययनशील बन्ने हो भने हामी शिक्षकले नै सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिकस्तर उकास्न सक्छौँ।

BE A MONTESSORI TRAINED
TEACHER

WITH 20%
DISCOUNT

WE
CONDUCT
TRAINING AT
YOUR SPOT
AS PER YOUR
NEED

CTF Packages:

- Montessori Teacher Training (3/6 Months)
- Primary Teacher Training (1/3/6 Months)
- Co-ordinator/In-charge Training (1 Week)
- Handwriting Improvement Course
- Child Care Training (3/6 Months)
- Project, Management Skill (1 Month)
- Subject Wise Teacher Training (1 Month)

**NEPAL CAREER TRAINING FOUNDATION
(CTF, NEPAL)**
 Bagbazar (Opp. to P.K. Campus Yell Plaza)
 Kathmandu, Nepal
 Tel: 01-2004747, 01-4265637
 E-mail: ctfnepal@gmail.com
 Web: www.ctfnepal.com.np

स्याबासीको सट्टा 'थुइक्क' !

मोहन पौडेल

सरस्वती मावि, डाँडाखर्क, खोटाङ

कक्षा १ देखि प्रायः प्रथम हुँदै एसएलसी पास गर्ने। घरको कमजोर आर्थिक अवस्थाका कारण शहरबजार र उपत्यका छिरेर राम्रो प्राविधिक शिक्षाबाट वञ्चित भई घर नजिकैको उच्च माविमा अध्ययन गरी +२ पास गर्ने। त्यतिबेला मलाई पढाउनुहुने गुरुहरू अत्यन्त परिश्रमी, योग्य, कर्तव्यनिष्ठ र आदर्शवादी हुनुहुन्थ्यो। त्यसमा पनि गुरु खरेललाई शायद म सदासर्वदा आफ्नो मानसपटलबाट हटाउन सकिदैनं। उहाँको अथाह परिश्रम, योगदान, शैक्षिक समर्पण र पदप्रदर्शनबाट मैले स्नातकोत्तर गर्न सकेको हुँ। विद्यार्थीकालमा शायद जेहेनदार, जिज्ञासु र परिश्रमी भएकै कारण म उहाँको लागि विशेष नजिक र प्यारो विद्यार्थी भएको हुनसक्छु। मेरो ठम्याइमा उहाँले मबाट ठूलै आशा गर्नुभएको थियो। उहाँको सोचाइ आशा र अनुमान थियो—म निजामती सेवाको अब्बल दर्जाको राष्ट्रसेवक बनूँ।

विद्यालय छोडेपछि उहाँसँगको भेटघाट क्रमशः मधुरो हुँदै गयो। वर्षमा एकपटक, त्यसपछि दुई वर्ष हुँदाहुँदै लगभग १० वर्षको अन्तरालमा अचानक मेरो आदर्श शिक्षक खरेल गुरुसँग भेट भयो। त्यो दशकको अन्तरालमा म र मेरो स्मृति उहाँको मानसपटलमा पातलिँदै गएको रहेछ। गुरु त सेतै फुल्नुभएको, चाउरी पर्नुभएको अनि लड्डीको भरमा हिँडडुल गर्दै 'रिटायर्ड' लाइफ जिउनु हुँदैरहेछ। यसो अनुमान काटेर बडो शिष्ट रूपमा दर्शन टर्काएँ। लामो र गहिरो प्रश्नसूचक हेराइपछि उहाँले मलाई ठम्याउनुभयो। "अरे! पौडेल हैन, कताबाट बाटो विराइस्? के बनिस्? के गर्दैछस् आजकल?" उहाँका तीन वटै प्रश्नलाई एउटै उत्तर तेर्स्याएँ, "शिक्षक, यता कार्यालयमा आएको थिएँ।" धेरैबेरको गम्भीर हेराइपछि गुरुको मुखारविन्दबाट वाणी विष्फोट भयो, "थुइक्क! शिक्षक पो...।"

म स्तब्ध भएँ। चियापान र छोटो भलाकुसारीपछि गुरुबाट विदा भई गन्तव्यतर्फ लम्किएँ। त्यसपछि मन खुला आकाशमा कावा खान थाल्यो। "किन 'शिक्षक' भन्दा 'थुइक्क' ! के विराएँ? उहाँ पनि त आदर्श र बडो सम्मानित गुरु। उहाँकै चेला शिक्षक बनेकोमा किन धिक्कारको उपमा? त्यत्रो आपत्ति! आखिर निजी स्रोत हुँदै राहत दरबन्दीमा बसेर करिब १२औँ वसन्त पार गर्दै हजारौँ विद्यार्थीलाई दुइ खियाएर क्षितिज पार गराएकै छु। भ्रष्टाचार, शोषण र कुकर्म गरेको छैन! विद्यार्थीलाई ज्ञानगुनका कुरा पस्केर सानो पवित्र कमाइ बटुलेर आफ्नो सानो र शान्त कुपडीमा आनन्द, सन्तोष र खुसीसाथ लिएकै छु।" मनमा कुरा तरङ्गी रहे। "शायद आज गुरु मुडमा हुनुहुंदो रहेनछ क्यारे। मैले भेट गर्न नहुने रहेछ।"

गुरुको अफसोचलाई पर्वाह नगरी त्यसपछि पनि आफ्नो पेशामा लीन भइरहें। विद्यार्थी, शिक्षक साथीहरू र अभिभावकबाट पनि माया, ममता र सम्मानका वर्षाहरू बर्सिरहे। पत्तै पाइने शिक्षण पेशाका व्यतीत भोगाइहरू। सोचनै भ्याइने शिक्षक हुनुमा त्यस्तो के नै पो खराबी छ? स्वच्छ मर्यादित पेशामा छु। उमेर हदबन्दी नजिक पुगेछ अब सोचन विवश भएँ शिक्षक ... स्थायी ... अस्थायी ... राहत ... निजी स्रोत ... पी.सी.एफ...। ओहो! यत्रो वर्गीकरण! भेदभाव! आखिर, एकै त्यो पनि अति संवेदनशील र मर्यादित पेशाभित्र! वाफ रे वाफ!

म त बल्ल बुझ्न थालें, कृहिरोमा बत्तासिएको काग, नाविक वेगरको सामुन्द्रिक यात्री, कहाँ हो गन्तव्य? बल्ल बुझेँ गुरु त बडो दूरदर्शी, ३० वर्षपछिको शैक्षिक फितलो नीति पहिल्यै बुझिसक्नुभएको रहेछ! ठीकै पो रहेछ मेरो १० वर्षपछिको भेटमा दिएको 'थुइक्क' को उपहार!

मकालु यातायात बस सेवा

हेड अफिस कलंकी काठमाडौँ, फोन: ४२७७५५२/४२८९२७२

काठमाडौँबाट	वीरगञ्ज	विहान ८, १०:१५
काकडभिट्टा	विहान ५ बजे	११, ११:४५ बजे
भद्रपुर	विहान ५:१५ बजे	बेलुकी ८:१५ बजे
मधुमल्ल	विहान ५:१५ बजे	विहान ८:४५ बजे
धरान	विहान ५:५० बजे	दिउँसो १२:१५ बजे
विराटनगर	विहान ५:२०, ६:४५	दिउँसो १२:१५ बजे
राजविराज	विहान ६ बजे	दिउँसो १२:१५ बजे
सिरहा/माडर	विहान ६:४५ बजे	दिउँसो १:४५ बजे
मलंगवा	विहान १०:४५ बजे	दिउँसो १:४५ बजे
जनकपुर	विहान ७:१५ बजे	दिउँसो २:१० बजे
कलैया	विहान १०:१५ बजे	दिउँसो २:३० बजे
	भरतपुर	दिउँसो ३ बजे
	शिवनगर	
	टाँडी-पर्सा	
	टाँडी-खोलासिमल	
	पर्सा-कपिया	
	पसध्याप-मेघौली	
	गीतानगर-जगतपुर	

काठमाडौँतर्फ	कलैया	विहान ८ बजे
काकडभिट्टा	विहान ५ बजे	विहान ११ बजे
भद्रपुर	विहान ४:५० बजे	विहान ८, ९, ११:३०
मधुमल्ल	विहान ४:५० बजे	बेलुकी ८:३० बजे
धरान	विहान ४:२० बजे	विहान ५:३० बजे
विराटनगर	विहान ४:३० बजे	विहान ५:४५ बजे
इटहरी	विहान ५, ५:२०	विहान ६:३० बजे
	६:३०, ७ बजे	विहान ६:३० बजे
राजविराज	विहान ५:३० बजे	विहान ६:३० बजे
सिरहा/माडर	विहान ५:१५ बजे	विहान ७:१५ बजे
लहान	६:१५, ७	विहान ६:१५, ६:४५
	७:१५, ९ बजे	७, ७:४०, ८, ८:१५
मलंगवा	विहान ५:१५ बजे	८:४५, दिउँसो ३ बजे

टिकट पाइने स्थान: कलंकी: ४२७७५५२/४२८९२७ सुन्धारा: ४२५३१४२ गौशाला: ४४८०७९३ लगनखेल: ५५३४३५९ धरान: ०२५-२०३७२ विराटनगर ०२५-३०७२७ राजविराज: ०३१-२००९१ लहान: ०३३-६०३६६ सिरहा: ०३३-२०१३१, मलंगवा: ०४६-२००४२ वीरगञ्ज: ०५१-२१५२६, हेटौँडा: ०४७-२०५३५।

यात्रुहरूको सुविधाका लागि गौशाला र सुन्धाराबाट निशुल्क मीनीबस सेवा उपलब्ध

विदेशीको आँखामा हामी

प्रा. हाजिमे यामसिता

नेताहरू इमानदार भएनन् ? त्यसो भए, शिक्षामा सुधार गर !

यदि आजको राजनीतिक नेतृत्व देशको समृद्धिप्रति कटिबद्ध र इमानदार छैन भने त्यसनिम्ति नेपालको शिक्षा जिम्मेवार छ । नेतृत्वमा पुगेका मानिसले पाएको शिक्षामा कहीं न कहीं कमी भएरै यो समस्या देखिएको हो । त्यो कमजोरीसमेत पहिल्याएर शिक्षालाई देशप्रेम गर्ने नागरिक उत्पादन गर्ने गरी सुधार गर्नुपर्छ ।

स पहिलोपल्ट सन् १९९८ मा एक जना जापानी समाजसेवीसँग नेपाल आएको थिएँ । त्यतिबेला नै मलाई यो ठाउँ औधी मन पऱ्यो । यहाँको प्राकृतिक छटा र मानिसहरूको जीवनप्रतिको आशावादले मलाई छोयो । नेपालप्रति म यति मुग्ध भएको छु कि १२ वर्षमा १२/१३ पल्ट नेपाल आइसकेँ । अर्कै आउन पुगेको छैन । जति आए पनि आइरहुँ जस्तो लाग्छ ।

नेपालका गाउँघर घुम्दा धेरै असुविधा र गरिबी देखिन्छ । त्यहाँ मानिसहरू धेरै सङ्घर्ष गरेर बाँचेका छन् । तर पनि उनीहरूमा आशा र सकारात्मक सोच उत्तिकै पाइन्छ । जापान एउटा समृद्ध देश भए पनि त्यहाँ बर्सेनि २५/३० हजार मानिस निराश भएर आत्महत्या गर्न पुग्छन् । गरिबी, अव्यवस्था र अभावका बीच पनि नेपालीहरूमा जीवनप्रतिको आशा गहिरो भएका कारण यहाँ आत्महत्याको दर एकदमै नगन्य रहेछ । यस दृष्टिमा नेपाल धेरै सम्पन्न मुलुक हो । भौतिक र आर्थिक

समृद्धि मात्र सबैथोक होइन रहेछ, जीवनलाई हेर्ने दृष्टिकोण त्योभन्दा महत्त्वपूर्ण रहेछ भन्ने कुरा नेपाल आएर सिकेँ मैले । नेपालीहरूले जीवनको गरिमा र महत्त्व बुझेका रहेछन् । जीवनप्रति अविचलित आशा र सकारात्मक सोचले गर्दा नेपाल एक दिन आर्थिक तथा भौतिक रूपले पनि समृद्ध मुलुक हुनेछ भन्ने कुरामा मलाई कुनै सन्देह छैन । आशावादले नै यहाँका मानिसहरूलाई समस्या र चुनौतीसँग लड्दै समृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सघाउने छ ।

आज नेपालले द्वन्द्व, गरिबी र अविकास जस्ता समस्याहरूको सामना गरिरहेको छ । तर जापानले योभन्दा पनि ठूलो सङ्कट दोस्रो विश्वयुद्धमा ध्वस्त भएपछि सामना गर्नु परेको थियो । मैले पढाउने स्कूलको भवन पनि अमेरिकी सेनाको बमले ध्वस्त भएको थियो ।

युद्धपश्चात् देशको शिक्षालगायत पुनर्निर्माणका कार्यलाई

कसरी अगाडि बढाउने भन्ने छलफल भइरहेको थियो। यसै मेसोमा अमेरिकी सरकारले जापानमा अमेरिकाले जस्तो शिक्षा नीति लागू गर्ने सिफारिस गर्‍यो। त्यतिबेला अमेरिकामा शिक्षक आफैँले स्थानीय आवश्यकता अनुसारको पाठ्यक्रम बनाउने र सोहीअनुरूप पढाउने प्रचलन रहेछ। हाम्रो सरकारले पनि सोही नीति अनुसरण गर्ने निर्णय गर्‍यो। तर त्यसले हाम्रा शिक्षकहरूमा ठूलो हलचल ल्यायो। किनभने शिक्षकले पहिलोपल्ट आफैँ सोच्नुपर्ने भयो। त्यसअघि शिक्षकहरू पाठ्यपुस्तकमा भएका कुरा विद्यार्थीलाई रटाएर बस्थे। तर अब त शिक्षकले के रटाउने भनेर पनि सोच्नुपर्ने भयो!

समुदायको अवस्था र त्यहाँ ल्याउनुपर्ने परिवर्तनलाई केन्द्रमा राखेर पाठ्यक्रम बनाउन भनियो। साना कक्षामा स्थानीय कुराहरू पढाउन जोड दिइयो भने क्रमशः माथिल्ला कक्षाहरूमा क्षेत्रीय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रका कुराहरू पढाउने नीति लिइयो। तर यसनिमित्त सोच्ने, नयाँ पाठ्यक्रम बनाउने र त्यस अनुसार पढाउने समेत सबै जिम्मेवारी शिक्षकलाई नै दिइयो। जसरी शिक्षकहरूलाई पाठ्यक्रम बनाउन दिइयो, त्यसरी नै उनीहरूले विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना साथीहरूसँग सिक्न र आफूले जानेका कुरा सिकाउन लगाए। यसका लागि अन्तरक्रिया र समूहमा अध्ययन गर्ने विधि अपनाइयो। कुनै समस्या या विषयवस्तुका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई एकापसमा छलफल गर्न लगाइयो। त्यहाँ समस्या आइपरेमा वा नबुझेको कुरा बुझाउने काम चाहिँ शिक्षकहरूले गर्न थाले। अर्थात् शिक्षकको काम छलफललाई सहजीकरण गर्ने मात्र हुन गयो। अमेरिकीहरूले सिकाएअनुसार लागू गरिएको यो उपाय निकै उपलब्धिमूलक देखियो। यसले विद्यार्थीहरूमा पनि नयाँ कुरा जान्नका लागि खोज्ने र चिन्तनशील हुने संस्कारको थालनी गरायो। जापानको शिक्षाको लागि यो ठूलो 'टर्निङ प्वाइन्ट' थियो, जसले आधुनिक र समृद्ध जापान बनाउन निर्णायक योगदान गर्‍यो।

केही स्कूलहरू घुमेको र शिक्षकहरूसँग कुराकानी गरेको आधारमा भन्नुपर्दा, अहिले नेपालको पढाइ परीक्षामुखी छ। जाँच पास गर्नु नै यहाँको पढाइको मुख्य अभीष्ट जस्तो देखिन्छ। यसले गर्दा जीवनका लागि चाहिने आधारभूत सीपहरू सिक्नबाट बालबालिका वञ्चित भइरहेका छन्। अनि शिक्षकहरू कक्षाको अगाडि उभिएर विद्यार्थीलाई निर्देशन दिनमा नै धेरैजसो समय खर्च गरिरहेका देखिन्छन्। तर यो विधिबाट केटाकेटीहरूले खासै सिक्न सक्दैनन्। बरु शिक्षकहरू पछाडिको बेञ्चमा बसेर विद्यार्थीलाई कुनै समस्या या नयाँ विषयमा छलफल गर्न दिनु उचित हुन्छ। समाधानको बाटो पहिल्याउने या नयाँ-नयाँ खोज गर्ने प्रेरणा र अवसर केटाकेटीहरूलाई नै दिनुपर्छ। त्यहाँ शिक्षक राम्रो सहजकर्ता वा केही हदसम्म 'मेन्टर' बन्ने गर्नु राम्रो हुन्छ।

खासगरी हामी शिक्षकहरूले के कुरा सम्झिराख्नुपर्छ भने शिक्षाको ध्येय विद्यार्थीलाई आज्ञापालक बनाउने होइन, बरु उसलाई आफैँ सोचन सक्ने खोजकर्ता बनाउने हो। यहाँका केही स्कूल घुम्दा मलाई यो कुराको अभाव निकै खट्कियो। शिक्षकको काम विद्यार्थीहरूलाई आफैँ खोज गर्न प्रेरित गर्ने र त्यस क्रममा आइपरेका समस्या हल गर्न सहजीकरण गर्ने मात्र हो। विद्यालय, समाज र देशका समस्याका बारेमा छलफल गर्ने र समाधानका उपायहरू खोजी गर्ने काममा उनीहरूलाई नै अग्रसर गराउनुपर्छ। चिन्तन तथा मनन गर्ने काम अब

विद्यार्थीहरूको हो, शिक्षकको होइन। यसका लागि धेरै पूर्वाधार पनि चाहिन्न र खर्चिलो पनि हुन्न। यसनिमित्त चाहिने मुख्य कुरा भनेको सिकाउने पद्धतिमा परिमार्जन/परिवर्तन नै हो।

स्कूल राम्रो बनाउने सबैभन्दा निर्णायक तत्व स्कूलको व्यवस्थापन हो। जापानमा स्कूललाई सुव्यवस्थित तुल्याउन पूर्व विद्यार्थीहरूलाई स्रोतका रूपमा प्रयोग गर्ने गरिन्छ। हरेक स्कूलमा पूर्व विद्यार्थीहरूको समूह वा क्लब (एल्मुनाइ) बनाउने गरिन्छ, जहाँ उनीहरूको भावनात्मक लगाव समेत हुन्छ। एल्मुनाइ को हरेक वर्ष बृहत् भेला हुने गर्छ। आफ्नो भविष्य बनाउन महत्त्वपूर्ण योगदान गरेको स्कूलको प्रगतिमा सघाउन पूर्व विद्यार्थीहरू हृदयदेखि नै समर्पित हुन्छन्। अधिकांशले आफ्नो कमाइको निश्चित हिस्सा स्कूललाई चन्दाका रूपमा हरेक वर्ष दिइरहेका हुन्छन्। जापानमा जुन स्कूलको एल्मुनाइ बलियो र प्रभावकारी हुन्छ, त्यो स्कूल राम्रो र स्तरीय मानिन्छ। साधन-स्रोत जुटाउन र नयाँ-नयाँ ज्ञान तथा सीप भित्र्याउन पनि यो उपाय प्रभावकारी हुने गरेको छ। मेरो विचारमा, नेपालमा पनि यो अवधारणा लागू गर्न सकिन्छ। नेपालका स्कूलहरूको दिगो विकास र प्रगति सुनिश्चित तुल्याउन यो एउटा भरपर्दो उपाय हुन सक्दछ।

आर्थिक विकास र शिक्षा एकअर्कासँग घनिष्ट रूपले गाँसिएका कुरा हुन्। मानिसहरू शिक्षित र सीपयुक्त भए भने मात्रै तिनले राम्रोसित काम गर्न र आर्थिक विकासलाई टेवा दिन सक्छन्। देशको आर्थिक विकास भयो भने शिक्षामा लगानी बढाउन सकिन्छ, जसले गर्दा शिक्षाको गुणस्तर बढाउन मद्दत पुग्छ। जापानको आर्थिक विकासमा शिक्षाको ठूलो देन छ। एकातिर जापानले पाठ्यक्रम शिक्षकलाई नै बनाउन लगाउने, प्राथमिक तहसम्म निःशुल्क र अनिवार्य गर्नेलायतका सुधारात्मक कदम चाल्यो भने अर्कातिर यसनिमित्त अत्यावश्यक धनराशिको जोहो पनि गर्‍यो। शिक्षामा गरिएको नीतिगत सुधार र लगानीको सार्थक परिणाम एकदशक पनि नपुग्दै देखिन थाल्यो- आर्थिक वृद्धिदर र विकास दुवैले गति लिए। कलेज पढेका हरेक जापानीलाई रोजगारीको अनिवार्य व्यवस्था गरियो, जसले गर्दा एकातिर उनीहरूको जोशिलो र उर्वर समय देश विकासमा सदुपयोग भयो भने अर्कातिर उनीहरूमा निराशा र कृष्ठा जाग्ने मौकै मिलेन।

अहिले नेपालको पढाइ परीक्षामुखी

छ। यसले गर्दा जीवनका लागि चाहिने आधारभूत सीपहरू सिक्नबाट बालबालिका वञ्चित भइरहेका छन्। अनि शिक्षकहरू कक्षाको अगाडि उभिएर विद्यार्थीलाई निर्देशन दिनमा नै समय खर्च गरिरहेका देखिन्छन्। तर यो विधिबाट केटाकेटीहरूले खासै सिक्न सक्दैनन्। बरु शिक्षकहरू पछाडि बसेर विद्यार्थीलाई कुनै समस्या या नयाँ विषयमा छलफल गर्न दिनु उचित हुन्छ।

विदेशीको आँखामा हामी

सर्वप्रथम नेपालीहरूमा 'हामी गर्न सक्छौं, हामी सक्षम छौं' भन्ने विचार र आत्मविश्वास जागृत हुनु आवश्यक छ। त्यसका निमित्त सबैभन्दा प्रभावकारी ठाउँ हो स्कूल। आत्मविश्वास जगाउने व्यक्ति हो शिक्षक। त्यसनिमित्त स्कूलका शिक्षकहरू नै सर्वप्रथम त्यस्तो सोच, दक्षता र लगनशीलताले भरिएका हुनुपर्छ।

आर्थिक विकासको लागि तीनवटा कुरा महत्त्वपूर्ण रहेछन्। पहिलो, 'म गर्न सक्छु' भन्ने आत्मविश्वास। दोस्रो, केही गर्ने अठोट। र, तेस्रो नयाँ-नयाँ विचार (आइडिया)। स्कूलले यी तीनवटै कुरा किशोर-किशोरीहरूको दिमागमा बीजारोपण गरिदिनुपर्छ। अर्को शब्दमा भन्दा शिक्षकको मुख्य दायित्व नै विद्यार्थीमा अन्तरनिहित मौलिक प्रतिभाको पहिचान गरी त्यसलाई फुल्ने र फरुने अवसर जुराइदिनु हो। केटाकेटी/किशोरकिशोरीहरूमा आत्मविश्वास जगाउने र 'केही गर्ने' अठोट जागृत गराउने काम मुख्य रूपमा शिक्षककै हो। जापानका त्यसबेलाका शिक्षकहरूले त्यो काम गरेकाले नै जापानले ठूलो फड्को मारन सकेको हो। आज; नेपालका युवायुवतीहरूमा पनि 'हामी गर्न सक्छौं, हामीसँग अथाह संभावना छ, हाम्रो देश राम्रो छ' भन्ने बोध र भावनाको विकास गर्नु जरुरी छ। 'हामीसँग केही छैन, हामी गर्न सक्दैनौं' भन्ने भावना राखेर कहिल्यै पनि उँभो लाग्न सकिँदैन। त्यसैले सर्वप्रथम नेपालीहरूमा त्यस्तो (हामी गरीब; केही गर्न सक्दैनौं) भावनाको सट्टा 'हामी गर्न सक्छौं, हामी सक्षम छौं' भन्ने विचार र आत्मविश्वास जागृत हुनु आवश्यक छ। त्यसका निमित्त सबैभन्दा प्रभावकारी ठाउँ हो स्कूल। आत्मविश्वास जगाउने व्यक्ति हो शिक्षक। आजका केटाकेटीहरूमा उचित ज्ञान, सीप र प्रक्रियाद्वारा आत्मविश्वास जगाउने काम स्कूलका शिक्षकहरूको नै हो। त्यसनिमित्त स्कूलका शिक्षकहरू नै सर्वप्रथम त्यस्तो सोच, दक्षता र लगनशीलताले भरिएका हुनुपर्छ, जसले विद्यार्थीहरूलाई सधैं उत्प्रेरित गरिरहन सक्नु।

हरेक देशसँग केही न केही राम्रा कुरा हुन्छन्। अरू देशका राम्रा कुरा अनुसरण गर्ने सुफुवुफु र समफुदारी आवश्यक रहेछ। जापानको आर्थिक समृद्धि भगवान भरोसामा भएको होइन। युरोप र अमेरिकाले गरेको प्रगति र उनीहरूका राम्रा कुराबाट सिक्न सकेकाले मात्र हामीले प्रगति गरेका हौं। हामीले ती देशहरूबाट प्रविधि र व्यवस्थापन कौशल मात्र सिकेनौं, तिनै देशलाई बजार बनाएर राम्रा र सस्ता मालसामानहरू पनि बेच्न थाल्यौं। भूगोल र जनसङ्ख्याका हिसाबले जापान धेरै ठूलो देश होइन तर यस्तै तौरतरिकाका कारण प्रगति गर्न सफल भएको हो। जापानको यो अनुभव नेपालका लागि पनि उपयोगी हुनसक्छ। यसनिमित्त अरूले के राम्रा काम गरेका छन् भन्ने कुरामा हरदम आँखा लगाएर त्यसबाट आफ्नो देशले कसरी लाभ लिन सक्छ भन्ने कुरामा नेपालीहरूले विशेष ध्यान दिनु

राम्रो हुन्छ। किनकि; जसले बढी सिक्न सक्छ, बढी प्रगति पनि उसैले गर्ने हो।

हाललाई नेपालको प्रगति र समृद्धि कृषिमै निर्भर छ। तर परम्परागत विधिबाट अत्यधिक उत्पादन सम्भव हुँदैन। त्यसनिमित्त अत्याधुनिक प्रविधि भित्र्याउनु पर्छ। उत्पादित वस्तुहरूलाई सोकै बिक्रीमा पठाउनुभन्दा कोल्ड स्टोरमा राखेर अथवा प्रशोधन गरेर महँगो मूल्यमा बेचबिखन गर्ने नीति लिइनुपर्छ। उदाहरणका लागि धेरै भटमास उत्पादन हुन्छ भने त्यसलाई सोकै नबेची पेलेर तेल बनाएर बेच्नुपर्छ। यसो गर्दा एकातिर धेरै नेपाली युवायुवतीहरूले रोजगारी पाउँछन् भने अर्कातिर यसबाट हुने आमदानीबाट अरू अरू क्षेत्रमा पनि रोजगारीको सृजना हुन जान्छ। आधुनिक प्रविधिको प्रयोगको सन्दर्भमा जापान जस्ता देशहरूबाट नेपालले सिक्न सक्छ। प्रविधि भित्र्याउने र त्यसलाई उपयोग गर्न सिकाउने सन्दर्भमा सबैभन्दा बढी उपयोगी संस्था त अन्ततः स्कूलहरू नै हुन्छन्।

आर्थिक क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने र त्यसको विकासका लागि नीति बनाउने काम सरकारको हो। तर शिक्षासँग यसलाई नजोडी उत्तम नतिजा हासिल हुँदैन। कृषि, व्यापार र पर्यटनलगायतका आर्थिक उपार्जनका नयाँ-नयाँ क्षेत्र र माध्यमहरूबारे सम्भावनाको खोजी गर्ने सोचदेखि त्यसको लागि आवश्यक ज्ञान तथा सीपहरू माध्यमिक र कलेज तहको शिक्षाले दिनैपर्छ।

शिक्षाले अर्को एउटा कुरा पनि हरेक नागरिकलाई दिनुपर्छ। त्यो हो, देशलाई माया गर्ने भावना। आजको नेपाली राजनीतिक नेतृत्व देशको समृद्धिप्रति कटिबद्ध र इमानदार हुन नसकेको गुनासो सुनिन्छ। जुन धेरै हदसम्म नाजायज पनि नहोला। तर यसनिमित्त पनि नेपालको शिक्षा नै जिम्मेवार छ। नेतृत्वमा पुगेका मानिसहरूले पाएको शिक्षामा कहीं न कहीं कमी भएर यो समस्या देखिएको हो। कमजोरी कहाँ छ- पाठ्यक्रममा, पाठ्यपुस्तकमा, शिक्षकमा वा अन्यत्र कतै? त्यसको पहिचान गरी समस्या समाधानका लागि उचित कदम उठाउने कुराले अहिले पहिलो प्राथमिकता पाउनुपर्छ।

यताका वर्षमा कामको खोजीमा वा पढाइका लागि ठूलो सङ्ख्यामा नेपालीहरू विदेशिन थालेका छन्। विदेश जानु अवश्य पनि नराम्रो कुरा होइन। काम या पढ्न जे गर्न विदेश गए पनि उनीहरूले सिक्ने अवसर पाउँछन्। यसले उनीहरूमा आत्मविश्वास बढाउँदै लैजान्छ। जापानीहरू संसारमा जहाँ गए पनि आफ्नो देशका लागि सोचिरहन्छन् र एउटा समयपछि उनीहरू देश फर्केर काम गर्न चाहन्छन्। विदेशबाट सिकेको ज्ञान र सीप प्रयोग गरेर आफ्नो देशलाई समृद्ध पार्ने सपना र अठोट नेपालीमा पनि हुनुपर्छ। त्यस्तो सपना र अठोटले नै एक दिन नेपाललाई साँचो अर्थमा संसारकै समृद्ध देशमा रूपान्तरित गर्न सक्छ। त्यसनिमित्त नेपालको शिक्षालाई देशप्रेम गर्ने नागरिक उत्पादन गर्ने गरी सुधार गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।

(दोस्रो विश्वयुद्धताका जापानी सेनामा रहेका प्रा. यामसिता शिक्षक र पत्रकारपछि टोकियो विश्वविद्यालयमा अर्थशास्त्रका प्राध्यापक भए। हाल उनी अवकाशप्राप्त जीवन बिताउँदै छन्। यो आलेख काठमाडौंमा केही समयअघि उनीसित गरिएको कुराकानीका आधारमा तयार पारिएको हो।)

प्रस्तुति: सुदर्शन घिमिरे

सार्क शिक्षक महाधिवेशन नेपालमा हुने

सार्क शिक्षक महासंघको १३-१४ असार २०६७ मा नयाँदिल्लीमा सम्पन्न बैठकले सन् २०१५ सम्ममा प्राप्त गर्ने भनिएको 'सबैका लागि शिक्षा'को लक्ष्य सार्क क्षेत्रमा हासिल हुन नसक्ने निचोड निकालेको छ। सार्कका सरकारहरूले उक्त अभियानमा शिक्षकका पेशागत संस्था परिचालन नगरेको, शिक्षामा लगानी नबढाएको तथा आफूले बेलाबेलामा गरेका प्रतिबद्धताहरू पूरा नगरेका कारण उक्त लक्ष्य हासिल नहुने ठहर बैठकले गरेको छ।

सो बैठकले सन् २०११ को जूनसम्ममा श्रीलङ्गामा सार्क शिक्षक काउन्सिल र सन् २०१२ को जूनसम्ममा सार्क शिक्षक महासंघको महाधिवेशन नेपालमा गर्ने निर्णय गरेको छ। बैठकमा सहभागी सार्क शिक्षक महासंघका उपाध्यक्ष तथा नेपाल शिक्षक संघका अध्यक्ष मोहन ज्ञवालीका अनुसार, बैठकले सार्क क्षेत्रका सबै देशमा 'प्यारा शिक्षक'को व्यवस्था हटाउन, अस्थायी शिक्षकलाई स्थायी गर्न र राहत शिक्षकलाई दरबन्दीमा रूपान्तरण गर्नका निम्ति सरकारमाथि सामूहिक

दबाव दिने निर्णय पनि गरेको छ।

बैठकले भुटान, माल्दिभ्स र अफगानिस्तानका सरकारहरूले शिक्षक संस्थाहरूमाथि लगाएका प्रतिबन्ध खुलाउन सम्बन्धित देशका सरकारमाथि कूटनीतिक दबाव सृजना गर्ने निर्णय गरेको छ। सार्क शिक्षक महासंघमा एजुकेशन इन्टरनेशनलमा आवद्ध नेपाल, भारत, बङ्गलादेश, पाकिस्तान र श्रीलङ्काका शिक्षक संस्थाहरू सङ्गठित छन्।

सार्कका सबै स्कूललाई शान्ति क्षेत्र घोषणा गर्न सरकारको ध्यानकर्षण गराउने निर्णय पनि सो बैठकले गरेको छ। शिक्षक र शिक्षा क्षेत्रमाथि जारी हत्या, हिंसा, आतङ्क तथा जोरजबर्जस्तीका विरुद्ध सामूहिक रूपमा विरोध जनाउन सार्क शिक्षक महासंघका नेताहरू सहमत भएका छन्। सार्क क्षेत्रको सार्वजनिक शिक्षामा देखिएको उदासीनताप्रति बैठकले गम्भीर चिन्ता जाहेर गर्दै शिक्षा र शिक्षकका समस्या पहिचान गरी समाधान पत्ता लगाउन शिक्षकहरूको अगुवाईमा शैक्षिक अनुसन्धान थालनी गर्ने निर्णय भएको समेत ज्ञवालीले जानकारी दिए।

ललितपुरको चापागाउँस्थित बज्रबाराही स्रोतकेन्द्रमा तालिम लिनै शिक्षक।

निर्वाह सौजन्य: महेश्वर विष्ट

टीपीडी शुरु

शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रले १० महिने तालिम लिएका प्रावि, निमावि र मावि शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास गर्ने लक्ष्यले तयार गरेको शिक्षकको पेशागत विकास (टीपीडी) कार्यक्रम विभिन्न स्रोत तथा तालिम केन्द्रमा शुरु गरेको छ। केन्द्रका प्राविधिक अधिकृत बालकृष्ण चापागाउँका अनुसार देशभरिका ४६ वटा अगुवा स्रोत केन्द्र, १०५३ स्रोत केन्द्र र ३४ वटा तालिम केन्द्रमा टीपीडी सञ्चालन गरिएको छ। आव २०६६-६७ देखि लागू गरिएको शिक्षकहरूको मागमा आधारित उक्त तालिम पाँच वर्षसम्म सञ्चालन हुनेछ। केन्द्रले यसअघि सञ्चालन गरेको १० महिने तालिममा भाग लिएका शिक्षकले पाँच वर्षमा ३० दिन बराबर यो तालिम लिनुपर्ने व्यवस्था छ।

तपाइँ जहाँ भएपनि...
नेपाल स्फरस नेटवर्क

तपाइँको रेडियोसेटमा.....
केचनदेखि कालापानीसम्म
कञ्चनपुरदेखि कञ्चनजङ्घासम्म

र, इन्टरनेटमा.....
www.nepal_fm_network.com
www.mazzako.com माफत संसारैभरि

विस्तृत जानकारीका लागि :: नेपाल स्फरस 91.8, रविमवन काठमाडौं • फोन: ८२८९९२३, ८२८९९२९ • इमेल: radio@nepal_fm_network.com

एसएसआरपीको विरोधमा शिक्षक सङ्गठन

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक सङ्गठनले विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (एसएसआरपी) ले शिक्षकको पेशागत अधिकार कटौती गरेको भन्दै त्यसको विरोध गर्ने निर्णय गरेको छ। सङ्गठनको २८ र २९ जेठमा विराटनगरमा सम्पन्न १५औं राष्ट्रिय परिषद्को बैठकले त्यस्तो निर्णय गरेको हो।

महासचिव बाबुराम थापाका अनुसार एसएसआरपीले शिक्षकको नियुक्ति, तलब तथा सेवा, भर्त, सुविधा निर्धारण गर्ने अधिकार विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिएको, शिक्षकहरूलाई वर्गीकरण गरी विभेद गरेको, जोसुकै पनि प्रअ बन्न सक्ने व्यवस्था गरेको तथा माध्यमिक तहलाई कक्षा १२ सम्म विस्तार गरी स्नातक उत्तीर्ण मावि शिक्षकको भविष्य अन्योलमा पारेका कारण विरोध गर्नु परेको हो। उनको भनाइ छ, “कक्षा १२ सम्मलाई माध्यमिक बनाउँदा स्नातक उत्तीर्ण शिक्षकको बारेमा के गर्ने भन्ने तय गरिनुपर्छ; तर, एसएसआरपीमा

स्कूलको तह मात्र अपग्रेड गरियो, शिक्षकको योग्यता बढाउने योजना चाहिँ ल्याइएन।” उनले स्नातक उत्तीर्ण मावि शिक्षकलाई सेवाकालीन अध्ययनको मौका दिएर स्नातकोत्तरसह तुल्याइनुपर्ने पनि बताए।

परिषद्को उक्त बैठकले शिक्षक सेवा आयोगलाई संवैधानिक बनाई एकद्वार प्रणालीबाट शिक्षक नियुक्ति तथा बढुवा गर्ने अधिकार दिइनुपर्ने, शिक्षामा २० प्रतिशत बजेट विनियोजन गरिनुपर्ने, शिक्षकहरूलाई सेवाकालीन अध्ययनको अवसर दिइनुपर्ने तथा सरकार र शिक्षक संस्थाबीच ११ कात्तिक २०६६ मा भएको सहमति कार्यान्वयन गरिनुपर्ने माग पनि गरेको छ। त्यहाँ राहत शिक्षक कोटालाई नियमपूर्वक दरबन्दीमा रूपान्तरण गरी स्थायीको प्रक्रिया थाल्नुपर्ने, बालविकास केन्द्रमा कार्यरत सहयोगी कार्यकर्तालाई प्रावि शिक्षकसह पारिश्रमिकको व्यवस्था गरिनुपर्ने, विशेष शिक्षा, खुल्ला विद्यालय र उमावि तहका शिक्षकहरूको सेवा,

भर्त सुविधा र पेशाको सुनिश्चितता गरिनुपर्ने प्रस्ताव पनि पारित गरिएको छ। शिक्षकहरूमाथि निवृत्तिभरण, सन्तति वृत्ति, दुर्गम भत्ता तथा पारिवारिक वृत्ति आदिमा भएको विभेद अन्त्य गर्न, सेवा-निवृत्त शिक्षकलाई नीति-निर्माणको तहका यथोचित व्यवस्थापन गर्न र संस्थागत स्कूललाई सहकारी वा गुठी अन्तर्गत सञ्चालन गरी त्यहाँ कार्यरत शिक्षकहरूलाई सामुदायिक शिक्षकसह पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्न पनि सङ्गठनले माग छ।

एसएलसी मार्कसिटमा अङ्ग्रेजी जन्ममिति

परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले यसपटकदेखि एसएलसीको लब्धाङ्कपत्र र प्रमाणपत्रमा छात्रछात्राको अङ्ग्रेजी जन्ममिति पनि उल्लेख गर्न थालेको छ। यसअघि विदेश गएका धेरैले एसएलसी प्रमाणपत्र र लब्धाङ्कपत्रमा नेपाली जन्ममिति मात्र उल्लेख गरिएका कारण धेरै ठाउँमा रुमला फेल्टु परेको गुनासो गरेका थिए। त्यस्ता गुनासालाई सम्बोधन गर्न नेपाली मितिसँगै अङ्ग्रेजी मिति पनि उल्लेख गर्ने व्यवस्था गरिएको पनिकाले जनाएको छ। उपनियन्त्रक अम्बिका रेग्मीका अनुसार छात्रछात्राले रजिष्ट्रेशन फारममा उल्लेख गरेको नेपाली जन्ममितिलाई कम्प्युटर सफ्टवेयरको सहयोगमा अङ्ग्रेजीमा रूपान्तरण गर्ने गरिएको छ।

चार प्रतिशत कम

यसपटकको एसएलसीमा गत वर्षभन्दा करिब ४ प्रतिशत कम अर्थात् ६४ दशमलव ३१ प्रतिशत छात्रछात्रा उत्तीर्ण भएका छन्। पनिकाका अनुसार नियमित समूहतर्फ १६,८५८ विशिष्ट, ८३,३३८ जना प्रथम, १,२८,०७५ जना द्वितीय र ८,४१६ जना तृतीय श्रेणीमा उत्तीर्ण भएका छन्। त्यस्तै ‘एक्जामटेड’ समूहतर्फ ६१६ जना प्रथम, ८,११४ जना द्वितीय र २,६८७ जना तृतीय श्रेणीमा उत्तीर्ण भएका छन्।

यसपटक परीक्षामा ‘चिटिड’ गर्ने २८८ जनाको परीक्षा रद्द भएको छ। यसमा नियमिततर्फका २५८ र एक्जामटेडका २९ जना छन्। १५ जनाको चाहिँ एक

विषयको मात्र परीक्षा रद्द भएको छ। विद्यालयहरूले प्रयोगात्मक परीक्षाको अङ्क पठाउन बाँकी रहेका करिब १२०० जनाको परीक्षाफल अझै स्थगित रहेको पनिकाले जनाएको छ।

पूरक परीक्षा ३० साउनमा

यस पटकको पूरक परीक्षा ३० साउनदेखि ६ भदौसम्म सञ्चालन हुने गरी पनिकाले तयारी शुरु गरेको छ। त्यसनिमित्त परीक्षा केन्द्रहरू निर्धारण भइसकेका छन्। पनिकाको आँकडा अनुसार एसएलसी पूरक परीक्षामा १ लाख ३ हजार ७११ जना परीक्षार्थी सहभागी हुनसक्ने छन्। यसमध्ये दुई विषयको परीक्षा दिनेको सङ्ख्या ४५ हजार छ।

शिक्षकलाई पनि दुर्गम र महँगी भत्ता

शिक्षकका पेशागत संस्थाहरूको दबावपछि शिक्षा मन्त्रालय शिक्षकहरूलाई निजामती कर्मचारीसरह दुर्गम तथा महँगी भत्ता दिन सहमत भएको छ। मन्त्रालयद्वारा १० असारमा जारी विज्ञप्तिमा शिक्षकहरूलाई १ वैशाख २०६७ देखि लागू हुने गरी महँगी तथा दुर्गम भत्ता दिइने उल्लेख छ। त्यसैगरी यसअघि दरबन्दीका शिक्षकले मात्र पाएको रु.१२०० महँगी भत्ता राहत शिक्षकले पनि १ वैशाख २०६७ देखि पाउने भएका छन्। ११ कात्तिक २०६६ मा सरकार र शिक्षक संस्थाका प्रतिनिधिहरूबीच भएको सहमतिका अन्य बुँदा पनि यथाशीघ्र कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता मन्त्रालयले दोहोर्‍याएको छ।

मन्त्रालयले १४ असारमा अर्को विज्ञप्ति जारी गरी राहत शिक्षकहरूलाई सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकसरह तलब दर र महँगी भत्ता दिने व्यवस्था भई यही आर्थिक वर्षबाट निकास पठाउने तयारी भएको जनाएको छ।

यसअघि २३ जेठमा युनियनका पदाधिकारीसँगको भेटमा अर्थमन्त्री सुरेन्द्र पाण्डेले उक्त सहमति कार्यान्वयन गर्न बजेट व्यवस्था गर्ने प्रतिबद्धता जनाएको शिक्षक नेताहरूले बताएका छन्। पाण्डेले अस्थायीलाई स्थायी गर्दा असफल हुने शिक्षकलाई स्थायी शिक्षकसरह उपदान तथा औषधि उपचार खर्च दिन, ५० वर्ष उमेर पुगी पेन्सन पाकेका शिक्षकले स्वेच्छिक अवकाश लिएमा एक वर्षको एकमुष्ट तलब वा एक तह/श्रेणी बढुवा वा पाँच ग्रेड थप गर्न बजेट व्यवस्था गर्ने प्रतिबद्धता जनाएको बताइएको छ। नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक सङ्गठनका महासचिव वाबुराम थापाका अनुसार, एउटै तहमा १५ वर्ष सेवा गरेको वा १२ वर्ष सेवा गरी माथिल्लो योग्यता भएका शिक्षकलाई स्वतः एक तह बढुवा गर्दा लाग्ने आर्थिक व्यय भार वहन गर्न अर्थमन्त्री राजी भएका थिए।

त्यस्तै महिला शिक्षकलाई १३५ दिन सुत्केरी विदा, १५ दिन स्याहार विदा, सन्तानलाई स्तनपान गराउने समयमा अल्पविश्रामको व्यवस्था, शिक्षणमा महिलालाई ३५ प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था र सासू-ससुरा वा बाबु-आमाको किरिया बस्दा पति-पत्नी दुवैलाई विदाको व्यवस्था गर्न पनि उक्त बैठकले माग गरेको छ। परिषद् बैठकले आउँदो शिक्षक दिवसका अवसर पारेर ५ अक्टोबरमा विभिन्न समूहबाट मारिएका शिक्षक परिवारलाई सम्मान गर्ने निर्णय

समेत गरेको छ। जसअनुसार, सङ्गठनले शहीद घोषणा गरेका शिक्षकहरू सिरहाका सूर्यनारायण यादव, सिन्धुपाल्चोकका ज्ञानेन्द्र खड्का, स्याङ्जाका गुप्तबहादुर विश्वकर्मा, बर्दियाका सगुनलाल चौधरी र बाजुराका सदन विश्वकर्माका परिवारलाई रु.१० हजार १०० नगदसहित दोसल्ला र सम्मानपत्र प्रदान गरिने जनाइएको छ। बैठकमा ६९ जिल्लाका २०० प्रतिनिधि र ७५ पर्यवेक्षक गरी २७५ शिक्षकहरू सहभागी रहेको सङ्गठनले जनाएको छ।

लाइसेन्स साउनभित्रमा

शिक्षक सेवा आयोगले १४ र २१ जेठ २०६७ मा प्रकाशित गरेको नतिजामा उत्तीर्ण हुनेहरूलाई १५ साउनसम्ममा अध्यापन अनुमतिपत्र दिन थाल्ने बताएको छ। अध्यापन अनुमतिपत्रहरू सम्बद्ध सबै जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाइन्छ।

आयोगका उपसचिव बैकुण्ठप्रसाद काफ्लेका अनुसार, फर्जी अनुमतिपत्र नियन्त्रण गर्न आयोगले नयाँ अनुमतिपत्रमा उम्मेदवारको नागरिकता नम्बर, होलोग्राम र इम्बोसिड स्ट्याम्प राख्ने व्यवस्था गरेको छ। आयोगका अनुसार केही जिल्लामा भने अध्यापन अनुमतिपत्र

पठाइसकिएको छ। आयोगले २६ र २७ मङ्सिरमा लिएको परीक्षामा सहभागी १ लाख ११ हजार १६४ मध्ये ८६ हजार ३७९ जना उत्तीर्ण भएका थिए।

२१, २२ र २३ फागुनमा सञ्चालित अध्यापन अनुमतिपत्र परीक्षाको नतिजा असोजसम्ममा प्रकाशित गर्ने गरी काम भइरहेको जानकारी पनि उपसचिव काफ्लेले दिएका छन्।

यसैबीच सरकारले शिक्षा नियमावली संशोधन नगरेका कारण शिक्षक भर्नाका निमित्त विनियोजन गरिएको आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को बजेट फ्रिज भएको छ।

तपाईंको हातमा शिक्षक !

रजिष्ट्री हुलाकबाट पत्रिका पाउने गरी ग्राहक बन्नुभएका कापादेखि कालीकोटसम्मका विभिन्न २० जिल्लाका २० जना पाठकहरूलाई २०६७ असार २४ गते हामीले फोनबाट तीनवटा प्रश्न सोध्यौं:

- शिक्षक मासिक नियमित रूपमा पाइरहनुभएको छ कि छैन ?
- शिक्षक हरेक महिनाको कति गतेभित्र पाउने गर्नुभएको छ ?
- रजिष्ट्री हुलाक बाहेक छिटो र नियमित रूपमा पत्रिका पाउने अर्को विकल्प केही देख्नुभएको छ ?

जवाफ यस्तो आयो-

- २० मध्ये १६ जनाले नियमित रूपमा पत्रिका प्राप्त भइरहेको बताउनुभयो। बाँकी चार जनाले एक वर्षमा १ देखि ३ वटा अङ्कसम्म नपाएको बताउनुभयो।
- अधिकांशले १० गतेभित्र पत्रिका हात पर्ने गरेको जवाफ

दिनुभयो। कालिका उमावि, गला-२, कालीकोट र विलिभर्स इङ्लिस स्कूल, नक्कलबन्द-१३, काँकडभिट्टा, कापामा औसत १० गतेभित्र पत्रिका पुगेको पाइयो। सबैभन्दा ढिलो (१८ गते) पत्रिका पाउनेमा भीमकाली पाटन, पोखरा, कास्कीस्थित संस्कृत मावि थियो।

- २० मध्ये १७ जना ग्राहकले रजिष्ट्री हुलाक बाहेक नियमित रूपमा पत्रिका प्राप्त गर्ने अर्को उपाय (अहिलेलाई) नभएको जवाफ दिनुभयो। बाँकी तीनमध्ये दुई जनाले नजिकको पत्रिका पसलबाट पाउने व्यवस्था गरिदिन आग्रह गर्नुभयो भने एकजनाले शहरमै रहेका आफन्तमार्फत पत्रिका छिटो पाउन सम्भव देख्नुभयो।

निष्कर्ष

माथिको सानो सर्वेक्षण परिणामले विशेषतः शहर-बजारभन्दा टाढा बसोबास गर्ने पाठकहरूका निम्ति नियमित रूपमा शिक्षक मासिक प्राप्त गर्ने सबैभन्दा भरपर्दो माध्यम अहिलेलाई रजिष्ट्री हुलाक नै हो भन्ने देखाएको छ। 'रजिष्ट्री हुलाक'बाट पाउने गरी शिक्षक को ग्राहक बन्नुहोस् भन्ने हामीलाई अरू सजिलो भएको छ।

'रजिष्ट्री हुलाक'बाट ग्राहक बन्न हामी किन जोड दिन खोजिरहेका छौं भने, रजिष्ट्री गरी पठाइएको पत्रिका

हुलाकका कारण हराएमा/नासिएमा क्षतिपूर्ति समेत दाबी गर्न पाइन्छ। यसैकारण, रजिष्ट्री गरिएको पत्रिका सम्बन्धित व्यक्तिको हातमा पुऱ्याउन हुलाक र हुलाकका कर्मचारीहरू विशेष सतर्क हुने गर्छन्।

हुलाक सेवा विभागले प्रकाशित गरेको हुलाक सेवा कार्यविधि निर्देशिका-२०६० अनुसार पत्र वा पत्रिका रजिष्ट्री गरेको ३० दिनसम्म पनि प्रापककहाँ पुगेन भने सम्बन्धित हुलाकमा उजुरी गर्नुपर्छ। यस्तो उजुरी ६ महिनाभित्र गरिसक्नुपर्छ। शिक्षक मासिकका ग्राहकहरूले पत्रिका प्राप्त नभएको स्थितिमा आफैँ हुलाकमा उजुरी गर्न जानुपर्दैन। उनीहरूले पत्रिका नपाएको जानकारी हामी (शिक्षक मासिकको कार्यालय) लाई मौखिक रूपमै दिए पुग्छ। त्यसपछिको सबै प्रक्रिया हामी अगाडि बढाउँछौं। रजिष्ट्री गर्दा दिएको रसिदको आधारमा हुलाक कार्यालयले पत्रिका कहाँसम्म पुग्यो र कहाँबाट हरायो अथवा कुन कर्मचारीबाट लापरवाही भयो भन्ने खुट्याउँछ। त्यो रसिद शिक्षक को कार्यालयमा सुरक्षित हुन्छ। यदि हुलाकको लापरवाहीका कारण रजिष्ट्री गरिएको पत्रिका हराएको/नासिएको वा नपुगेको ठहरेमा हुलाक कार्यालयले प्रत्येक पटक रु.३०० क्षतिपूर्ति तिर्नुपर्ने व्यवस्था हुलाक निर्देशिकामा छ। अर्थात् रजिष्ट्री गरी हुलाकबाट पठाइएको शिक्षक का प्रति वीचमै हराउने, ग्राहकको हातमा नपर्ने सम्भावना एकदमै कम हुन्छ।

हेक्का राख्नुपर्ने कुरा

- शिक्षक मासिक हरेक महिनाको १ गते बजारमा पठाइन्छ। सामान्यतः हुलाकमा पनि त्यसै दिन दाखिला गरिन्छ। तर, यदाकदा लगातार २-३ दिन सार्वजनिक विदा परेको स्थितिमा हुलाक दाखिला ३-४ गते मात्र पनि हुनसक्छ। त्यस्तो अवस्थामा स्वाभाविक रूपमै ग्राहकले ३-४ दिन ढिलो मात्र पत्रिका पाउन सक्नुहुन्छ।
- हुलाक कर्मचारीले सामान्य हुलाकबाट जाने पत्र-पत्रिका जस्तो रजिष्ट्री गरिएका पत्रपत्रिका प्रापकको ठेगानामा त्यत्तिकै छोड्न मिल्दैन। उनीहरूले रजिष्ट्री गरिएको पत्र वा पत्रिका सम्बन्धित प्रापककै हातमा बुझाएर प्रमाण

(हस्ताक्षर) लिनुपर्ने हुन्छ। प्रापक फेला नपरेको अवस्थामा रजिष्ट्री गरिएका पत्रपत्रिका हुलाक कर्मचारीले आफैँसँग फिर्ता लान्छन्। यस्तो अवस्थाबाट जोगिनको निमित्त शिक्षक का ग्राहकले हुलाकका सम्बन्धित कर्मचारीसँग पहिल्यै सम्पर्क राखी आफ्नो अनुपस्थितिमा पत्रिका बुझनसक्ने व्यक्तिहरूको नाम बताइदिने अथवा अन्य आवश्यक उपाय गरिराख्नु राम्रो हुन्छ।

ग्राहक बन्ने अन्य विधि

- काठमाडौँ उपत्यकाका पाठकले सिधै शिक्षकको कार्यालयमा सम्पर्क (फोन नं. ५५४८१४२) राखी आफूले इच्छाएको ठाउँमा शिक्षक मासिक पाउने गरी ग्राहक बन्न सक्नुहुन्छ।
- काठमाडौँ उपत्यका तथा अन्य जिल्लाका सदरमुकाम र सहरबजारका पाठकहरूले आफूलाई पायक पर्ने नजिकको पत्रपत्रिका पसलमार्फत् पत्रिका पाउने गरी शिक्षक को ग्राहक बन्न सक्नुहुन्छ।

थोक ग्राहक (Bulk Subscription)

बन्ने सम्बन्धमा

कयौँ शुभेच्छुकहरूले शिक्षक मासिक देशका धेरैभन्दा धेरै विद्यालय तथा शिक्षकहरूमा पुग्न सकोस् भन्ने कामना गर्दै आउनुभएको छ। तर, शिक्षक मासिक प्रकाशन समूहको एकलो प्रयासबाट मात्रै त्यो अपेक्षा पूरा हुने अवस्था छैन। तसर्थ शिक्षक मासिकको वितरणमा योगदान गर्न इच्छुक सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था तथा व्यक्तिहरूलाई यस कार्यमा सहभागी हुन हामी हार्दिक आमन्त्रण गर्दछौं। यसमा तपाईंहरूले चाहेको संख्यामा शिक्षक प्रतिको ग्राहक शुल्क (हुलाकबाट पठाउनुपर्ने भए रजिष्ट्री शुल्कसहित) र पत्रिका प्रापकको ठेगाना शिक्षक को कार्यालयमा दाखिला गरिदिए पुग्छ। ग्राहक कहाँ पत्रिका पुऱ्याउने कार्य शिक्षक मासिकको कार्यालयले सम्पन्न गर्छ।

आफूले पढेको स्कूल र आफूलाई पढाउने शिक्षकहरूलाई सम्झनुहोस्

तपाईंले जीवनमा धेरै सफलता, उपलब्धी र सन्तुष्टी पाइसक्नुभएको छ। त्यो सफलता र उपलब्धीको पहिलो खुट्टिको भनेको तपाईंले पढेको स्कूल नै हो। तपाईं जहाँ पुगे पनि त्यो स्कूल अहिले पनि त्यहीँ छ। हुनसक्छ, तपाईंलाई सफल जीवनको बाटो देखाइदिने कतिपय शिक्षकहरू पनि त्यहीँ अध्यापनरत हुनुहुन्छ। तपाईंले हासिल गरेको व्यक्तिगत उपलब्धी र सफलता तपाईंसँगै रहन्छ तर आफूले पढेको स्कूल र आफूलाई पढाउने शिक्षकहरूलाई 'मैले बिर्सिएको छैन है' भन्ने दर्शाउन शिक्षक मासिक नियमित रूपमा पठाइदिने व्यवस्था गरिदिनुभयो भने तपाईंलाई पढाउने शिक्षकको मन कति प्रफुल्ल होला ?

यस निमित्त, तपाईंले शिक्षक को कार्यालयमा सम्पर्क गरी शिक्षक मासिकको ग्राहक बनिदिए पुग्छ; तपाईंले इच्छाएको स्कूल वा व्यक्तिको ठेगानामा पत्रिका पुऱ्याउने व्यवस्था हामी गर्छौं।

कालोभन्दा सेतो जाती!

- करिब दुई वर्षअघि; धुलिखेलमा क्यान्सर रोगसम्बन्धी दुइदिने तालिमको क्रममा चिकित्सकले चकको धुलोले पनि क्यान्सर हुनसक्ने सम्भावना देखाउँदा श्रीखण्डपुर उमाविका स्वास्थ्य शिक्षक रमेश महत रुस्किए। चकको धुलोसँग वर्षौंदेखि खेलिरहेका महतले यो कुरा आफ्ना सहकर्मी शिक्षकहरूलाई सुनाए। त्यतिखेर विद्यालयमा जगेडा सेतोपाटी थियो। अर्का शिक्षक सुरेन्द्रकुमार राईले तुरुन्तै मार्कर किनेर ल्याए। मार्कर र सेतोपाटी सबैलाई राम्रो लाग्यो। अहिले विद्यालयका १, २ र ३ बाहेक सबै कक्षामा सेतोपाटीकै प्रयोग हुन थालेको छ।
- काठमाडौंको पुरानो स्कूल पद्मोदय उमाविकी शिक्षक पद्मा शर्मालाई लामो विदापछिको दुई-तीन दिनसम्म चकको धुलोले गर्दा टाउको दुख्ने र बोल्न गाह्रो हुने हुन्थ्यो। लुगा त फोहोर भई नै हाल्थे हात फुटेर बेहाल नै हुन्थ्यो। तर अहिले त्यो समस्या उनको स्मृतिमा मात्र सीमित छ। त्यसको कारण हो, कालोपाटी र चकको ठाउँमा तीन वर्षअघि सेतोपाटी र मार्करको प्रयोग। पद्मा भन्छिन्, “मार्कर प्रयोग गरेपछि धेरै सजिलो भएको छ, अँध्यारोमा बसेको मान्छेलाई बत्ती बाल्दा लागेको खुसी जस्तै।”
- काठमाडौंको रानीपोखरीस्थित संस्कृत माविले पनि पाँच वर्षदेखि चक र कालोपाटी हटाएर मार्कर र सेतोपाटीको प्रयोग शुरू गरेको छ। शिक्षक; विद्यार्थीका आँखा पोल्ने, छाला चिलाउने, हात फुट्ने जस्ता समस्याको समाधान र वरुप मार्कर र सेतोपाटीको प्रयोग शुरू गरिएको सहायक प्रधानाध्यापक कालिकाप्रसाद तिमिल्सिना बताउँछन्। मडुल मावि कीर्तिपुरमा पनि चकको ठाउँमा मार्करको प्रयोग गर्न थालेको पाँच वर्ष भयो। चकले जस्तो प्रत्यक्ष हानि नपुऱ्याउने र कक्षाकोठा पनि सफा देखिने भएकाले यसको प्रयोगबाट शिक्षकहरू बढी खुसी देखिन्छन्।
- काठमाडौंका निजी स्कूलहरूमा ह्वाइट बोर्ड र बोर्ड मार्कर को प्रयोग गरेको देखेका सत्यवती उच्च मावि धादिङ्का प्रधानाध्यापक लक्ष्मण शर्माकाई यसको आवश्यकता त्यतिखेर बोध भयो, जब उनले मुगुको स्कूलमा पनि मज्जाले यसको प्रयोग भइरहेको देखे। त्यति दुर्गम र साधन स्रोत नभएको स्कूलमा त ‘ह्वाइट बोर्ड’ प्रयोग गर्न सकिन्छ भने हामीले किन नसक्ने? त्यसपछि लगत्तै उनले शिक्षकहरूको बैठक गरेर बोर्ड मार्कर प्रयोग गर्ने निधो गरे।

केही वर्षअघिसम्म गैरसरकारी संस्था र केही निजी विद्यालयहरूले मात्र प्रयोग गर्ने ‘ह्वाइट बोर्ड’ र बोर्ड मार्कर शहर-बजारदेखि गाउँघरका सार्वजनिक स्कूलमा प्रयोग हुन थालेका दृष्टान्त हुन् यी। काठमाडौं जिल्ला शिक्षा कार्यालयकी विद्यालय निरीक्षक चन्द्रा थापा विद्यालयहरूमा ह्वाइट बोर्ड र मार्कर लोकप्रिय हुँदै गएको बताउँछिन्।

फाइदा दोहोरै

सेतोपाटी र मार्करबाट शिक्षक र विद्यार्थी दुवैलाई फाइदा पुग्ने स्पष्टै देखिन्छ। शिक्षकलाई हुने मुख्य

फाइदा भनेको चकको धुलोबाट बचावट नै हो। त्यस्तै; मेट्न सजिलो हुने, लेख्दा चम्किलो र बढी सजिलो लाग्ने भएकाले शिक्षकहरूले यसलाई मन पराएको देखिन्छ।

चकको धुलोका कारण आँखा र फोक्सोमा असर परेका कतिपय शिक्षकलाई मार्करको प्रयोगले प्रत्यक्ष लाभ पुगेको छ। त्यसका एक उदाहरण हुन् शान्ति विद्यागृह लैनचौरकी गणित शिक्षक लिली ध्वजु नकर्मि। चकको धुलोको एलर्जीका कारण आँखा रातोपीरो हुने समस्या भोग्दै आएका नकर्मिले मार्करको प्रयोग गर्न थालेको केही दिनपछि नै ठूलो राहत

खतरामुक्त नयाँ मार्कर !

विद्यालयहरूमा कालोपाटी र चकको सट्टा मार्कर र सेतोपाटीको प्रयोग बढिरहेकै बेला धुलो रहित कक्षाकोठाको अभियान चलाएको 'डस्ट फ्रि क्लास रूम नेपाल' (डीएफसी) ले सुरक्षित मार्कर नेपाल भित्र्याएको छ ।

सामान्य मार्कर जस्तै देखिने यो कलमको मसी रबरको हुन्छ । सिमेन्ट वा काठकै पाटी प्रयोग गर्न सकिने, मसी फेर्न मिल्ने र लेखेर पुछ्दा धुलोको सट्टा लेयर भएर खस्ने यो पेनको विशेषता हो । डीएफसी नेपालका अध्यक्ष भेषराज पौडेल भन्छन्, "यो पेनले चक र मार्करले जस्तो शिक्षक विद्यार्थीको स्वास्थ्यलाई हानि गर्दैन र कक्षाकोठालाई पनि सफा राख्छ ।"

डीएफसी पेनको नमुना प्रयोग कार्यक्रम अन्तर्गत गोरखनाथ मा.वि. कीर्तिपुरले यो पेनको प्रयोग गरेको छ । प्रधानाध्यापक मखमली श्रेष्ठका अनुसार साविकको मार्करभन्दा यो राम्रो र उपयोगी देखिएको छ । डीएफसीकै केशव पाठकका अनुसार, एक प्याकेट डीएफसी पेनले एउटा शिक्षकलाई एक वर्ष पुग्छ । "बीचमा मसी फेर्दै लेख्न मिल्ने यो पेनको एक प्याकेटमा एउटा पेन र दुई वटा मसीको बोटल हुन्छन् । यसलाई सात सय रूपैयाँ पर्छ", उनी भन्छन् ।

महसुस गरिन् । "मार्कर प्रयोग गर्न थालेपछि आँखाको एलर्जीको समस्या हराएको छ", उनी भन्छन् । धुलोका कारण घाँटी दुख्ने दीर्घ रोगको सिकार हुन पुगेका वागेश्वरी उमावि, बैरेनी, धादिङका अङ्ग्रेजी शिक्षक राजनप्रसाद अधिकारी मार्करको प्रयोगपछि घाँटीदुखाइ कम भएको बताउँछन् । "डाक्टरले त शिक्षण पेशा नै छाड्न भनेको थियो", उनी भन्छन्, "मार्करले केही सुधार आएकाले अलिकति आशा जगाएको छ । तर उल्लेख्य सुधार आएन भने पेशा नै छाड्नुपर्ने दिन पनि आउन सक्छ ।"

कालोपाटी र चकको प्रयोग हुँदासम्म पहिलो बेच्नमा बस्न आनाकानी गर्ने पद्मोदयका छात्र सञ्जीव तामाङलाई मार्कर प्रयोग गर्न थालेपछि पहिलो बेचनमा बस्न कुनै समस्या छैन । "मार्कर प्रयोग गरेपछि धुलो उड्दैन लुगा पनि फोहोर हुँदैन" सञ्जीव भन्छन्, "अक्षर पनि स्पष्ट देखिन्छ । पहिलेभन्दा अहिले त धेरै सजिलो भएको छ ।" सञ्जीवको मात्र होइन अरू स्कूलका विद्यार्थीको पनि यही अनुभव छ । अक्षर चहकिलो र प्रस्ट देखिने हुँदा यसबाट पछिल्लो बेच्नमा बसेका विद्यार्थीले पनि लाभ उठाउन पाएका छन् ।

महँगो हुन्छ तर धेरै होइन

पद्मोदय माविको लेखा शाखाका प्रमुख रामप्रसाद मानन्धरका अनुसार चकको लागि वार्षिक खर्च रु.३४०० जति हुन्थ्यो भने मार्कर प्रयोग गर्दा वार्षिक रु.७२०० खर्च हुन थालेको छ । मानन्धर भन्छन्, "वर्षमा चक एक गुस (१४४ प्याकेट) भए पुग्थ्यो भने मार्कर चार दर्जन र त्यसको मसी किन्नुपर्छ ।" संस्कृत मा.वि. र मङ्गल मा.वि.मा पनि खर्चको हिसाब यस्तै देखिएको छ । मार्करमा रिफिल गर्ने हो भने चकभन्दा धेरै महँगो नहुने सबै स्कूलको अनुभव देखिन्छ । उता धादिङको वागेश्वरी उमाविका प्र

धुवराज खतिवडा चाहिँ चकको तुलनामा मार्कर प्रयोग गर्दा डेढी जति बढी खर्च हुने अनुभव सुनाउँछन् । "ट्वाइट बोर्डलाई केटाकेटीले फुटाइदिँदा चाहिँ हैरानी हुँदोरहेछ ।" उनी भन्छन्, "तर उपयोगिताका हिसाबले यो धेरै राम्रो रहेछ ।"

बजारमा चलनचल्तीमा रहेका मार्करको प्रयोग पूरै सुरक्षित भने छैन । मङ्गल माविकी शिक्षक सरिता डङ्गल भन्छन्, "यसको गन्धले मलाई बेलाबेलामा टाउको दुखाउँछ । यसले पनि असर त गर्दो रहेछ । लुगामा लागिहाल्यो भने पनि धोएर यसको दाग जाँदैन ।"

टेकु अस्पतालका छाती रोग विशेषज्ञ डा. डी.पी. भण्डारीका अनुसार गुणस्तरहीन केमिकलयुक्त मार्करले पनि श्वास प्रश्वास नलीमा हानि पुऱ्याउँछ । "चकको धुलोले विभिन्न एलर्जीहरू र छाला, आँखा तथा घाँटीलाई प्रत्यक्ष असर गर्छ । उनी भन्छन्, "मार्करले पनि स्वास्थ्यमा गम्भीर हानि पुऱ्याउन सक्छ ।" यसै बीच शिक्षकहरूलाई स्वस्थ मार्करको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखेर 'डस्ट फ्रि क्लास रूम' (डीएफसी) नेपालले स्वास्थ्यमा हानि नगर्ने मार्कर आफूहरूले नेपालमा नमुनाका रूपमा प्रयोग गरिरहेको दावी गरेको छ । (हे. बक्स) "हामीले चलनचल्तीको मार्करबाट शिक्षकको स्वास्थ्यमा हानि नगर्ने मार्कर विदेशी संस्थाको सहयोगमा सीमित विद्यालयमा वितरण गरिरहेका छौं", सो संस्थाका अध्यक्ष भेषराज पौडेल भन्छन् । तर उनका अनुसार उक्त मार्कर हाल बजारमा उपलब्ध छैन । माग बढ्दै गएमा भविष्यमा उत्पादक कम्पनीले नेपाली बजारमा उपलब्ध गराउन सक्ने सम्भावना भने रहेको उनी बताउँछन् ।

जीवनको जग प्राथमिक स्कूल !

घर बनाउने तरखरमा रहेकाहरू भन्ने गर्छन्, "पछि जे-जस्तो भए पनि गरौंला तर अहिले जग चाहिँ बलियै हाल्नुपर्छ ।" यस्तो भनाइले दुईवटा कुरा दर्शाउँछ । पहिलो, सिमेन्टको 'पिलर' उठाएर शहर/बजारमा घर बनाउने नेपालीहरूमा अग्लो अर्थात् धेरै तलाको घर बनाउने मोह छ । दोस्रो, आफ्नो आर्थिक औकात ठम्याउन नसक्नेहरूले पनि घरको जगको महत्व भने राम्ररी बुझेका छन् ।

घरको जग भनेपछि कतिपय नेपालीहरू यति सारो लट्टिएको पनि पाइन्छ, एउटा तलाको काम पूरा गर्ने पैसा समेत बाँकी नराखी जग मजबूत पार्नमा लगानी गर्छन् । दुई, तीन, पाँच या दश वर्षको अन्तरालमा एकएक तला थप्दै जानेहरू त थुप्रै भेटिन्छन् । अन्तिम तलो १५ वर्षपछि थपे पनि भइहाल्छ, किनभने मजबूत जग छँदैछ !

शिक्षा; एउटा मानिसको जीवनको जग हो भने शिक्षाको जग पूर्व-प्राथमिक/प्राथमिक कक्षाको पढाइ, भोगाइ र सिकाइ हो । अनि उन्नत समाजको जग चाहिँ समग्र नागरिकको असल शिक्षा हो । आमनेपालीमा घर र घरको जगप्रतिको जस्तै मोह तथा महत्वबोध प्राथमिक शिक्षाका बारेमा भयो भने यो देश कस्तो होला ?

अझ, एउटा गृहस्थीले भोलि कोठा 'फिनिशिङ' गर्ने बजेट समेत पर्वाह नगरी घरको जग मजबूत पार्न सबै साधन-स्रोत खन्याए झैं, देशको उपलब्ध साधन-स्रोत र राजनीतिक,

बौद्धिक, सामाजिक आदि शक्तिको आवश्यक अंश प्राथमिक-शिक्षा र त्यो शिक्षा पाउने उमेर का बालबालिकाका निम्ति खन्याउने हो भने के होला ?

एकछिन सोचौं त, पाँच वर्षसम्म राम्रो शिक्षा र संस्कार, सफा पानी र पौष्टिक खानेकुरा पाएर हुर्किएका बालबालिका माध्यमिक तहमा पुग्दा कस्ता 'विद्यार्थी' होलान् ? तल्लो कक्षामै सफासुग्घर र अनुशासित वातावरणको स्वाद पाइसकेका विद्यार्थी माथिल्लो कक्षाको धूलोमैलो र अस्तव्यस्ततासँग सम्झौता गर्न तयार होलान् ? पाँच वर्षसम्म पूरा तयारीका साथ कक्षामा आउने शिक्षकको स्फूर्तिलो, लचिलो र मायालु व्यवहारसँग अभ्यस्त भइसकेका ती विद्यार्थीले विना तयारी झारा टार्न कक्षामा प्रवेश गर्ने कुनै शिक्षकलाई सुधिन वा भाग्न बाध्य नपार्लान् ? यस्तै-यस्तै गर्दै तिनले माध्यमिक, उच्च माध्यमिक, कलेज र विश्वविद्यालयसम्मको पठनपाठन र शैक्षिक वातावरणलाई अनुकूल र उन्नत नबनाउलान् ? अनि त्यसरी सुशिक्षित र अनुशासित जनशक्ति तयार हुन थालेपछि देश र समाजको कायापलट न होला ? सोचौं त !

प्रिय पाठकहरू ! 'जीवनको जग' ठानिएको प्राथमिक तहको शिक्षाका बारेमा हामीले यसपटक बहसको थालनी मात्र गर्न सकेका छौं । हामीले माथिका प्रश्नमा तपाइँहरूका अनुभव र विचारको अपेक्षा राखेका छौं । लेख्नुहोला !

- सम्पादक

२०५७ सालमा ३-५ उमेरका १३ प्रतिशत बालबालिका बालविकास केन्द्र अथवा पूर्व-प्राथमिक तहमा जान्थे भने २०६६ सालमा त्यो दर ६६ प्रतिशत पुग्यो ।

२०५७ सालमा पाँच वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाको खुद स्कूल प्रवेशदर ५३.७ प्रतिशत थियो भने त्यसको नौ वर्षपछि, २०६६ मा त्यो दर बढेर ८६.४ पुग्यो ।

२०५७ सालमा प्राथमिक तहको खुद भर्नादर ८०.४ प्रतिशत थियो भने त्यो दर बढेर गत वर्ष ८३.७ प्रतिशतमा उक्लियो ।

साथिको तथ्याङ्कले नेपालको पूर्व-प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षामा पछिल्लो १० वर्षमा उल्लेखनीय सुधार भएको देखाउँछ । तथ्याङ्कले देखाएको यो प्रगति आफैमा सन्तोष गर्न लायक भए पनि त्यसमा चित्त बुझाएर बस्ने ठाउँ भने छैन । दुवै तहमा प्रशस्तै समस्या र कमी-कमजोरीहरू छन्, जसमा ठूलो सुधार र परिवर्तन जरुरी देखिन्छ ।

बालविकास: धेरै नै सुधार चाहिन्छ

बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक र सामाजिक विकासका लागि बालविकास केन्द्रको अवधारणा राणाकालको अन्त्यतिर नै नेपालमा भित्रिएको हो । तर २०४८ सालअघिसम्म यो देशव्यापी हुनसकेको थिएन । २०४८/४९ मा लागू गरिएको आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना (बीपीइपी)ले शिक्षा कक्षाका रूपमा यो अवधारणालाई पहिलोपल्ट देशव्यापी रूपमा विस्तार गरायो । तैपनि बालबालिकाको समग्र विकासको पक्षमा नेपालले गर्नुपर्ने जति उपलब्धि हासिल गर्न नसकेपछि डकार सम्मेलनले निर्देश गरिबमोजिम बालविकास केन्द्र स्थापना गर्न थालिएको हो ।

सन् २०१५ सम्ममा सवैका लागि शिक्षा हासिल गर्ने डकार सम्मेलनको घोषणाअनुरूप नेपालले सन् २००३ मा बनाएको राष्ट्रिय कार्ययोजनाले हरेक गाउँ/टोलमा समुदायमा आधारित रहेर करिब ७४ हजार बालविकास केन्द्रहरू स्थापना गर्ने लक्ष्य राखेको थियो । शिक्षा विभागको तथ्याङ्क अनुसार, अहिलेसम्म करिब २८ हजार केन्द्रहरू स्थापित भइसकेका छन् जहाँ दुईतिहाइ बालबालिका जान्छन् । शहर, सदरमुकाम र आसपासका क्षेत्रमा

औसत मानिसले व्यापार, उद्योग वा अन्य भौतिक संरचनामा गरिने लगानीको प्रतिफल सजिलै आँकलन/अनुभव गर्न सक्छन् । शिक्षा, स्वास्थ्यजस्ता क्षेत्रमा गरिएको प्रतिफल प्रायः 'अमूर्त' रहने गर्छ । तर, विश्वबैंकलगायतका संसारका थुप्रै प्रतिष्ठानहरूले, शिक्षामा गरिएको लगानीको प्रतिफल, कुनै भौतिक योजना वा कार्यमा गरिएको लगानीको प्रतिफल भन्दा कम नहुने देखाएका छन् ।

तालिका १

लैङ्गिक आधारमा शिक्षामा गरिने लगानीको प्रतिफल (प्रतिशतमा)

शैक्षिक तह	पुरुष	महिला
प्राथमिक	२०.१	१२.८
माध्यमिक	१३.८	१८.४
उच्च	११.०	१०.८
समग्र	८.७	८.८

तालिका २

शिक्षामा गरिएको लगानीको प्रतिफल

भौगोलिक क्षेत्रको औसत (प्रतिशतमा)

क्षेत्र	सामाजिक			निजी		
	प्राथमिक	माध्यमिक	उच्च	प्राथमिक	माध्यमिक	उच्च
एसिया	१६.२	११.१	११.०	२०.०	१५.८	१८.२
युरोप/मध्यपूर्व/उत्तर अफ्रिका	१५.६	८.७	८.८	१३.८	१३.६	१८.८
दक्षिण अमेरिका/क्यारेबियन	१७.४	१२.८	१२.३	२६.६	१७.०	१८.५
विकसित (ओईसीडी)	८.५	८.४	८.५	१३.४	११.३	११.६
सहारा मरुभूमि दक्षिण क्षेत्र	२५.४	१८.४	११.३	३७.६	२४.६	२७.८
नेपाल*	१५.७	८.१	८.१	१६.६	८.५	१२.०
विश्व	१८.८	१३.१	१०.८	२६.६	१७.०	१८.०

स्रोत: रिटर्न्स टु इन्भेष्टमेन्ट इन एजुकेशन, जर्ज साकारोपोलस र ह्यारी एन्थोनी प्याट्रिनोस/विश्व व्याङ्ग ।
* पराजुली (सन् १९९९) ।

यस्ता केन्द्रहरूको विस्तार मनगो भए पनि गरिवी र कृपोपणको समस्या बढी भएका ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रमा चाहिँ न्यून सङ्ख्यामा मात्र स्थापना भएका छन् । अर्थात् जुन ठाउँका केटाकेटी बढी समस्यामा छन् र जहाँ बालविकास केन्द्रको बढी आवश्यकता छ, त्यहाँ ती केन्द्रहरू विस्तार हुनसकेका छैनन् । सरकारी आँकडा अनुसार अर्कै एकतिहाइ बालबालिका बालविकास केन्द्रको पहुँचमा पुग्नसकेका छैनन् ।

स्थापना भएका अधिकांश बालविकास केन्द्रहरू पनि त्यसको मूल अवधारणा अनुसार सञ्चालित हुनसकेका छैनन् । यसको मुख्य कारण, अभिभावकहरूमा व्याप्त भ्रम र गलत धारणालाई मानिएको छ । अभिभावकहरूको मुख्य जोड फरर नेपाली, अङ्ग्रेजी अक्षर चिनु भन्नेमै छ, जबकि बालविकासले त्योभन्दा धेरै गुणा राम्रो, वैज्ञानिक र व्यावहारिक सोच राख्दछ । अभिभावकहरूको गलत बुझाइका कारण शहरका पूर्व-प्राथमिक वा बालविकास केन्द्रका बच्चाहरू ठूलो मारमा परेका छन् । किनकि 'अभिभावकको चाहना' भनेर त्यहाँ कक्षा १ मा जस्तै गरी अक्षर घोकाउनेमै बढी जोड दिने गरिन्छ, नकि उनीहरूको सबै पक्षको विकासमा । बालविकासको आधुनिक अवधारणा अनुसार, जन्मेदेखि ३ वर्षसम्मको बच्चालाई ७५ प्रतिशत हेरचाह चाहिन्छ; उनीहरू २५ प्रतिशत मात्र सिक्ने अवस्थामा हुन्छन् । ३ देखि ५ वर्षका बालबालिकालाई ५० प्रतिशत हेरचाह चाहिन्छ भने उनीहरूमा ५० प्रतिशत नै सिक्ने क्षमताको विकास भइसकेको

हुन्छ । ५ देखि ८ वर्षका केटाकेटीलाई २५ प्रतिशत मात्र हेरचाह र ७५ प्रतिशत सिकाइ चाहिन्छ ।

आफ्नो एक जना नातेदारको तीन वर्षको बच्चा निजी स्कूलको बालविकास कक्षामा जान थालेपछि क्रमशः बोल्न छाडेको दृष्टान्त दिँदै शिक्षा मन्त्रालयमा विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम हेर्ने उपसचिव तुलसी थपलिया भन्छन्, "हात्तीसँग सुत्छु भन्ने बच्चा बालविकास कक्षामा जान थालेपछि बोल्न छाड्यो । यस्तो तरिकाले बच्चासँग व्यवहार गर्ने हो भने बालविकास केन्द्रहरू बच्चाको चौतर्फी विकास होइन, विनाश गराउने दिशामा अभिमुख भइरहेका छन् कि भन्ने आशङ्का उत्पन्न हुन्छ ।" कतिपय स्कूलहरूले त बालविकासका अरु क्रियाकलाप समेत नगरी सोझै लेख्न सिकाउने पनि गरेका छन् । बच्चालाई खेलाउने, समूहमा अन्तरक्रिया गराउने, उसका रुचिका क्रियाकलाप गर्न दिनुपर्नेमा सोझै घोकन र लेख्न लगाउनुलाई उनीहरूमाथिको ज्यादती नै मान्नुपर्ने हुन्छ । बालविकासको अवधारणाले 'जे गर बच्चालाई खुसी पारेर गर, उसको मानसिक, शारीरिक र संवेगात्मक विकास हुने गरी गर' भन्छ । यो हिसाबले शहरका भन्दा गाउँका बच्चा बढी भाग्यमानी देखिन्छन्, किनभने उनीहरूले शहरको जस्तो बोझ थुगनु परेको छैन । गाउँघरका बालविकास केन्द्रहरूमा बच्चाहरूले तुलनात्मक रूपमा पढाइको बोझ कम र खेल्ने वातावरण बढी पाएको भेटिन्छ ।

सरिता बाहाल

मकवानपुर चुरियामाईस्थित सोनामडालमा बालविकास केन्द्रका बालबालिकहरू ।

असारको तेस्रो साता विभिन्न जिल्लाबाट तालिममा भाग लिन आएका करिब ३० जना विद्यालय निरीक्षक र स्रोतव्यक्तिहरूलाई शिक्षक प्रतिनिधिले शिक्षा विभागमा भेटेर बालविकास केन्द्रका सबल पक्ष, समस्या/चुनौती र समाधानका उपायहरूबारे आ-आफ्ना धारणाहरू बुँदागत रूपमा दिन अनुरोध गरेको थियो । उनीहरूबाट प्राप्त बुँदाहरूको सार छ, “अवधारणा राम्रो भए पनि प्रशस्तै समस्याहरू छन् । स्थानीय निकायलाई स्रोत परिचालनको अधिकार र जिम्मेवारी दिएर आवश्यक भौतिक तथा शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था गर्ने र सहजकर्तालाई राम्रो पारिश्रमिकको व्यवस्था गरेर केन्द्र राम्रोसँग चल्छ । उनीहरूको जोड बालविकासलाई विद्यालय शिक्षा संरचनाको अभिन्न अङ्ग बनाइनुपर्छ भन्ने छ । किनभने सरकारले समुदायलाई नै स्थापना र व्यवस्थापनको जिम्मा लगाएर बालविकास केन्द्र सञ्चालन गर्ने नीति लिएको छ र यसलाई विद्यालय शिक्षा संरचनामा ल्याइएको छैन । जबकि शिक्षामा अग्रणी स्थान बनाएका अधिकांश देशहरूमा यसलाई विद्यालय शिक्षाको आधारस्तम्भका रूपमा लिइएको छ र त्यहाँ विद्यालय शिक्षा किन्डरगार्डेन बाट शुरु भई १२ कक्षासम्मको हुन्छ । धेरैजसो विकसित देशहरूमा बालविकास कक्षामा तीन वर्षदेखि ६ वर्ष उमेर समूहका बच्चाहरू राखिन्छ र ६ वर्षको उमेर पुगेपछि मात्र अक्षर लेख्ने अभ्यास गराइन्छ । ७ वर्षको उमेर पुगेकालाई मात्र कक्षा १ मा भर्ना गरिन्छ ।

पूर्व-प्राथमिक तहमा लगानी गर्न सरकार तत्पर नभएकै कारण यसलाई विद्यालय तहको शिक्षा संरचनामा नल्याइएको बुझ्न कठिन छैन । किनभने विद्यालयको संरचनाभित्र ल्याएपछि त्यसको लागि चाहिने धनराशिको जोहो गर्नुपर्ने दायित्व पनि उसैको थाप्नोमा आउँछ । हालकै विद्यालय तहको लागि आवश्यक साधनस्रोतको राम्रो बन्दोबस्त गर्न नसकेको सरकारले त्यसनिमित्त वार्षिक थप केही अर्ब बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ । शिक्षा मन्त्रालयभित्रैबाट पनि बालविकासलाई स्कूल शिक्षा संरचनामा समाविष्ट गराउनुपर्ने आवाज नउठेको होइन । तर साधनस्रोतको जोहो गर्न असम्भव भएको भन्दै आफूहरूको सुझाव अस्वीकृत भएको शिक्षा विभागको प्रारम्भिक बालविकास हेर्ने शाखाकी प्रमुख देविना प्रधानाङ्ग बताउँछिन् ।

सरकारले हाल अगाडि सारेको विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

(एसएसआरपी) ले स्थानीय सरकारमार्फत बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन गर्ने नीति अख्तियार गरेको छ । स्थानीय सरकार भन्न मिल्ने अधिकार नदिइएको भए पनि हाललाई गाविस/नपा र जिविस नै स्थानीय सरकार हुन् । तर उनीहरूलाई गाउँ/नगर र जिल्लाको विद्यालय शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार र जिम्मेवारी दुवै दिइएको छैन । हाल गाविस प्रमुखको भूमिकामा रहेका सचिव वा नगरपालिकाका मेयरको जिम्मेवारी पाएका कार्यकारी अधिकृतले कानूनले स्पष्ट व्यवस्था नगरेकै कारण शिक्षा आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रको विषय नै मान्दैनन् । उनीहरू त्यसलाई जिल्ला शिक्षा कार्यालयको काम भनेर बुझ्छन् । स्थानीय जनता र राजनीतिक पार्टीहरूको दबावमा गाविसहरूले गाउँमा आएको बजेटको केही रकम शिक्षकलाई तलब खुवाउन वा विद्यालय मर्मत सम्भारमा खर्च गर्ने गरेका भए पनि बालविकास केन्द्रदेखि स्कूलसम्मको व्यवस्थापनको अधिकार र दायित्व कानूनी रूपमै नतोकिएका कारण उनीहरूलाई कर नहुनु अस्वाभाविक होइन ।

समुदायमा आधारित रहेका बालविकास केन्द्रहरू केटाकेटीको समग्र विकासका लागि सफल रहेको अनुभव हामीसँग हुँदै नभएको चाहिँ होइन । सन् २००७ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र (सेरिड)ले गरेको अध्ययन अनुसार, गैरसरकारी संस्थाको सहयोगमा समुदायमा आधारित केन्द्रका केटाकेटीको समग्र विकास विद्यालयमा आधारित केन्द्रमा भन्दा राम्रो रहेको छ । “किनभने त्यहाँ केटाकेटीलाई उनीहरूको इच्छा अनुसार काम गर्न दिइन्थ्यो । समग्र वातावरण पनि राम्रो थियो ।” सो अध्ययनमा संलग्न अनुसन्धाता शिक्षाविद् डा. किशोर श्रेष्ठले शिक्षक सित भने । तर व्यवस्थापनको समस्या र ‘स्कूलको तयारीका लागि मात्र बालविकास कक्षा’ भन्ने भ्रान्त बुझाइका कारण समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूभन्दा भीडभाडका हिसाबले स्कूलमा आधारित केन्द्रहरू मौलाएका छन् । यसबाट पनि बालविकास कक्षा’ यसको उद्देश्य र मर्मअनुसार सञ्चालित हुन नसकेकै पुष्टि हुन्छ ।

शारीरिक तथा मानसिक विकासका लागि बच्चा स्वस्थ र तन्दुरुस्त हुनु अपरिहार्य हुन्छ । तर गरिबी तथा अन्य कारणहरूले गर्दा नेपालमा करिब आधाजति बालबालिका कुपोषणको सिकार हुन पुग्छन् । यो आफैँमा एउटा भयावह स्थिति हो । ‘युनेस्को’को

आवरण

वार्षिक प्रतिवेदन-२०१०, ले बालविकास केन्द्र/पूर्व-प्राथमिक स्कूलमा व्याप्त कुपोषणको समस्यालाई शिक्षामा मौन सङ्कटकाल (साइलेन्स इमरजेन्सी) को अवस्था भनी चित्रित गरेको छ। सो प्रतिवेदनले बालविकास केन्द्रहरूले केटाकेटीलाई कुपोषणको सिकार हुनबाट जोगाउने र भइसकेको भए हटाउने तथा उचित हेरचाहसहित चौतर्फी विकासमा जोड दिनुपर्ने वकालत गरेको छ। भारत, कम्बोडिया, इथियोपिया लगायतका मुलुकमा गरिएको अध्ययनबाट कुपोषणग्रस्त बच्चाको शरीर र मानसिक दुवै स्वास्थ्यमा क्षति पुग्ने कुरा प्रमाणित भएको उल्लेख गर्दै प्रतिवेदनले बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकासको लागि विशेष ध्यान पुऱ्याउन सबै पक्षसँग आग्रह गरेको छ। उचित स्याहार तथा खानेकुराको व्यवस्था गरेर बालविकास केन्द्रहरूले यो समस्या निमित्त्यान्न पार्न नसक्ने होइनन्। तर नेपालका अधिकांश बालविकास केन्द्रहरूमा खाना तथा खाजा खाने चलन नै नभएको देशव्यापी रूपमा बालविकास केन्द्रहरूको अध्ययन गरेका शिक्षाविद् डा. श्रेष्ठको अनुभव छ। उनी भन्छन्, “स्वास्थ्य तथा पोषणका दृष्टिले अधिकांश केन्द्रहरूले कुनै योगदान गरेका छैनन्।” सरकारले स्वास्थ्य मन्त्रालयमार्फत गाउँगाउँमा तालिम दिएर तयार पारेका मातृ शिशु स्वास्थ्य कार्यकर्तालाई केही पैसा दिएर बालविकास केन्द्रको स्वास्थ्य सहजकर्ता बनाउँदा ठूलो लगानीविना राम्रो उपलब्धि हासिल हुने डा. श्रेष्ठको सुझाव छ।

बालविकासका लागि पर्याप्त खेलौना र अरू सामग्रीसहित उपयुक्त ठाउँ पनि चाहिन्छ। तर अधिकांश केन्द्र या पूर्व-प्राथमिक विद्यालयहरूमा न्यूनतम सामग्रीको पनि अभाव रहेको अध्ययन गर्नेहरू बताउँछन्। उपनिर्देशक देविना प्रधानाङ्ग भन्छन्, “कामचलाउ सामग्रीहरू मात्र छन्। बालविकासका लागि पर्याप्त सामग्रीहरूको व्यवस्था नै भएको पाइँदैन।” डा. श्रेष्ठ थप्छन्, “स्थानीयस्तरमा उपलब्ध सामग्रीबाटै पनि धेरै सामग्री बनाउन सकिन्छ। सहजकर्ता कार्यकर्तालाई तालिममा त्यस्तो कुराहरू सिकाइएको पनि छ। तर उचित व्यवस्थापन र इच्छाशक्तिको अभावका कारण बालविकास केन्द्रमा न्यूनतम पूर्वाधार छैन।”

अर्को समस्या बालविकास सहजकर्ताको योग्यतासँग गाँसिएको छ। कतिपय ठाउँमा कक्षा ८ पनि उत्तीर्ण नगरेका मानिसहरू सहजकर्ता भएका छन्। उनीहरूले बालबालिकालाई राम्रोसित लेखाइ-पढाइ गराउन सकेनन् भन्ने गुनासो आउनु अस्वाभाविक लाग्दैन। उपनिर्देशक प्रधानाङ्ग भन्छन्, “योग्यता भन्दा पनि कार्यकर्ताको उत्प्रेरणा र प्रतिबद्धता नै ठूलो कुरा रहेछ। यी दुवै कुरा भएका केन्द्र तुलनात्मक रूपमा कम शैक्षिक योग्यता भए पनि राम्रोसित चलेका छन् भने कतिपय ठाउँमा चाहिँ एसएलसी, आईए पास गरेका मानिस भए पनि स्थिति दयनीय छ।”

खट्टकिएको अर्को कुरा हो, अनुगमन। बालविकास केन्द्र कसले अनुगमन गर्ने भन्नेमा ऐन-नियम स्पष्ट छैन। केन्द्र स्थापना गर्ने अनुमति गाविस/तपाले नै दिनसक्ने कानूनी

प्रावधान छ भने जिशिकाले अनुदान दिने भएकाले व्यावहारिक रूपमा केन्द्रहरू त्यतैतिर बढी उत्तरदायी देखिन्छन्। विद्यालयका स्रोतव्यक्ति वा निरीक्षकको कार्यक्षेत्रमा केन्द्र पर्दैनन्। “केन्द्रहरू कसरी चलिरहेका छन्, के अपुग छ, के गलत भइरहेको छ भनेर नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने को भनेर नै स्पष्ट भएन। त्यसैले गर्दा यो सबैभन्दा बढी संवेदनशील क्षेत्रलाई सबैतिरबाट बेवास्ता भएको देखिन्छ”, डा. श्रेष्ठ भन्छन्।

सुधार: प्राथमिकमा पनि आवश्यक

नेपालको प्राथमिक शिक्षाको सबैभन्दा ठूलो समस्या; शिक्षक, अभिभावक, व्यवस्थापक र नीतिनिर्माताहरूले समेत यो तहको शिक्षालाई सही ढङ्गले बुझ्न र आत्मसात् गर्न नसक्नु रहेको देखिन्छ। केटाकेटीलाई सृजनशील र असल नागरिक बनाउने मूल्य-मान्यता, ज्ञान तथा सीपहरू सिकाउने गुरुत्तर दायित्व बोकेका प्राथमिक विद्यालयहरू बालबालिकाको लागि सबै हिसाबले आकर्षक र सिक्ने थलो बन्नु-बनाइनुपर्ने हो। तर हाम्रा अधिकांश प्राविहरू पट्यारलाग्दो अवस्थामा छन्। शिक्षा बजेटको सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण अंश (६० प्रतिशतभन्दा माथि) खर्च गरे पनि सरकारले पनि यो तहको शिक्षालाई जति महत्त्व र ध्यान दिनुपर्थ्यो, त्यो दिएको पाइँदैन।

औसत रूपमा चलेका बालविकास केन्द्रहरूले पठाएका बालबालिकालाई कक्षा १ मा स्वागत गर्ने दायित्व हो, प्राथमिक तहको। तर हाम्रो प्राथमिक तहका विद्यालयहरूको वातावरण यति परम्परागत र रुढ छ कि बालविकास केन्द्रमा खेली-खेली हुर्किने सौभाग्य पाएका केटाकेटी कक्षा १ मा टिक्न सक्ने अवस्था नै छैन। शिक्षाविद् प्रा.डा. प्रेमनारायण अर्याल भन्छन्, “इसीडीले तयार गरेर पठाएका केटाकेटी कक्षा १ मा स्वागत गर्ने प्रकारको बालमैत्री वातावरण हाम्रो प्राथमिक तहमा छैन। खेलेर हुर्के/बढेका केटाकेटीले त्यस्तै वातावरण चाहन्छ तर हाम्रो कक्षा १ मै पनि विश्वविद्यालयमा कै ‘लेक्चर मेथड’मा पढाउने गरिन्छ।” कक्षा ३ सम्मका केटाकेटीलाई बालविकास केन्द्रमा कै बालमैत्री र अन्तरक्रियामुखी सिकाइपद्धतिमा आधारित कक्षा हुनुपर्ने उनको धारणा छ। “त्यस्तो हुनसक्यो

भने मात्र केटाकेटी कक्षामा रमाएर बस्छन् र राम्रोसित सिक्न सक्छन्”, उनको कथन छ। पूर्व प्राथमिक तहमा कै यो तहमा पनि कुपोषणको गम्भीर समस्या छ। किनभने सार्वजनिक क्षेत्रका ८० प्रतिशतभन्दा बढी प्राथमिक स्कूलहरूले ५/६ घण्टाको स्कूल बसाइमा केटाकेटीलाई एकपटक पनि खाजा खुवाउँदैनन्।

शिक्षकको पढाउने शैली, कक्षाकोठाको बसाइ व्यवस्थापन र शिक्षण सामग्रीको अभाव प्राथमिक तहको शिक्षाको प्रमुख समस्या रहँदै आएको छ। जबकि यी तीन वटा तत्वले नै केटाकेटीको सिकाइ स्तर र उपलब्धि निर्धारण गर्दछन्। केटाकेटीले कक्षा दोहोऱ्याउने र कक्षा नै छाड्नुको सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण कारण पनि यही मानिन्छ। शिक्षा विभागको पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार,

कक्षा १ मा भर्ना भएकामध्ये १० प्रतिशतले पढाइ छाड्छन् भने माथिल्ला कक्षाहरूमा पनि यो दर धेरै न्यून छैन। कक्षा दोहो-याउने दर १ कक्षामा २६ प्रतिशत छ भने पूरै प्राथमिक तहका करिब १५ प्रतिशत केटाकेटीले सोही कक्षा पुनः पढ्छन् (हे. तालिका)।

यो स्थितिमा परिवर्तन ल्याउनका लागि सबैभन्दा पहिले शिक्षकहरूलाई 'पुरातनवादी' बाट नवीन ज्ञान तथा सीपयुक्त र सृजनशील बनाउनु आवश्यक छ, जसले केटाकेटीको मनोविज्ञान र आवश्यकता बुझेर उपयुक्त शिक्षण विधिबाट सिकाउन सक्नु। प्राथमिक तहका केटाकेटीको साविकको बसाइ व्यवस्थालाई बदलेर अन्तरक्रियामुखी र खुकुलो बनाउनु पनि उत्तिकै जरूरी देखिन्छ। केटाकेटीको सिकाइ उपलब्धि बढाउन उचित शैक्षिक सामग्रीसहित शिक्षक कक्षामा जानैपर्छ। धेरै प्रकारका अध्ययनहरूले आवश्यक शैक्षिक सामग्रीविना नै शिक्षकहरू कक्षामा गएर परम्परागत व्याख्यान विधिबाट मात्र शिक्षण गर्ने गरेका कारण अपेक्षित उपलब्धि हासिल नभएको कटु यथार्थ अनेकन पटक उजागर गरिसकेका छन्। शिक्षाविद् डा. श्रेष्ठ भन्छन्, "शिक्षकलाई आधुनिक शिक्षणकला र शैक्षिक सामग्रीसहित ऊर्जाशील तुल्याएर कक्षामा पठाउन सक्ने हो भने पाँच वर्षमै प्राथमिक तहको शिक्षाको स्तरमा ठूलो परिवर्तन आउँछ।"

शिक्षक र स्कूलको वातावरणलगायतका विभिन्न कारणहरूले गर्दा प्राथमिक तहका विद्यार्थीको सिकाइको स्तर सन्तोषजनक छैन। २०६५ सालमा फुलब्राइट कन्सलटेन्सी ले शिक्षा विभागका लागि गरेको कक्षा ५ का विद्यार्थीहरूको राष्ट्रिय उपलब्धि मापन अध्ययन ले केटाकेटीको सिकाइको औसत अवस्था सामाजिक शिक्षामा बाहेक ५० प्रतिशतभन्दा कम देखाएको छ। (हे. तालिका २) हालको उत्तीर्णाङ्क ३२ लाई बढाएर कम्तीमा ४० प्रतिशत बनाउनुपर्ने भनी पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले दिएको सुझाव सरकारले कार्यान्वयन गरेको छैन। कतिपय शिक्षाविद्हरू त शिक्षाको गुणस्तर बढाउने हो भने उत्तीर्णाङ्क ६० प्रतिशत बनाउनुपर्ने धारणा राख्छन्। मूल्याङ्कनको अङ्कसँगै पढ्दतिलाई पनि आवश्यक परिमार्जन गरेर केटाकेटीको व्यक्तित्व र सिकाइका विविध आयामहरूबारे पनि वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन हुनु आवश्यक देखिन्छ।

बाबुआमा, समुदाय, शिक्षक, विद्यालय वा अरूले समेत प्राथमिक तहका कक्षामा अनुत्तीर्ण भएपछि बालबालिकालाई 'असफल' भएको पगरी गूथाउने गरेको छ। त्यसले केटाकेटीको आत्मविश्वास तथा प्रगतिमा जीवनभर प्रभावित गर्ने भएको कुरालाई समेत मध्यनजर गरी सरकारले यता आएर उदार कक्षोन्नतिको नीति लागू गरेको छ जसअनुसार, कक्षा ५ सम्मका केटाकेटीलाई 'फेल' गरिदैन। पाँच विकास क्षेत्रका पाँच जिल्लामा नमुनाका रूपमा लागू गरेपछि देशव्यापी बनाइएको यो नीति कार्यान्वयन हुँदा शिक्षक तथा अभिभावकमा ठूलो

तालिका २ कक्षा ५ का विद्यार्थीहरूको समग्र उपलब्धि					
विषय	विद्यार्थी सङ्ख्या	औसत अङ्क	औसतान्तर	अधिकतम	न्यूनतम
नेपाली	३१५५	४५.०८	२०.५८	१००	५
अङ्ग्रेजी	३२१२	३८.६८	१४.७४	८५	५
गणित	३२७३	४७.६४	२०.७७	८७	५
विज्ञान र वातावरण	३२१५	४५.५६	१४.५२	८८	५
सामाजिक शिक्षा	३२०३	६५.३५	१२.७३	८८	१४

स्रोत: कक्षा ५ का विद्यार्थीहरूको राष्ट्रिय उपलब्धिसम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन, २०६५

चिन्ता छाएको छ- नजानिकन केटाकेटी माथिल्लो कक्षामा गयो भनेर। कमजोर विद्यार्थीलाई अतिरिक्त सहयोग गरेर जान्ने बनाएरै माथिल्लो कक्षामा चढाउने यो नीतिको मूल मर्म हो। तर कतै शिक्षक नपुगेर त कतै शिक्षकमा जाँगर नभएका कारण उदार कक्षोन्नतिको मर्मअनुरूप कमजोर केटाकेटीले शिक्षकबाट सुधारात्मक सहयोग (रिमेडियल सपोर्ट) पाएका छैनन्। अर्थात् पढाइ-सिकाइको न्यूनतम स्तर नभए पनि उनीहरू कक्षा चढिरहेका छन्। परिमाणस्वरूप, प्राथमिक तह उत्तीर्ण केटाकेटीहरूको योग्यता र क्षमतामा स्वयं शिक्षकहरूमै गम्भीर सन्देह उत्पन्न हुन गएको छ। बागदेवी मावि, धुम्लुसल्ले, मुलाबारीका शिक्षक चन्द्रप्रसाद भण्डारी भन्छन्, "स्थिति यति भयावह छ कि आफ्नो नाम शुद्ध लेख्न नजान्ने केटाकेटीहरू पनि कक्षा ५ पास गरेर गएका छन्।

हाम्रो प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम विकसित देशहरूको तुलनामा धेरै कमजोर मानिदैन। केही वर्षदेखि २० प्रतिशत पाठ्यक्रम स्थानीयस्तरमै बनाउने नीतिलाई धेरैले स्वागत गरेका छन्। तर पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेअनुसार पाठ्यपुस्तक बन्न नसकेको कतिपयको भनाइ छ। पाठ्यक्रमले तोके बराबरको सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न स्कूलमा राम्रो सन्दर्भ सामग्रीसहितको पुस्तकालय हुनुपर्छ। तर दुर्भाग्यवश, देशका अधिकांश प्राथमिक स्कूलले पुस्तकालयको मुख देख्न पाएका छैनन् भने पुस्तकालय भएका निमावि वा माविका पनि प्राथमिक तहका केटाकेटीका लागि आवश्यक सामग्री र पहुँचको समस्या छ।

शिक्षा विभागको पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार हाल पनि करिब ७ प्रतिशत केटाकेटीले विद्यालयको मुहार देखेका छैनन्। आजको युगमा विद्यालयको मुख नदेख्ने केटाकेटी निश्चय पनि विशेष अवस्थाका हुन्। तिनीहरू गरिवी र पिछडिएको अवस्थामा छन् भन्नेमा कुनै द्विविधा छैन। अभिभावकहरूलाई आर्थिक अवसर दिएर भए पनि त्यस्तो अवस्थाका केटाकेटीलाई स्कूल ल्याउन सबै क्षेत्रले जोड दिएका छन्। तर सरकारले त्यस दिशामा के गर्ने र कसरी गर्ने भन्ने भेड अझैसम्म पाएको देखिदैन।

“शिक्षकलाई आधुनिक शिक्षणकला र शैक्षिक सामग्रीसहित ऊर्जाशील तुल्याएर कक्षामा पठाउन सक्ने हो भने पाँच वर्षमै प्राथमिक तहको शिक्षाको स्तरमा ठूलो परिवर्तन आउँछ।”

डा. किशोर श्रेष्ठ, शिक्षाविद्

प्राथमिक शिक्षक

ठूलो जिम्मेवारी धेरै समस्या

आजका बालबालिका भोलि कस्तो नागरिक बनाउने भन्ने गहन जिम्मेवारी बोकेका प्राथमिक शिक्षकहरूले एकातिर आफ्नो सामर्थ्यको अनुभूति गर्न सकेका छैनन् भने अर्कातिर अनेकन समस्याहरूमा जेलिएका छन्।

- काभ्रेको तीनपिप्लेस्थित जोरपाटी माविकी प्राथमिक शिक्षक कमलादेवी पन्त कक्षा एकदेखि पाँचसम्मलाई पाँचै थरी विषय अर्थात् अङ्ग्रेजी, नेपाली, गणित, विज्ञान र स्वास्थ्य पढाउँछिन्। एसएलसी मात्रै गरेकी पन्त सबै विषय पढाउन गाह्रो भएको महसुस गर्छिन्। भन्छिन्, “एक वर्षअघिसम्म मैले नेपाली मात्र पढाउँथेँ। प्राथमिक तहका शिक्षक सबै विषयमा पोख्त हुनुपर्छ भनेर स्कूलमा धेरै विषय पढाउनुपर्ने व्यवस्था गरियो। तर, सबै विषयको शिक्षण अभ्यास नहुँदा गाह्रो पर्ने रहेछ।”
- काठमाडौंको जीतपुर उमाविका शिक्षक दिनेशकुमार अर्याल प्राथमिक तहमा गणित पढाउँछन्। उनले पढाउँदा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग खासै गर्ने गरेका छैनन्। अर्याल भन्छन्, “गणित शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग निकै महत्त्वपूर्ण हुन्छ भन्ने मलाई थाहा छ। तर, स्कूलमा सामग्री नै नभएकाले मैले प्रयोग गर्न सकेको छैन।” उता, मकवानपुर, हाँडीखोलाको नवज्योति प्राविकी शिक्षक गीता पराजुली पनि शैक्षिक सामग्रीको अभाव दर्शाउँदै भन्छिन्, “सामग्री नहुँदा विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तककै भरमा सिकाउनुपर्ने बाध्यता छ।”
- काभ्रेको पाँचखालस्थित समाजकल्याण प्राविमा यता आएर पढाइको माध्यम अङ्ग्रेजी बनाइएको छ। तर, शिक्षकहरू सीधै ‘अङ्ग्रेजी बोल्न आउँदैन’ नभने पनि अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाउन ‘गाह्रो’ भएको बताउँछन्। १० महिने तालिम समेत लिएकी शिक्षक सावित्री अधिकारी भन्छिन्, “पहिले सधैं नेपालीमै पढाउने बानी पन्थो। अहिले अङ्ग्रेजीमा पढाउनु पर्दा समस्या परेको छ।”

प्राथमिक तहमा पढाउने शिक्षकले कक्षाकोठामा भोगिरहेका समस्याका केही उदाहरण हुन् यी। प्राथमिक तहका शिक्षकहरूको शिक्षण शैली र अनुभवबारे अध्ययन गर्दा उनीहरू आफैँ विभिन्न समस्या र चुनौतीमा रमल्लिएको

पाइन्छ। प्राथमिक तहलाई विद्यालय शिक्षाको जग मानिन्छ। तर पनि त्यही जग बसाल्नका लागि महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने प्राथमिक तहका शिक्षकहरूमा अर्कै पनि आफ्नो व्यावसायिक सीप र दक्षताको पर्याप्त अभाव देखिन्छ। कमजोर आत्मविश्वास र आफैँ अन्योलग्रस्त रहेका शिक्षकबाट स्तरीय पठनपाठनको अपेक्षा गर्न मिल्दैन।

शिक्षा विभागको फ्लास-१ रिपोर्ट, २०६६ अनुसार, मुलुकभरका सामुदायिक (सरकारी) स्कूलका १ लाख ६२ हजार ५८३ शिक्षकहरूमध्ये १ लाख १६ हजार ४७१ जना (७१.६३ प्रतिशत) प्राथमिक तहका छन्। प्राथमिक तहमा कार्यरत शिक्षकमध्ये ८० हजार १७६ जना स्वीकृत दरबन्दीमा र २१ हजार ७७६ राहत कोटामा र बाँकी निजी स्रोत, पीसीएफ आदि प्रकृतिका छन्।

समस्याको जड

सरकारी अधिकारी र अभिभावकहरूले प्राथमिक शिक्षकमाथि लगाउने मुख्य आरोप, उनीहरूमा जागिरे मानसिकता हावी भयो भन्ने हो। साथै उनीहरूमा पेशागत प्रतिबद्धता र प्रतिस्पर्धी भावना नभएको भन्ने टिप्पणी पनि बारम्बार गरिन्छ। यस्तो आरोप र टिप्पणीलाई कतिपय प्राथमिक शिक्षकहरू निर्धक्क स्वीकार पनि गर्छन्। काभ्रे, बालुवास्थित आजाद उमाविका प्राथमिक शिक्षक कृष्णप्रसाद भुर्तेलले १० महिनेसहित करिब २५ वटा शिक्षण तालिम लिइसकेका छन्। तर, उनले तालिममा सिकेको ज्ञान र सीप आजसम्म कक्षाकोठामा छिराएका छैनन्। उनी हाकाहाकी भन्छन्, “मैले शिक्षण सीप बढाउन र राम्रोसँग पढाउन भन्दा पनि बहुवामा बढी अड्ड पाइने आशले तालिम लिएको हुँ।”

शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रका अनुसार, प्राथमिक तहको स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत ८८ प्रतिशत शिक्षकले कम्तीमा १० महिने तालिम पाइसकेका छन्। केन्द्रका उपनिर्देशक शिवकुमार सापकोटाका अनुसार प्राथमिक तहका शिक्षकको तालिममा मात्रै सरकारले करिब रु.१ अर्ब लगानी गरेको छ। तर त्यसको उपलब्धि भने पटकै सन्तोषजनक नरहेको सापकोटाको कथन छ।

गतिलोसँग पढाउन नसक्नुमा शिक्षक स्वयं जिम्मेवार रहे पनि यसको सबै दोष शिक्षकमा थोपरेर अन्य पक्ष पन्छिन मिल्ने पनि देखिँदैन। तालिम केन्द्र र कक्षाकोठाको संरचना र वातावरण एकदमै फरक हुनु, शिक्षकको 'पिरियड' भार बढी हुनु, स्कूलमा अत्यावश्यक शैक्षिक सामग्री पनि उपलब्ध हुन नसक्नु, विद्यार्थीको चाप ज्यादा हुनु, जस्ता कारणले पनि शिक्षण/सिकाइको पाटो कमजोर रहेको विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएका छन्। शिक्षण सीपसम्बन्धी तालिम दिए पनि पुनर्ताजगी तालिमको अवसर सबै शिक्षकले पाउन सकेका छैनन्। त्यसले गर्दा शिक्षकहरू शिक्षणका नयाँ-नयाँ पद्धतिबारे 'अपडेट' हुन सकिरहेका छैनन्। दरबन्दीका शिक्षकले तालिमको अवसर पाए पनि राहत, पीसीएफ र निजी स्रोतमा पढाउने ८ हजारभन्दा बढी शिक्षकसँग शिक्षण सम्बन्धी न्यूनतम सैद्धान्तिक ज्ञान पनि छैन। यस्तै, रुण्डै १५ हजार शिक्षकले आंशिक तालिम मात्रै पाएको *फ्लास रिपोर्ट* को आँकडाले देखाउँछ।

शिक्षकले कसरी पढाउँछन् अथवा कसरी सिकाउँदै छन् भन्ने पक्षको अनुगमन गर्ने संयन्त्र नै फितलो हुनु अर्को प्रमुख समस्याका रूपमा रहेको पाइन्छ। शिक्षा कार्यालयले अनुगमनका लागि विद्यालय निरीक्षक र स्रोतव्यक्तिलाई खटाए पनि उनीहरूले कक्षाकोठामै पुगेर अनुगमन गर्ने नगरेको र स्कूलको तथ्याङ्क मात्रै लिएर फर्कने गरेको शिक्षकहरूको आम गुनासो छ। समाजकल्याण प्राविका प्रअ नवराज कोइराला भन्छन्, "मेरो स्कूलमा विनि र स्रोतव्यक्तिले कक्षाकोठामै पसेर कहिल्यै निरीक्षण गरेका छैनन्। उनीहरूले पढाएको

हेरेर सुझाव दिए कमसेकम हामीले पनि त सुधिने अवसर पाउँथ्यौं।" त्यस्तै, शिक्षणका क्रममा आइपने समस्याबारे आपसमा छलफल गरी एकअर्कामा ज्ञान आदानप्रदान गर्ने संस्कार नेपाली शिक्षकहरूमा विरलै भेटिन्छ। मावि तहको समेत पढाइ हुने स्कूलका प्राथमिक शिक्षकले चाहिँ कतिपय अवस्थामा आफूले नजानेका कुराहरू सोध्ने र सिक्ने अवसर पाउँछन्। तर, शुद्ध प्राथमिक तह मात्रै पढाइ हुने स्कूलका शिक्षकहरूमा चाहिँ समस्या पर्दा तत्कालै सोधिहाल्ने अवसर मिल्दैन।

प्राथमिक शिक्षकको पेशागत विकासका बारेमा शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र(सेरिड)ले जेट/असार, २०६६ मा गरेको एक अध्ययनले शिक्षणको आधारभूत तालिम पाए पनि नवीनतम ज्ञान र पेशागत क्षमता अभिवृद्धिको अवसर नहुँदा शिक्षकको शिक्षणस्तर कमजोर बनेको निष्कर्ष निकालेको छ।

अङ्ग्रेजी माध्यम: समाधान कि विकार ?

विद्यार्थी आकर्षित गर्ने सवालमा निजी स्कूलसँग प्रतिस्पर्धा गर्न गाह्रो भएपछि यता आएर सामुदायिक स्कूलहरूमा पनि प्राथमिक तहदेखि नै अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन गराउने चलन बढ्दै गएको देखिन्छ। तर, अधिकांश प्रावि शिक्षकमा अङ्ग्रेजी भाषाको न्यूनतम ज्ञान समेत नहुँदा उनीहरूको पठनपाठन प्रभावकारी हुने सम्भावना आफैँ शङ्काको घेरामा परेको छ। जीतपुर उमाविकी शिक्षक अञ्जु आचार्य भन्छिन्, "रहरले भन्दा पनि वाध्यतावश अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाउनुपरेको छ। बरु हामीलाई अङ्ग्रेजीको छुट्टै तालिमको अवसर दिए केही सजिलो हुनेथियो।" खासगरी एसएसलीसम्मको मात्र शैक्षिक योग्यता भएका प्राथमिक शिक्षकमा विषयगत दक्षता र अङ्ग्रेजी माध्यमको अध्यापनमा बढी समस्या देखिएको छ। प्रशिक्षकहरूका अनुसार, अधिकांश प्राथमिक शिक्षकहरू अङ्ग्रेजी र गणित विषयको अध्यापनमा धेरै नै कमजोर छन्। शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रका उपनिर्देशक शिवकुमार सापकोटाका अनुसार, लगभग ३५ प्रतिशत प्राथमिक शिक्षकहरू

काठमाडौं,
धापासीस्थित
तिलिङटार
उमाविका
प्राथमिक
शिक्षकहरू।

के छन् प्राथमिक शिक्षकका समस्या ?

कक्षा-शिक्षणका समस्या	शिक्षकका पेशागत समस्या
<ul style="list-style-type: none"> शैक्षिक सामग्रीको अपर्याप्तता शैक्षिक सुपरीवेक्षणको अभाव शिक्षणबारे सामूहिक अन्तरक्रिया नहुनु पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था नहुनु कमजोर स्कूल तथा कक्षाकोठा व्यवस्थापन विद्यार्थी नियमित उपस्थित नहुनु वेञ्च संरचना प्रभावकारी नहुनु विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण शैलीको अभाव 	<ul style="list-style-type: none"> राजनीतिक दलसँग शिक्षकको संलग्नता शिक्षणलाई भन्दा घरेलु कामलाई प्राथमिकता कक्षाकार्यमा कमजोर प्रस्तुति अस्थायी शिक्षकमा पेशागत असुरक्षाको चिन्ता समाजमा शिक्षकको कमजोर छवि शिक्षकको नियुक्तिमा राजनीतिक हस्तक्षेप कमजोर ज्ञानको स्तर

प्राथमिक शिक्षकको पेशागत विकाससम्बन्धी अध्ययन, २००८ बाट ।

प्रमाणपत्र तहभन्दा बढी पढेका छन् । बाँकी ६५ प्रतिशत प्रावि शिक्षकको योग्यता एसएलसी मात्रै छ र त्यसमा ४४ वर्ष नाघेकाहरूको बाहुल्य छ ।

प्राथमिकमा ऊन गाह्रो !

काठमाडौं, धापासीस्थित तिलिङटार उमाविकी शिक्षक सरस्वती विष्ट प्राथमिक तहमा कक्षा १ र ५ लाई मात्रै पढाउँछिन् । उनी त्योभन्दा बढी समय कक्षा ६-८ मा पढाउँछिन् । पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कनमा एम.एड. गरिरहेकी विष्ट माथिल्लो तहको तुलनामा प्राथमिकमा पढाउन अफ गाह्रो हुने अनुभव सुनाउँछिन् । उनको भनाइमा प्राथमिक तहका विद्यार्थीमा ज्ञानको तह कमजोर हुने भएकाले पनि शिक्षकले बढी मेहनत र तयारी गर्नुपर्ने हुन्छ ।

निम्नमाध्यमिक र माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षणलाई जोड दिइएको हुन्छ । तर प्राथमिक तहमा भने विषयगत शिक्षणको अभ्यास हुने गरेको छैन । त्यसैले उक्त तहका शिक्षकहरूलाई सबै विषयको अध्यापन गराउनुपर्ने बाध्यता छ । यसले प्राथमिक शिक्षकलाई 'ओभरलोडेड' बनाएको देखिन्छ ।

तिलिङटारकै प्राथमिक शिक्षक देवकी पौडेल भन्छिन्, "माध्यमिक तहका लागि 'शिक्षक' मात्रै भए पुग्छ । तर, हामी चाहिँ 'एक्टर' नै बन्नुपर्छ ।"

अभिभावकमा शैक्षिक चेतनाको स्तर कमजोर भएको कारणले पनि प्राथमिक शिक्षकहरूमा दायित्वबोध बढी रहेको देखिन्छ । विद्यार्थीले सिके/नसिकेको मात्रै होइन उनीहरूले कापी, कलम ल्याए/नल्याएको कुरामा समेत शिक्षक आफैँ चनाखो बन्नुपर्ने हुन्छ । यस हिसाबले विद्यार्थीको सिकाइको स्तर वृद्धि गर्नका निम्ति थोरै मेहनतले नपुग्ने शिक्षकहरूको भनाइ छ । शिक्षणको विषयमा अभिभावक र सहकर्मी शिक्षकहरूसँग निरन्तर छलफल र परामर्श गर्न सक्ने क्षमता प्राथमिक शिक्षकमा हुनुपर्ने मान्यता राखिन्छ । विद्यार्थीसँग घुलमिल हुँदै उनीहरूको मनोवैज्ञानिक पक्षलाई आत्मसात् गरेर शिक्षण गर्नुपर्ने क्षमता पनि प्राथमिक शिक्षकमा हुनुपर्छ ।

असन्तुष्टिको असर

स्वास्थ्य शिक्षामा एम.एड. गरेका मकवानपुरका प्रकाश लम्साल आमभञ्ज्याङस्थित शारदा उमाविका प्राथमिक शिक्षक हुन् । प्राथमिक तहको भए पनि लम्साल प्राथमिक तहमा दैनिक दुई पिरियड मात्रै पढाउँछन् भने बाँकी कक्षा ७ देखि ८ सम्म । प्राथमिक तहको तलब पाएर माध्यमिकसम्म पढाउनुपरेकोमा उनी सन्तुष्ट छैनन् । प्राथमिक तृतीय श्रेणीको तलब रु.८,८८० हुन्छ भने निम्नमाध्यमिक र माध्यमिक तृतीय श्रेणीका शिक्षकले क्रमशः रु.१०,५६० र रु.१३,८८० पाउँछन् ।

ताप्लेजुङको सिद्धकाली माविमा प्राथमिक तहको दरबन्दीमा रहेका शिक्षक युवराज पौडेलले गणितमा स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गरेका छन् । उनी प्राथमिक तहको कक्षा ५ लाई अङ्ग्रेजी विषय पढाउँछन् । उनको बाँकी अध्यापन कक्षा ६-१० मै बित्ने गर्छ । शान्तिराम नेपाल र वेदनिधि पौडेल पनि सिद्धकालीका प्राथमिक तहका शिक्षक हुन् । उनीहरू पनि माध्यमिक तहसम्मै पढाउँछन् । शिक्षक नेपाल भन्छन्, "स्कूलमा माध्यमिक तहका सरहरू चारजना मात्रै हुनुहुन्छ ।

काठमाडौंको नेपालटारस्थित नेपाल राष्ट्रिय उमाविमा १८ असार २०६७ मा भेटिएका विभिन्न स्कूलका प्राथमिक शिक्षकहरू ।

नीतिशरः प्रयोग आरण

त्यसैले हामीले माथिल्लो तहमा नपढाइ सुखै छैन ।”

स्कूलमा विषयगत शिक्षकको अभाव हुँदा स्नातक वा स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गरेका प्राथमिक शिक्षकहरूलाई माध्यमिक तहसम्म अध्यापन गर्नुपर्ने बाध्यता छ । प्राथमिक तहको भन्दा शैक्षिक योग्यता बढी भए पनि त्यस अनुसार बढुवा र माथिल्लो तहका लागि प्रतिस्पर्धाको अवसर नपाएकोमा उनीहरू निराश देखिन्छन् । मकवानपुरका शिक्षक लम्साल भन्छन्, “शिक्षक सेवा आयोगले माध्यमिक तहको दरखास्त माग्ला र त्यसका लागि परीक्षा दिऊँला भन्ने आशामा छु ।” तर आयोगले २०५२ सालयता शिक्षकको स्थायी पदपूर्तिको विज्ञापन खुलाएकै छैन ।

२०५८ सालसम्म प्राथमिक तहको स्थायी शिक्षकले आफ्नो पद लियनमा राखेर शैक्षिक योग्यता अनुसार माथिल्लो तहमा अस्थायी बढुवा हुन पाउने व्यवस्था थियो । तर, यसले प्राथमिक तहमा लियन शिक्षकको सङ्ख्या बढ्दै गएर समायोजन गर्न कठिन भएपछि सरकारले उक्त व्यवस्था खारेज गरेको थियो । यसबाट पनि आफूहरू ‘अस्थायी बढुवा’को अवसरबाट वञ्चित भएको गुनासो प्राथमिक तहका शिक्षकहरूको छ ।

वर्षौँदेखि अस्थायी नै रहनुपरेको कारणले पनि प्राथमिक तहका शिक्षकहरूमा पेशागत असन्तुष्टि बढाएको भेटिन्छ । काठमाडौँ, मनमैजुस्थित मानसिंह धर्म उमाविकी निर्मला केसी उक्त स्कूलमा सबैभन्दा पुरानो शिक्षक हुन् । २०४३ सालदेखि पढाउन थालेकी केसी अहिलेसम्म पनि अस्थायी नै छन् । २०५२ र २०६३ सालमा स्थायीको लागि परीक्षा दिए पनि उनी दुवै पटक अन्तर्वार्तामा ‘फेल’ भएको बताउँछिन् । उनी भन्छिन्, “२४ वर्ष शिक्षणमा बिताइसकेँ । तैपनि स्थायी हुन नसक्दा सधैं आफ्नै भविष्यको चिन्ताले पिरोल्छु ।” शिक्षा विभागका अनुसार, प्राथमिक तहमा १८ हजार ५८२ जना अस्थायी शिक्षक छन् ।

गर्ने पर्ने काम

प्राथमिक शिक्षकहरूको शिक्षण क्रियाकलाप सुधार गरी प्रभावकारी तुल्याउन उनीहरूको पेशागत क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्नुको विकल्प देखिँदैन । मुख्य कुरा शिक्षकलाई ‘योग्य’ र ‘सक्रिय’ बनाउनु नै पहिलो काम देखिन्छ । सरकारले विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम(एसएसआरपी) मा शिक्षकको पेशागत विकासको अवधारणा अगाडि सारेको छ । त्यस अनुसार प्रस्तावित आधारभूत तह (कक्षा १-८)का लागि प्रमाणपत्रतह उत्तीर्ण गरी शिक्षक तयारी कोर्स पूरा गरेको हुनुपर्नेछ । बहुकक्षा शिक्षणअन्तर्गत कक्षा १-३ सम्म सबै विषय पढाउने र कक्षा ४-८ मा कम्तीमा तीन विषय पढाउन योग्य हुने गरी शिक्षक विकास कोर्स तयार गरिने परिकल्पना ‘एसएसआरपी’ले गरेको छ । योसँगै शिक्षकका समस्याकेन्द्रित र पुनर्ताजगी तालिमका लागि शिक्षकको पेशागत विकास(टीपीडी) तयार गरेको छ । ‘टीपीडी’अन्तर्गत शिक्षकले प्रत्येक पाँच वर्षमा १०-१० दिनको दरले तीन पटकसम्म

मारमा बालविकास कार्यकर्ता

काभ्रे, पाँचखालकी सुजाता श्रेष्ठ स्थानीय गोल्मादेवी प्राविकी बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता हुन् । बिहान १० देखि अपरान्ह साढे तीन बजेसम्म १४ जना बालबालिकाहरूसँग बिताउँछिन् । उनीहरूलाई खेलाउनु, नाचगान गरेर मनोरञ्जन दिलाउनु, रोएका बेला फुल्याउनेदेखि सरसफाई गर्नु उनको जिम्मेवारी हो । त्यसबापत उनले पाउँछिन्, जम्मा रु.१,८०० । सुजाता भन्छिन्, “मेरो खटाइ अरुको भन्दा कम छैन । तर, पारिश्रमिक साह्रै कम हुँदा अलि अलि खल्लो लाग्छ ।”

सुजाता जस्तै बालविकास सहयोगी कार्यकर्ताहरू आफूले पाउने पारिश्रमिकलाई लिएर निकै असन्तुष्ट देखिन्छन् । शिक्षा विभागका अनुसार, हाल मुलुकभर सामुदायिक स्तरमा २४ हजार ७७३ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा छन् । बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक र संवेगात्मक विकास गरी उनीहरूलाई विद्यालय प्रवेशको आधार तयार गर्ने उद्देश्यका साथ सरकारले २०५२ सालदेखि नै ‘शिशुकक्षा’को रूपमा बालविकास केन्द्रको अवधारणा शुरु गरेको थियो । सहयोगी कार्यकर्ताको पारिश्रमिक स्वरूप शिक्षा विभागले मासिक रु.१,८०० उपलब्ध गराउँदै आएको छ ।

शिक्षा विभाग, बालविकास शाखाकी उपनिर्देशक देविना प्रधानाङ्क सहयोगी कार्यकर्ताको पारिश्रमिक अपुग भएको भन्न नमिल्ने तर्क गर्छिन् । उनको भनाइ छ, “सरकार र समुदायले आधा/आधा रकम व्यहोर्ने गरी बालविकास केन्द्रको अवधारणा ल्याइएको हो । त्यसैले यसमा समुदायले पनि योगदान गर्नुपर्छ ।” तथापि आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा सहयोगी कार्यकर्ताको पारिश्रमिक बढाउने विषयमा छलफल भइरहेको जानकारी उनले दिइन् ।

पुनर्ताजगी तालिम लिनुपर्नेछ । यसले शिक्षकका पेशागत सीप र ज्ञानलाई अद्यावधिक गर्न सघाउ पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

तथापि; प्राथमिक शिक्षणका लागि आवश्यक न्यूनतम योग्यता नै अपुग रहेको स्थितिमा एसएलसी मात्र गरेका पुराना शिक्षकहरूलाई नै तालिमको अवसर दिएर त्यसबाट शिक्षण कार्यमा प्रभावकारिता आउने सम्भावना कमै देखिन्छ । तालिम दिएर त्यसबाट शिक्षण कार्यमा प्रभावकारिता आउने सम्भावना कमै

काभ्रे बालुवाको आज्ञाद उमाविकी प्राथमिक शिक्षकहरू कृष्णप्रसाद भुजेल (बायाँ) र विक्रमहरि वनुवार ।

बढ्दैछन् महिला शिक्षक

शिक्षा विभागको फ्लास-१ रिपोर्ट, २०६६ अनुसार, सामुदायिक स्कूलको प्राथमिक तहमा अध्यापनरत कुल १,१६,४७१ शिक्षकमध्ये ४०,१७५ जना (३४.४८ प्रतिशत) महिला छन्। जबकि २०६३ मा महिला शिक्षक २१,८८० (३०.६० प्रतिशत) थिए। यो आँकडा हेर्दा तीन वर्षको अवधिमा महिला शिक्षकको सङ्ख्या ऋण्डै दोब्बर वृद्धि भएको देखिन्छ। सुदूरपश्चिम क्षेत्रमा महिला शिक्षकको अनुपात अन्य क्षेत्रको तुलनामा कम रहेको छ। त्यहाँ १८.७५ प्रतिशत मात्रै महिला शिक्षक छन्। बाँकी चार विकास क्षेत्रमा यो सङ्ख्या ३२ प्रतिशतभन्दा माथि छ।

प्राथमिक तहका विद्यार्थी उमेरैले साना हुने भएकाले पनि उनीहरूलाई ममतामयी ढङ्गाट सिकाउनका लागि पनि महिला शिक्षकको भूमिका बढी महत्त्वपूर्ण हुने बताइन्छ। गोलमादेवी प्राविकी प्रअ देउजा भन्छिन्, “पुरुषको तुलनामा महिला शिक्षकसँग विद्यार्थीहरू समेत कम डराउने भएकाले आफूलाई परेको समस्या सजिलैसँग बताउन सक्छन्।”

करिब १५ वर्षअघि सरकारले प्रत्येक प्राथमिक स्कूलमा कम्तीमा एकजना महिला शिक्षक राख्ने अवधारणा अघिसारेको थियो। त्यसअनुसार शिक्षा नियमावलीमा तीन जना दरबन्दी रहेको प्राथमिक स्कूलमा कम्तीमा एकजना महिला शिक्षक हुनैपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। सरकारले सार्वजनिक सेवालाई समावेशीकरण गर्नका लागि महिला आरक्षणको व्यवस्था गरेकाले आउँदा दिनमा महिला शिक्षकको सङ्ख्या अरू वृद्धि हुने देखिन्छ।

देखिन्छ। सिकने र सक्रिय हुने उमेर र उत्साह पार गरिसकेका शिक्षकहरूलाई स्वेच्छिक अवकाशको अवसर दिएर उनीहरूको ठाउँमा प्रतिबद्ध, योग्य र उत्साही युवाहरूलाई अवसर दिनु बढी किफायती र उपयोगी हुने देखिन्छ।

शिक्षकहरूलाई पेशाप्रति प्रतिबद्ध र जवाफदेही तुल्याउन दण्ड, प्रोत्साहन र पुरस्कारको व्यवस्थालाई जति सक्थो चाँडो कार्यान्वयन गरिनु जरुरी छ। सेरिडको अध्ययन प्रतिवेदनले पनि प्राथमिक शिक्षकका लागि विषयगत कार्यशाला, नजिकका स्कूलमा अवलोकन भ्रमण, अङ्ग्रेजी भाषाको तालिमको अवसर दिनुपर्ने सुझाव दिएको छ। यसका लागि स्रोत केन्द्र र स्कूललाई नै सक्रिय तुल्याउनुपर्ने सुझाव उक्त अध्ययनको छ। शिक्षकलाई कक्षाकोठामा आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्री र अन्य स्रोत/साधनको उपलब्धताका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र प्रअले पनि ध्यान पुऱ्याउनुको विकल्प छैन।

शिक्षकको कार्यक्षमता र अनुभवका आधारमा निश्चित समयावधिमा बढुवा पाउने व्यवस्था राखेर पनि उनीहरूलाई उत्प्रेरित गर्न सकिन्छ। अहिले एउटा तहको श्रेणीगत रूपमा शिक्षकलाई बढुवा गर्ने प्रावधान छ। योग्यता पुगेका शिक्षकलाई तहगत बढुवाको अवसर दिइनुपर्ने शिक्षकहरूको माग छ।

साथमा **आनन्द गौतम/ताप्लेजुड**
र **सरिता दाहाल/मकवानपुर**

Your City, Your Airline

Our Jetstream-41 aircraft conveniently connects you on-time to your destination with frequent flights.

Flight Route J-41

Sector	Frequency
Kathmandu - Pokhara - Kathmandu	Daily 8 Flights
Kathmandu - Biratnagar - Kathmandu	Daily 7 Flights
Kathmandu - Bhadrapur - Kathmandu	Daily 3 Flights
Kathmandu - Bhairahawa - Kathmandu	Daily 2 Flights
Kathmandu - Nepalgunj - Kathmandu	Daily 2 Flights
Kathmandu - Janakpur - Kathmandu	Daily 2 Flights
Kathmandu - Dhangadhi - Kathmandu	Daily 1 Flight

Booking tickets are now easier with our hunting line: **4464 878**

Clients of Everest Bank Ltd. and Nepal Investment Bank Ltd. can now book their flight-tickets online, just log on to <http://www.yetairlines.com>

Please contact your nearest travel agents for your tickets.

Corporate Office: Tilanga, Kathmandu
Tel. 4465888 Fax 4465115 Reservations 4464878 (Hunting Line)
Kathmandu Airport 4493901
E-mail reservations@yetairlines.com

Nepalgunj 081 526556 Bhairahawa 071 527527 Janakpur 041 893360
Pokhara 061 464668 Biratnagar 021 536612 Bhadrapur 023 455232 Dhangadhi 091 523045

Yeti Airlines
a great flying experience
www.yetairlines.com

धेरै कमजोरी राज्यकै

विद्यालय व्यवस्थापन, शिक्षक, अभिभावक र शैक्षिक सरोकारवालाहरूको मुख्य केन्द्रबिन्दु विद्यार्थी हुन्। विद्यार्थी नै नभए ती सबैको कुनै औचित्य हुँदैन। त्यसैले विद्यालयको चौतर्फी विकासमा विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक र सरोकारवाला सम्पूर्ण पक्षको आ-आफ्नो तर्फबाट सक्रिय भूमिका रहनु आवश्यक छ। विद्यालयमा हरेक विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता, क्षमता, उमेरअनुसार सिकाउने/पढाउने कार्यमा सक्रिय रहनका लागि शिक्षक सक्षमको साथै चनाखो हुनु आवश्यक छ।

पूर्व-प्राथमिक र प्राथमिक विद्यालय शैक्षिक जीवनका आधारशिला हुन्। पूर्व-प्राथमिक शिक्षा भन्नाले चार वर्ष पूरा नभएका बालबालिकालाई शिशु विकास केन्द्रबाट दिइने शारीरिक, मानसिक वा बौद्धिक शिक्षालाई बुझिन्छ। शिक्षा ऐन २०२८ को सातौँ संशोधन २०५८ ले चार वर्ष पूरा गरी पाँच वर्ष पूरा नभएका विद्यार्थीलाई पूर्व-प्राथमिक शिक्षा दिने नीति बनाएको थियो भने शिक्षा नियमावली २०५८ ले चार वर्ष पूरा नभएका बालबालिकालाई दिइने शिक्षालाई

शिशु शिक्षा हो भनेको छ। यसरी हेर्दा चार वर्ष पूर्वका बालबालिकालाई दिइने शिक्षा शिशु शिक्षा र चार वर्ष पूरा भई पाँच वर्ष पूरा नभएका बालबालिकालाई दिइने शिक्षा पूर्व-प्राथमिक शिक्षा भनिएको छ। यसलाई जसरी हेरे पनि पूर्व-प्राथमिक विद्यालयमा बालविकास वा पूर्व-प्राथमिक विद्यालयको नाम दिएर कक्षा एकलाई समेत त्यसैमा राखेर कोचाकोच र भीडभाडका साथ व्याख्यान विधि अपनाई पढाइन्छ। यस्तो कक्षामा कसरी हुन्छ बाल-मैत्री, विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ? अभिभावकहरू बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गरेपछि फेरि विद्यालय जाँदैनन्। उनीहरू सचेत भए पनि आफ्ना बालबालिकाभन्दा कामलाई बढी प्राथमिकतामा राख्छन्।

शिक्षकहरूलाई धेरै तहमा विभाजन गरी शिक्षकको मर्यादामाथि ठेस लाग्ने कार्य राज्य पक्षबाट गरिएको छ। शिक्षकहरूको पेशा वा रोजगारको ग्यारेन्टी नभएका कारण धेरै शिक्षकहरू दोस्रो पेशा समात्न बाध्य भएका हुन्। प्राथमिक शिक्षकलाई बढी सक्रिय, सन्तुष्ट, क्रियाशील, परिणामदायी बनाउन माथिका सबै कुरामा

ध्यान दिनु राज्यपक्षको भूमिका रहन्छ। प्राथमिक शिक्षालाई सम्पूर्ण शिक्षाको जगको रूपमा लिइन्छ। जसरी घरको जग दह्रो नभए घर कमजोर हुन्छ त्यसरी नै सम्पूर्ण शिक्षाको जग बलियो पार्न प्राथमिक शिक्षाको जग बलियो हुनु आवश्यक छ। यसका लागि शिक्षक तालिमको व्यवस्था, तालिममा सिकेका कुरालाई विद्यालयमा कार्यान्वयन गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्नुपर्छ। विद्यालयमा शैक्षिक सामग्रीको प्रचुर मात्रामा व्यवस्था; राज्यपक्षबाट वा सरोकारवालाहरूबाट बेलाबेलामा शिक्षकको कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन, पृष्ठपोषणका साथसाथै सुधार्न प्रयास गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ। विद्यार्थी नियमित बनाउन विद्यालयमा लगानीका साथै विद्यालयको व्यवस्थापनमा व्यापक सुधारको आवश्यकता पर्छ। विद्यालयमा व्यावसायिक, व्यावहारिक र प्रभावकारी शिक्षणबाट मात्र देशमा शिक्षाको गुणस्तर वृद्धिका साथै प्राथमिक शिक्षाको जग बलियो बनाउन टेवा पुग्दछ।

लेखनाथ सुवेदी

मार्गादेवी प्रावि, बेलहरा-३, धनकुटा

जस्तो पारिश्रमिक उस्तै स्तर

सम्पूर्ण शिक्षाको आधारशिला भन्नु नै प्राथमिक तह हो। आमाको न्यानो काख नभुलिसकेका कलिला नानीहरूलाई बालअनुकूल वातावरण सिर्जना गरेर ज्ञान, सीप विकाससँगै उनीहरूमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गराउने सामुदायिक साक्ष मूलथलो प्राथमिक तह हो। विद्यालय खुल्ने दिनमा बालबालिकाले सामान्यतः दिनको एकचौथाई अर्थात् ६ घण्टा समय विद्यालयमै बिताउँछन्। यसर्थ प्राथमिक शिक्षालाई विशेष प्राथमिकता दिएर बालहित अनुकूल शैक्षिक वातावरण तयार गर्नु अत्यन्त जरुरी छ। प्राथमिक विद्यालयको

समग्र वातावरण बालअनुकूल भएपछि मात्र गुणस्तरीय शिक्षा सम्भव हुन्छ। विद्यार्थीको शारीरिक, बौद्धिक र संवेगात्मक विकासमा सामाजिक र प्रवृत्तिगत रूपान्तरण ल्याउन सक्नु असल शिक्षकको प्रमुख दायित्व हुन्छ। आपसी छलफल, अन्तरक्रिया र जिज्ञासु स्वभावले जति व्यावहारिक र क्रियाशील बनाउँछ, उतिकै मात्रामा सामाजिकीकरण हुन पनि मद्दत मिल्दछ। बालमनोविज्ञानको छ्यालै नगरी भौतिक र मानसिक यातनाले भयमुक्त सिकाइ क्रियाकलापमा नकारात्मक प्रभाव पारिरहेको हुन्छ। शिक्षण एउटा कला हो र यसमा निपुण हुनका लागि पेशागत इमानदारी हुनुपर्छ। भौतिक

पूर्वाधारको कमीलाई व्यवस्थित गरेर प्राथमिक उमेरका बालबालिकालाई विशेष कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालय आउने वातावरण बनाउनुपर्ने हुन्छ। पूर्व-प्राथमिक कक्षामा बालउद्यानको समुचित व्यवस्थापन छैन। १४ थरीका शिक्षक नियुक्ति गरेर कतिपयको पेशागत अधिकार संरक्षणका खातिर न्यायिक हक खोज्दैमा अध्यापन तयारीको समय पर्याप्त नहुन सक्छ। अनि न्यून पारिश्रमिकको मारमा कस्तो गुणस्तरीयताको अपेक्षा गर्न सकिएला?

मैयादेवी राई

शान्ति निमावि, होम्ताङ-४, भोजपुर

सुधारका १० सूत्र

सा मुदायिक विद्यालयको पठनपाठन कसरी भइरहेको छ? भन्ने प्रश्न नै अनुत्तरित छ। सिकाउने शैली र तरिका सबैका आ-आफ्नै हुन्छन्। तर, जुन तरिकाले हाम्रा पाठ्यक्रमले तोकेबमोजिमका सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउन सहज हुन्छ त्यही तरिका अवलम्बन गर्नुपर्छ। सिकाइ र सिकाउने तरिकाभन्दा निकै टाढा रहेका हाम्रा सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गर्न आउने हाम्रा विद्यार्थीहरूको बारेमा अलिकति छलफल गरौं जस्तो लाग्यो। खाना मानवको आधारभूत आवश्यकता हो। तर, हाम्रा विद्यालयमा आउने अधिकांश बालबालिका भोको पेट र नाझा खुट्टा, रिक्तो फोलाका साथ सिक्नका लागि पठाइएका हुन्छन्। यस्तो अवस्थामा के सिकाउने, कति सिकाउने र कसरी सिकाउने? त्यसैले

सबै प्राथमिक विद्यालयमा खाजा (पौष्टिक आहार) को कार्यक्रम जबसम्म ल्याउन सकिँदैन तबसम्म सिकाइमा प्रभावकारिता आउन सक्दैन।

१० वर्षअघि 'सबैका लागि शिक्षा' कार्यक्रम लागू भएयता शिक्षामा केही न केही सुधार त अवश्य भएको छ। विद्यालयका हरेक कुराको तथ्याङ्क लिने र शैक्षिक योजना बनाउने कामको थालनी भएको छ। यो सकारात्मक कुरा हो। तर, सिकाइलाई दिगो र प्रभावकारी बनाई अभिभावकले चाहेको र विद्यार्थीले लिनसक्ने व्यावहारिक शिक्षा दिने सवालमा भने हामी पछिपरेका छौं। अधिकांश शिक्षकहरूले विभिन्न किसिमका तालिम पाएका छौं तर पनि हामीले आफूले सिकेका कुरा कक्षाकोठामा लैजान सकेका छैनौं। यस विषयमा पनि हामीले मनन गर्नु पर्छ।

प्राथमिक शिक्षकलाई क्रियाशील र जवाफदेही बनाउन निम्न कार्य गर्न सकिन्छ

१. थरीथरीका शिक्षकको व्यवस्था अन्त्य गर्ने
२. तलब-सुविधा समान बनाउने
३. समयबद्ध बढुवा गर्ने
४. नियमित रूपमा अनुगमन र निरीक्षण हुनुपर्ने
५. विद्यालयका आवश्यकता पहिचान गरी समाधानका उपायको बारेमा निर्णय गर्नुपर्ने
६. विद्यार्थीको निरन्तर मूल्याङ्कनको प्रवृत्तिलाई सबैमा समान रूपले लागू गर्नुपर्ने
७. शिक्षकलाई छोटो अवधिको पुनर्ताजगी तालिम दिनुपर्ने
८. दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्थालाई पारदर्शी मूल्याङ्कनको विधि बनाउनुपर्ने।

उचित वातावरण नै मुख्य कुरा

हा लको अवस्थालाई नियाल्दा लक्ष्य प्राप्तिका लागि यो सञ्चालन पद्धति यथोचित देखिँदैन। पूर्व-प्राथमिक/प्राथमिक तहमा आवद्ध हुने उमेर समूहका बालबालिकाका लागि बालकेन्द्रित शिक्षण विधिबाट शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन भएको पाइँदैन। बरु उही पुरातन पद्धतिको शिक्षककेन्द्रित र सुगार टाइको पद्धति हावी छ। फलतः पढ्ने र सिक्ने काम उनीहरूका लागि सहज र सरल बन्न सकेको छैन। प्राथमिक तहका शिक्षकको न्यूनतम योग्यता एसएलसी तोकिएको छ। शिक्षा विषय लिएर पढेका बाहेक अन्य शिक्षकमा शिक्षणसिकाइ कौशलको ज्ञान पटककै छैन। स्नातक, स्नातकोत्तर

तहको योग्यता भएका व्यक्तिहरू समेत प्राथमिक शिक्षकप्रति आकर्षित देखिएका छन् तर तीमध्ये धेरै शिक्षणप्रतिको लगावका कारण भन्दा रोजगारीका लागि आएका देखिन्छन्। उनीहरूमध्ये कतिपयमा शिक्षण कौशल देखिन्छ भने कतिपयमा शून्य नै देखिन्छ। सीप भएकाहरूले पनि त्यसलाई कक्षामा कमै मात्रामा प्रयोग गरेको पाइन्छ।

अक्सर पूर्व-प्राथमिक/प्राथमिक तहकै शिक्षक भएका व्यक्तिहरू घरायसी काम पनि भ्याइने, सानोतिनो जागिर पनि पाइने सोचमा आकर्षित भएको पनि पाइन्छ। फलतः शिक्षकहरू आफ्नो पेशागत निष्ठाभन्दा पनि घरायसी कामप्रति लगाव दिन्छन्। पेशाकर्मीहरूलाई यसबारे टिप्पणी गर्न लगाउँदा उनीहरूबाट सहज जवाफ

आउँछ- 'काम गर्ने/नगर्नेलाई एउटै तुलामा राखेर हेर्ने पद्धति भएपछि के गर्ने? जसोतसो गन्यो आफ्नै काममा दगुन्यो।'

के गर्ने ?

प्राथमिक शिक्षा विद्यार्थीको शैक्षिक जीवनको जग हो। यो कमजोर भए त्यसैमा अडिने अन्य कुरा स्वतः भताभुङ्ग भएर जान्छन्। यसलाई सुदृढ बनाउन अनुगमनमा तीव्रता ल्याइनुपर्छ। त्यसबाट प्राप्त हुने प्रतिवेदनलाई अध्ययन गरी शिक्षकहरूमा दण्ड/पुरस्कारको नीति लागू गर्नुपर्छ। पेशामा आवद्ध भएकालाई समर्पित रहन उत्प्रेरित गर्नुपर्छ। त्यसका लागि पर्याप्त तलब सुविधाले मात्र पुग्दैन, तालिमको प्रयोग लक्षित क्षेत्रमा

घरको जग कमजोर हुँदा घरै कमजोर भए जस्तै विद्यार्थीहरूको प्राथमिक तहको पढाइको स्तर र उनीहरूले सिक्नुपर्ने सिकाइ उपलब्धिहरू पूरा नहुँदा शिक्षाका उद्देश्यहरू अधुरा हुन्छन्। विद्यार्थीसँग भएका प्रतिभाहरू उजागर गरी उनीहरूलाई विभिन्न क्रियाकलापमा सरिक गराउन सकेमा प्राथमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू निमाविर र माविका लागि स्वतः योग्य हुनेछन् र माथिल्ला कक्षाहरूका सिकाइमा यसको प्रभाव पर्छ। प्राथमिक शिक्षकहरूले कक्षाकोठामा आवश्यक

पूर्वाधारको तयारी, शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था र प्रयोगका लागि योगदान दिन तथा विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न गतिविधिहरूमा सक्रिय सहभागी गराई उनीहरूका क्रियाकलापहरूका बारेमा अभिभावकलाई जानकारी दिन सकेमा प्राथमिक शिक्षाको जग बलियो पार्न सकिन्छ।

प्राथमिक शिक्षकलाई सन्तुष्ट बनाउनका निमित्त भने सरकारले प्राथमिक शिक्षकका नाममा रहेका विभिन्न उपनाम र नियुक्ति प्रक्रियालाई सच्याउनुपर्छ। एउटै तहमा काम

गर्ने शिक्षकहरूका भिन्न-भिन्न तलब सुविधाले शिक्षकलाई असन्तुष्ट बनाइरहेको छ। एउटा विद्यालयमा काम गर्ने शिक्षक दरबन्दीको कमीले मरीमरी सातै घण्टी पढाउन बाध्य छ भने अर्को विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक दरबन्दी बढी भएर ३/४ घण्टी पढाएर थकाइ मारिन्छ। कुनै विद्यालयमा २/३ वटा कक्षामा एउटै शिक्षक घोक्रो सुक्ने गरी कराइरहेको हुन्छ। यो अवस्थामा शिक्षकमा कसरी उत्प्रेरणा बढ्छ र शिक्षकहरू सन्तुष्ट हुनसक्छन्? तसर्थ दरबन्दी मिलानका लागि सरकारको ध्यान पुगनु जरुरी छ। व्यवस्थापन समितिबाट शिक्षक नियुक्ति गर्ने प्रावधान हटाउनुपर्छ। जिल्लास्तरमा शिक्षक सेवा आयोग गठन गरी निष्पक्ष रूपमा शिक्षक नियुक्ति, सरुवा, बढुवा र दरबन्दी मिलानको काम गर्न सकिएमा प्राथमिक शिक्षालाई परिणाममुखी बनाउन सकिन्छ।

विद्यालक्ष्मी देउजा

गोल्मादेवी प्राथमिक विद्यालय,
पाँचखाल-६, काभ्रे

भए/नभएको हेर्नुपर्छ र प्राप्त परिणाम अनुसार प्रतिक्रिया दिनुपर्छ।

समुदायमा सञ्चालित विद्यालयको जग भनेकै अभिभावकहरू हुन्। उनीहरूको सक्रियताले नै विद्यालयको सुन्दर भविष्यको मार्गप्रशस्त गर्न सक्ने भएकाले उनीहरूलाई विभिन्न कार्यको जिम्मा दिएर मौजुदा ऐन/नियममा उल्लिखित अधिकारप्रति सचेतना जगाउनुपर्छ। विद्यालय सञ्चालनका लागि सिङ्गे समुदायबाट प्रतिनिधित्व हुनेगरी विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गरिनुपर्छ।

शिक्षकहरू नै सिकाइ क्रियाकलापका आधारस्तम्भ भएकाले उनीहरूले बालबालिकामा भयरहित शिक्षणको वातावरण बनाउनुपर्छ।

शिक्षाशास्त्र तथा मनोविज्ञानमा प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण वा सोसरहको शिक्षण तालिम लिएका व्यक्तिलाई मात्रै प्राथमिक/पूर्व-प्राथमिक शिक्षकका रूपमा प्रवेश गराउनुपर्छ। शिक्षक नियुक्तिसमा स्थानीय राजनीतिक पार्टीका कार्यकर्तालाई प्राथमिकता नदिई 'सबै राम्रा हाम्रा' भन्ने आदर्श अपनाउनुपर्छ।

आजको युगमा पौराणिक ऋषिमुनिहरूलाई आदर्श बनाएर महानताको पगरी गुथाएर मात्रै शिक्षण पेशा मर्यादित हुँदैन। यसका लागि यथोचित पारिश्रमिक दिएर इमानदारीपूर्वक, निष्ठाका साथ कर्तव्यबोध गराउनुपर्छ। प्राथमिक तहको शैक्षिक सत्रको समयावधिलाई तीन/तीन महिनामा विभाजन गरी

प्रत्येक तीन महिनामा सम्बन्धित शिक्षकहरूबाट प्रगति विवरण तयार पार्न लगाई प्रधानाध्यापक, स्रोतव्यक्ति र निरीक्षकहरूबाट त्यसको गहन अध्ययन गरेर यथोचित सुझाव दिएर सोको कार्यान्वयनमा निगरानी राख्नुपर्छ। यही क्रमलाई दोस्रो/तेस्रोमा पनि निरन्तरता दिँदै सो अनुसार सबल पक्षमा स्याबासी र दुर्बल पक्षमा सुधारका लागि सुझाव दिएर शिक्षकले विद्यार्थीको, शिक्षकको प्रधानाध्यापकलगायत अन्यले अन्तिम मूल्याङ्कन गर्दै पुरस्कार/दण्डको नीति अपनाएर शिक्षकहरूमा उत्साह थप्दै जानुपर्छ र अपेक्षित लक्ष्यलाई परिणाममुखी बनाउनुपर्छ। साथै, उदार कक्षा उन्नतिको आधारमा प्रगतिविवरण निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्छ।

गोविन्दप्रसाद आचार्य

जनकल्याण उमावि
पालुङ, मकवानपुर

चित्त दुखेको छ !

प्राथमिक कक्षाको शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया क्रमिक सिकाइ प्रक्रिया हो। जसमा सबभन्दा पहिले बालबालिकाहरूलाई ठीक ढङ्गसँग कलम समाउन सिकाउनुपर्छ। त्यसपछि बालबालिकालाई गीतको लयमा कदेखि ज्ञसम्म; त्यस्तै १ देखि १०० सम्म सिकाउनुपर्छ। प्राथमिक कक्षाका बालबालिका स-साना भएकाले उनीहरूको मनसाय बुझेर रमाइलो तरिकाले पठनपाठन गराइयो भने प्राथमिक कक्षाको जग कहिल्यै नभत्किने गरी बलियो हुनसक्छ। पूर्व-प्राथमिक कक्षामा स-साना बालबालिका अध्ययन गर्ने हुनाले उनीहरूको बौद्धिक क्षमता अनुसार पठनपाठन गराउनुपर्छ। त्यस्तै; विद्यालयमा विभिन्न समुदायबाट आएका विद्यार्थीहरूको मातृभाषा फरक-फरक भएकाले शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया प्रभावकारी नभएको देखिन्छ। प्राथमिक तहसम्म मातृभाषा अनिवार्य गरिए तापनि हालसम्म मातृभाषाको पाठ्यपुस्तक उपलब्ध हुन नसकेर र मातृभाषा पढाउने तालिम प्राप्त शिक्षकको अभावमा पठनपाठनमा केही समस्या उत्पन्न भइरहेको देखिन्छ।

पूर्व-प्राथमिक भन्नाले बालविकास

वा शिशु कक्षा भन्ने बुझिन्छ जसमा ३-५ वर्षका बालबालिकाहरू अध्ययनरत हुन्छन्। दैनिक चार घण्टासम्म पढाएर सिँगाने बालबालिकाहरूलाई फोला बोकन, बस्त, हाँस्त, खेलन, कलम समाउन, क-ख समेत लेख्न सिकाएर प्राथमिक कक्षासम्म पुऱ्याउन सहयोग गर्ने बालविकासमा कार्यरत सहयोगी कार्यकर्ताको तलब रु.१,५०० तर समान योग्यता भएका प्राथमिक शिक्षकको तलब ६ गुणा बढी अर्थात् रु.११,००० कायम गरेर कसैलाई लाखौं कसैलाई पाखा भएकाले सहयोगी कार्यकर्ताहरूको चित्त दुखेको छ, जसले गर्दा आत्मबल कमजोर भई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा प्रत्यक्ष असर परिरहेको देखिन्छ।

मावि स्कूलका प्राथमिक शिक्षकहरू अपहेलित भएको महसूस गरेको देखिन्छ। जुनसुकै कार्यक्रममा पनि आफूलाई ठूलो देखाउने अर्थात् आफू मावि शिक्षक भएकाले त्यसको नेतृत्व आफैले लिने गरेकाले प्राथमिक शिक्षकहरू दर्शक बनेर हेर्न बाध्य भएको देखिन्छ। प्राथमिक शिक्षकहरू प्रायः बालबालिकालाई रमाएर, नाँचेर, माया गरेर विभिन्न शिक्षण विधि

सिँगाने बालबालिकाहरूलाई फोला बोकन, बस्त, हाँस्त, खेलन, कलम समाउन सिकाउने बालविकासमा कार्यरतको तलब रु.१,५०० अनि; समान योग्यता भएका प्राथमिक शिक्षकको तलब ६ गुणा बढी अर्थात् रु.११,००० कायम गरेर कसैलाई लाखौं कसैलाई पाखा गरिँदा सहयोगी कार्यकर्ताहरूको चित्त दुखेको छ।

प्रयोग गरी फर्काई-फुल्याई पढाएका हुन्छन् तर तिनी विद्यार्थीहरू मावि कक्षामा पुग्छन् अनि तिनीहरूले प्राथमिक शिक्षकलाई वास्ता गर्न छोड्छन्। उनीहरूले के सोच्छन् भने अब त हामीलाई यी प्राथमिक शिक्षकहरूले पढाउँदैनन् अनि किन यिनलाई टेर्ने ?

प्रभावकारी शिक्षण सिकाइको लागि प्राथमिक कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई शारीरिक तथा मानसिक रूपले सजाय वा दण्ड दिनुहुँदैन। दण्ड वा सजाय पनि यस्तो हुनुपर्छ जसले बालबालिकाको बौद्धिक क्षमता बढाउन मद्दत गरोस्।

अन्त्यमा 'प्राथमिक शिक्षक' को पूरा अर्थ यसरी लगाउने कोशिश गरिएको छ-

प्रा = प्रारम्भिक अवस्था हो। बालबालिकाको धेरै ध्यान दिनुपर्छ।

थ = थर्काएर होइन, डराएर होइन माया गरी पढाउनुपर्छ।

मि = मित्रता सधैं कायम रहोस्, शिक्षक र विद्यार्थीको बीचमा।

क = कसलाई, के, किन, कति र कसरी पढाउने; खोज्नु आफ्नो मनमा।

शि = शिक्षण विधि छानी-छानी पढाउनुपर्छ कक्षाकोठामा।

क्ष = क्षमा गर्नुपर्छ, शिथ्यलाई गल्ती सुधार्ने मौका दिएर।

क = कर्तव्यप्रति वफादार हुनुपर्छ।

रवीन्द्रकुमार दास
मावि जिनाखु, सिन्धुली

छलाडी बच्चा र थोत्रिएका शिक्षक नूतन बन्ने कि ?

प्रत्येक बच्चा रूख बन्छ। साढे तीन हाते शरीरको रूख। सो रूखका प्रत्येक अवयव पढौं। ज्ञान त्यहीँ छ। हिन्दूको पुख्र्यौली शब्दमा- भातको सिता त्यहीँ छ। काँचो वा पाको छान्ने सिता। थोत्रिने कि भरिने रहर हामी शिक्षककै हो। अरू केवल सहायक हुन्।

छलाडी सन्दर्भ

प्रारब्ध कर्म लिएर हामी जन्मन्छौं। हिन्दू पुर्खाले यसै भने। यस अर्थमा सञ्चित ज्ञान। पूर्वजन्मको ज्ञान। पश्चिमी आधुनिक पुर्खाले भने- हामी ज्ञानार्जन गर्छौं। आ...आ... गरेर। मा...मा... गरेर। बा...बा... गरेर। एलिजावेथ हर्लकले त्यसै भनिन्- दुई वर्षमा यो जान्दछ। पाँच वर्षमा यो जान्दछ। दुई भिन्न विचार हामीले बोक्छौं। बोकाइयौं। मिलनविन्दु पनि थियो। बुद्धमार्गी विन्दु। हिन्दूबाट आनुवंशिक (इनहेरिटेड) ज्ञान स्वीकार्ने। हर्लकबाट आर्जित ज्ञान। दुवैलाई एकअर्काको पूरक ठान्ने। तर हामी शिक्षकले त्यसो गर्छौं र? गर्न जान्छौं र? उदाहरण दिऊं बाग्लुङका दुई बच्चाको। पहिलो बच्चा अमरपुरी दमैकको हो। दोस्रो खोलातिरको। पहिलो तीनवर्षे बच्चा। दोस्रो आठवर्षे। पहिलो बच्चामा तुलना गर्ने अचम्मको क्षमता छ। उमेरमा तुलना। लैङ्गिक बनोटमा तुलना। उचाइमा तुलना। मोटाइमा तुलना। तर वस्तुलाई ठूलो

र सानो भन्न जान्दैन। दोस्रो बच्चामा विश्लेषणात्मक क्षमता छ। मोबाइलको प्रयोगमा। कक्षाकोठामा मोबाइल नलिनेमा। प्रधानाध्यापकले प्रशासनिक प्रयोगका लागि मात्र मोबाइलको प्रयोग गर्नेमा। किशोरीले बाबुआमासँग सम्बन्ध राख्न मात्रै प्रयोग गर्नेमा। केटाहरूको अनावश्यक फोनले जिन्दगी बर्बाद हुन्छ, बानी विग्रन्छ भन्नेमा। यी क्षमताबारे हर्लक जान्दैनन्। तालिम खाएका शिक्षक जान्दैनौं। आई.एड., शिक्षा विषयक उच्च माध्यमिक र बी.एड. पढेका शिक्षक बुझ्दैनौं। के बालबालिका पनि छलाडी भइसकेका हुन् त?

सन्दर्भको शिक्षा

माथिको सन्दर्भले भन्यो- हामी पछि पर्छौं। पूर्वजको बुद्धि बुरुन। हर्लकलाई चुनौती दिन। यस मानेमा शिक्षक पछि पर्छौं। बच्चाहरूले छलाड मारिसके। क्षमता (कम्पिटेन्सी) मा आधारित पाठ्यक्रम बेतुकी भइसके। पाठ्यपुस्तक

आवरण विचार

सन्दर्भहीन भइसके। त्यस्ता सन्दर्भहीन पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक बोक्ने हामी शिक्षक के भयौ होला? मेरो विचारमा बेकम्मा। घोडा अगाडिको गाडा। यस्ता 'गाडाहरू'ले के शिक्षा दिने? कहाँ अद्यावधिक गर्ने? अद्यावधिक हुने? कसले अद्यावधिक गरिदिने? मेरो अनुभवले भन्छ- अद्यावधिक गरिदिने तागतवाला कोही छैनन्। छैनौं। छौं भने पनि हलकै बोल्छौं। प्रारब्ध कर्म बोले पत्याउँदैनौं। हलक बोले भ्याउँदैनौं। मार्क्स बोले बच्चे चिन्दैनौं। तिनलाई वस्तु ठान्छौं। आकारित गर्ने वस्तु। गरिने वस्तु। यस स्थितिमा सन्दर्भविद् (Environmental/Constructionist) ले आकलन गर्न सक्दैनौं। यस मानेमा हाम्रा शिक्षणहरू आत्मरति हुन्छन्। बाग्लुडे बच्चाहरूलाई नहुने। हुने नसक्ने। छोएको भ्रम मात्रै दिने।

शैक्षिक पीडा

बच्चा छुलाडी। शिक्षक आत्मरति। विगतको आस्थाका आत्मरति। यस अर्थमा विगतले वर्तमानलाई डोच्याएन। हिजो डोच्यायो। आज किन नहुने? यो बुद्धि नै पीडा हो। बाग्लुडे बच्चाले भनिदिए- पुगेन सर। पुगेन मिस। तिम्रो तागत पुगेन। तिम्रा हलकहरू भूत बनिसके। तिम्रा मार्क्सहरू थोत्रिइसके। तिम्रा अब्राहम लिङ्गन मकिइसके। तिम्रा गान्धी धोत्रिइसके। तिम्रा माओ मिति नाघेका औषधि भइसके। बच्चाहरूको यो सन्देश नबुझ्नु हाम्रो पीडा हो। शिक्षकको पीडा। व्यवस्थापकको पीडा। तालिमको पीडा। समष्टिमा भन्दा- रुढवादीको पीडा। हलकी रुढ। गान्धी रुढ। मार्क्स रुढ। माओ रुढ। लिङ्गन रुढ। यस्ता रुढहरूले कसलाई न्याय गर्छौं त? बच्चाहरूले भनिदिए- हामीलाई पुगेन। यस अर्थमा बच्चाको लागि अन्यायी भयौं। सिद्धान्तकारहरूले भनिदिए-हामीले सन्दर्भमा लेख्यौं। सन्दर्भ फेरिउञ्जेल बाँचेनौं। त्यसैले विचार छोड्यौं। शरीर लग्यौं। अर्थात् बुद्धको 'समय सोच' बुझेनौं। आज हिजिदैछु भन्ने सोच। हावा फेरिदैछु भन्ने सोच। यस अर्थमा अर्को पीडा जन्म्यो। पीडा हो- सबैलाई जोड्न नजान्नु।

पीडा शमनका तर्किव

विचारकहरूले वाटो पनि दिए। मार्क्सले लेखे- हेगेल उल्टा थिए। त्यहीँ उनले अव्यक्त रूपमा भने-म पनि कुनै दिन उल्टो हुन सक्छु। हलकले पुराना सोचमा चुनौती दिइन्। उनले अन्जानमै भनिन्- म पनि पुरानी हुन्छु। धर्स (Liner) बुद्धिमा पुरानी। क्रमागत (Continuum) बुद्धिमा अलमले। चक्रीय (Cyclic) बुद्धिमा कुनै बेला नयाँ। कुनैबेला पुरानो। फेरि नयाँ। पाइन्टको आकार जस्तो। कहिले कुन फुकाइ नयाँ। कहिले कुन सुकाइ नयाँ। यस्ता विचारहरूबाट तर्किव निस्कन्छन्। गर्ने तर्किव। नगर्ने तर्किव।

(क) पहिलो तर्किव हो- बच्चाहरू पढौं। तिनलाई पढाउन छोडौं। यो तर्किवले अमरपुरी दमैकको बच्चा चिनिन्छ। खोलातिरको बच्चा बुझिन्छ। त्यही बुझाइमा हलक हेरौं। हलककै बुद्धिमा बनेको पाठ्यक्रम हेरौं। सोही पाठ्यक्रमको आडमा बनेको पाठ्यपुस्तक हेरौं। यी हेराइहरूले हामीलाई स्वतः पेशेवर बनाउँछ।

(ख) दोस्रो तर्किव हो- हजुरवा, हजुरआमासँग बुबाआमाको बालचरित्र सोधौं। उनले गरेका कुरा। उपद्रो। नवीन खोज। यस्ता उपक्रमले हामीलाई तुलना गर्न बाध्य गर्छ। आजका पढेलेखेका बाबुआमाका सन्तान। बाग्लुडे बच्चाहरू। अनि आफ्नै बालचरित्र। यसरी चारवटा कोलम बनाऔं। पहिलो कोलममा आफ्नो बालचरित्र लेखौं। आफ्नै सम्झनाका। आफ्ना आमाबाबुको सम्झनाका। हजुरवा-हजुरआमाका सम्झनाका। दोस्रो कोलममा बुबाआमाबारे हजुरवा र हजुरआमाका ऐतिहासिक सम्झनाका। तेस्रो कोलममा अमरपुरी र खोलातिरका बच्चाका। अर्को शब्दमा शिक्षकका सम्झनाका। चौथो कोलममा हलक, मार्क्स, माओ आदिका चिन्तनका। यसरी आर्जेको ज्ञानबीच तुलना गरौं। त्यो तुलनाले किताब बदल्छ। बदल्ने तर्किव दिन्छ। यस अर्थमा हलकको सान्दर्भिकरण। माओ, मार्क्सको सान्दर्भिकरण। नेपाली माटोमा ती कति मिल्छन् भन्ने कुराको ज्ञानार्जन। कति मिल्दैनन् भन्ने कुराको समालोचकीय ज्ञानार्जन। यस्ता ज्ञानार्जनहरूले आदर्शहरू (Icon/Ideal) को विस्तार हुन्छ। यस्ता विस्तारहरूले नवीन ज्ञान बन्छ। बनिरहन्छ। आफ्नै सन्दर्भका अनेकन् सोचहरू जन्मन्छन्।

(ग) तेस्रो तर्किव हो- समभावी शिक्षकको सञ्जाल बनाऔं। एउटै चिन्तन गर्नेको। उस्तै चिन्तन गर्नेको। तिनको साफा विषयवस्तुमा एकसाथ अध्ययन गरौं। बाग्लुडको सन्दर्भमा नरेठाँटीमा। विहूमा। दमैकमा। बुवाडमा। चारै ठाउँको विचार तुलना गरौं। विचार बनाऔं। सोही विचारमा गोष्ठी गरौं। सङ्कलित कुराको पुस्तक निकालौं। सम्पादित पुस्तक। सम्पादित पत्रिका। यो तर्किवले शिक्षकलाई पढाउँछ। पढ्ने रहर जगाउँछ। 'विद्यार्थी' पढ्ने विषयवस्तु बन्छ। 'पढाउने वस्तु' (Object) बन्दैन।

(घ) चौथो तर्किव हो- विद्यार्थीलाई खोजन लगाऔं। अनुसन्धानीय शब्दावलीमा शोधकर्ता बनाउने उपक्रम। यसो गर्दा विद्यार्थीहरू शोधकर्ता बन्छन्। भैसी विज्ञ। गाई विज्ञ। खेत विज्ञ। वन विज्ञ। सडक विज्ञ। फोहोर विज्ञ। भान्सा विज्ञ। यी 'ठूला विज्ञ' का विचारहरू विद्यार्थीलाई सुनाऔं। यस्तो सुन्ने/सुनाउने संस्कारले (शिक्षकहरूमा) विद्यार्थीलाई 'पढाउने' बुद्धि घट्छ। 'पढ्ने' बुद्धि बढ्छ।

(ङ) पाँचौं तर्किव हो- आफूलाई जिज्ञासु बनाऔं। जिज्ञासुहरूकै सञ्जाल बनाऔं। गैर जात-जातीय सञ्जाल। गैरभाषिक सञ्जाल। गैरक्षेत्रीय सञ्जाल। यस्ता 'गैर सञ्जालहरू'बाट अन्तरकृत्तरका ज्ञान जन्मन्छन्। आत्मरतिका ज्ञान बदलिन्छन्। ज्ञानमा नवीनता थपिइरहन्छ। हिजो खुम्लेकीरा थियो। आज अरिमुठे बढ्यो। किन होला? हिजो मधेशमा सेतो लुगा लगाउँथे। आज रङ्गिन भयो किन? हिजो हिमाली भेगमा बढी खेती हुन्थ्यो। अहिले घट्यो किन? यस्ता जिज्ञासाहरूको उत्तर विद्यार्थीसँग हुन्छ। अभिभावकसँग हुन्छ। शिक्षकसँग हुन्छ। कम्प्युटरसँग हुन्छ। ती

उत्तरहरू बटुलौं। यो बटुलाइवाट हिन्दू पुर्खाको नेति (Negation of Negations) थाहा हुन्छ। भोक लाग्दा अन्न ब्रह्म भन्ने बुझाइ। तिर्खा लाग्दा पानी ब्रह्म भन्ने बुझाइ। आत्मिक ज्ञान जाग्दा तेज ब्रह्म भन्ने बुझाइ। अन्ततः आनन्द नै ब्रह्म हो भन्ने बुझाइ। पुनर्पीडा नहुने आनन्द। आनन्दपछि फिर्तिनु नपर्ने आनन्द। पुर्खाको यो बुद्धिले ब्रह्महरू सान्दर्भिक हुन् भन्ने बुझिन्छ। सन्दर्भ फेरिँदा ब्रह्महरू फेरिने। प्रत्येक ब्रह्मले आ-आफ्नै सन्दर्भ खोज्ने। नेतिको यो बुझाइले प्रत्येक व्यक्तिको ज्ञानको सम्मान गर्छ। उसले त्यति बुझेछ भन्ने कुरा थाहा हुन्छ। अर्थात् प्रत्येक बुझाइ पूर्ण हुन्छ। विद्यार्थीको बुझाइ पूर्ण हो। अभिभावकको बुझाइ पूर्ण हो। शिक्षकको बुझाइ पूर्ण हो। तर बदलिन मिल्ने पूर्ण।

(च) छैठौँ तर्किक हो- दार्शनिक चिन्तनमा पनि नेतिकै सोच लगाऔं। भोक लाग्दा मार्क्स ब्रह्म हुन्। यौन चाहनामा ब्रह्म फेरिन्छन्। वात्स्यायन ब्रह्म। फ्राइड ब्रह्म। निर्वाण चिन्तनमा बुद्ध ब्रह्म। अल्लाह ब्रह्म। स्वर्ग चिन्तनमा जिसस ब्रह्म। मोक्ष चिन्तनमा शिव ब्रह्म। यस्तो बुद्धिले मूर्ख्याइँ घट्टेछ। मेरै ब्रह्म ठीक भन्ने मूर्ख्याइँ। यौन चाहनामा मार्क्सको ब्रह्म के काम? भोकमा वात्स्यायन के काम? यस्तो सोच राखौं। यसो गर्दा अरू ब्रह्म पढ्ने रहर बन्छ। ब्रह्मवीचको विभेद थाहा हुन्छ। ब्रह्महरू परिपूरक रहेछन् भन्ने बुझिन्छ। मार्क्सका परिपूरक वात्स्यायन। वात्स्यायनका परिपूरक शिव। यो बुद्धि अजमाउने काम गरौं। जडसूत्रवादी चिन्तनलाई चुनौती गरौं। चिन्तकलाई चुनौती गरौं। छलाडी बच्चाको सन्दर्भ नबिसौं।

मेरो सिकाइ

बाग्लुङे बच्चाहरूले धेरै कुरा सिकाए। पहिलो सिकाइ हो- प्रत्येक पुस्ता तेजिलो हुँदोरहेछ। अधिल्लो भन्दा जान्ने। भिन्न बुझाइको। अग्रगामी बुझाइको। यो सिकाइले शिक्षकलाई चुनौती दियो। यो चुनौती स्वीकारौं। यसका लागि पढाउनु छोडौं। पढ्न थालौं। सिकाउनु छोडौं। सिक्न थालौं। दोस्रो सिकाइ हो- एक विद्यार्थीको जानकारी अर्कोमा सारौं। यसका अनेकन् उपाय छन्। विषयवस्तुमा बोल्न लगाउने। खोज्न लगाउनुको पछाडि किताबमा हेर्न लगाउने। तेस्रो सिकाइ हो- शिक्षक थोत्रिएछौं। थोत्रिएका शिक्षकले 'जान्दछौं' भन्न छोडौं। 'सिक्दैछौं' भनौं। आज यो बच्चाबाट यो सिकें। हिजो यो सिकेथें। हिजो र आजको सिकाइबाट हेर्दा मेरो किताब यहाँ ठीक रहेछ। यहाँ थोत्रिएछ। यहाँ थप्नुपर्ने रहेछ। यो यस्तै बुद्धिलाई मन्त्र बनाऔं।

चौथो सिकाइ हो-बाग्लुङ उदाहरण हो। महोत्तरीको तत्मा र बाँकेको थारू बच्चामा पनि स्वाभाविक परिवर्तन भइसक्यो। हिजोका साक्षर बाबुहरू हजुरवा भइसके। आज शिक्षित बाबु आइसके। हिजैका निरक्षर आमाहरू हजुरआमा बनिसके। अहिले शिक्षित आमाहरू आइसके। बच्चालाई पेटमै अभिमन्यु बनाउनेहरू। प्रल्हाद बनाउनेहरू। यसरी आएका प्रल्हाद र अभिमन्युलाई पढाउने तागत शिक्षकमा छैन। त्यसैले तिनैसँग सोधौं। डाक्टरले विरामीलाई सोध्ने जस्तो। सोध्ने विरामीसँगै। बुझ्ने विरामीसँगै। आफूले औषधि लेखिदिने। 'चार दिन खाएर हेर्नुस् अनि भेटनुस्' भन्ने यति मात्रै। अर्थात् मूक शब्दमा मैले मैलाई परीक्षण गरें। ठीक भए मैले पढेको मिल्यो। सञ्चो नभए मैले अर्को औषधि दिनुपर्ने रहेछ

'चार दिन खाएर हेर्नुस् अनि भेटनुस्' भन्ने यति मात्रै। अर्थात् मूक शब्दमा मैले मैलाई परीक्षण गरें। ठीक भए मैले पढेको मिल्यो। सञ्चो नभए मैले अर्को औषधि दिनुपर्ने रहेछ भन्ने बुझें। यो डाक्टरी बुद्धिलाई मास्टरी बुद्धिमा मिलाऔं। शोध उसैमा। ज्ञान उसैको। पैसा उसैको। औषधि उसैको। नयाँ ज्ञान मात्रै आफ्नो। पाँचौँ सिकाइ हो- बच्चाको सरकार हामी हौं। हामी सरकारी कर्मचारी हौं। शतप्रतिशत सरकारकै पैसा खानेहरू। मार्क्सको शब्दावलीमा राज्य (State) नहौंला। राज्य संयन्त्र (State apparatus) हामी नै हौं। यसैले मेरो संयन्त्रले यसरी विद्यार्थीलाई जनवादी बनाएँ भनौं। वैज्ञानिक बनाएँ भनौं। व्यावहारिक बनाएँ भनौं। लोकतान्त्रिक बनाएँ भनौं। प्रजातान्त्रिक बनाएँ भनौं। राष्ट्रवादी बनाएँ भनौं। यस्तो बनाउनुपर्छ भन्ने उपदेश दिन छोडौं। किनकि बच्चाले छलाड

भन्ने बुझें। यो डाक्टरी बुद्धिलाई मास्टरी बुद्धिमा मिलाऔं। शोध उसैमा। ज्ञान उसैको। पैसा उसैको। औषधि उसैको। नयाँ ज्ञान मात्रै आफ्नो। पाँचौँ सिकाइ हो- बच्चाको सरकार हामी हौं। हामी सरकारी कर्मचारी हौं। शतप्रतिशत सरकारकै पैसा खानेहरू। मार्क्सको शब्दावलीमा राज्य (State) नहौंला। राज्य संयन्त्र (State apparatus) हामी नै हौं। यसैले मेरो संयन्त्रले यसरी विद्यार्थीलाई जनवादी बनाएँ भनौं। वैज्ञानिक बनाएँ भनौं। व्यावहारिक बनाएँ भनौं। लोकतान्त्रिक बनाएँ भनौं। प्रजातान्त्रिक बनाएँ भनौं। राष्ट्रवादी बनाएँ भनौं। यस्तो बनाउनुपर्छ भन्ने उपदेश दिन छोडौं। किनकि बच्चाले छलाड

मारेछन्। हाम्रा उपदेशहरू पुराना भएछन्। उनीहरूले जीवकोष (Cell) पढेछन्। भोक त्यहीं देखेछन् मार्क्सले बुझेको। यौन त्यहीं देखेछन् वात्स्यायन र फ्राइडले बुझेको। डर त्यहीं देखेछन् जोन हल्टले बुझेको। निर्वाण त्यहीं देखेछन् बुद्धले बुझेको। मोक्ष त्यहीं देखेछन् हिन्दूले बुझेको। अल्लाह त्यहीं देखेछन् इस्लामले बुझेको। स्वर्ग त्यहीं देखेछन् जिससले देखेको। शिक्षकले केवल जीवकोष देखेछौं। खालि बच्चा। खालि किताब। खालि पाठ यपुस्तक। गहिरिन जानेनछौं। गहिरिएका बच्चाबाट सिक्न जानेनछौं। आफूलाई सच्याउन जानेनछौं। जुन उमेरका शिक्षक भए पनि हामी थोत्रिएछौं। बच्चा भरिँदै आएछन्। हिजोका विद्वान् अपूरा भएछन्।

छैठौँ सिकाइ हो- विचारकको रूख बनाऔं। कुनले पात बुझे भन्ने रूख। कुनले काण्ड बुझे भन्ने रूख। कुनले जरा बुझे भन्ने रूख। कुनले फूल बुझे भन्ने रूख। कुनले फल बुझे भन्ने रूख। यी सबै बुझ्नेवालाहरू जम्मा पारौं। प्रत्येक बच्चा रूख बन्छ। साढे तीन हाते शरीरको रूख। सो रूखका प्रत्येक अवयव पढौं। ज्ञान त्यहीं छ। हिन्दूको पुर्ख्यौली शब्दमा- भातको सिता त्यहीं छ। काँचो वा पाको छान्ने सिता। थोत्रिने कि भरिने रहर हामी शिक्षककै हो। अरू केवल सहायक हुन्।

उस्तै उस्तै छ प्रावि शिक्षकको संसार

न्युजिल्याण्डका प्रावि शिक्षकले पाठको तयारी गर्ने, शैक्षिक सामग्री जुटाउने, विद्यार्थीको प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने, कक्षाकोठा राम्रो पार्नेदेखि शैक्षिक मनोविज्ञ, सामाजिक कार्यकर्ता जस्ता अन्य पेशाका व्यक्तिसँग पनि विद्यार्थीको सिकाइका सम्बन्धमा सहकार्य गर्नुपर्छ।

न्युजिल्याण्डका प्रावि शिक्षक सबैभन्दा बढी तलब पाउँछन् भने त्यसपछिका भाग्यमानीमा आयरल्याण्ड र पोर्चुगलका प्रावि शिक्षकहरू पर्छन्। अमेरिका, अष्ट्रेलिया, हङ्गेरी, फिनल्याण्डका प्रावि शिक्षकको तलब भत्ता लगभग बराबरी जस्तो देखिन्छ।

युनेस्को इन्स्टिच्यूट अफ स्ट्याटिस्टिक का अनुसार विश्वका विभिन्न देशमा प्राथमिक शिक्षाको अवधि घटीमा ४ र बढीमा ८ वर्ष अर्थात् विश्वव्यापी औसत ५.७ वर्ष रहेको छ। प्राथमिक कक्षाको पढाइलाई बालबालिकाका लागि भाषा, गणित र विभिन्न प्रारम्भिक ज्ञानको बीजारोपण गर्ने तहको रूपमा बुझिन्छ। प्राथमिक तहको शिक्षा धेरैजसो देशहरूमा निःशुल्क र अनिवार्य छ।

विकासोन्मुख देशहरूमा सामान्यतः स्कूल तह (१२ कक्षा वा सोसरह) उत्तीर्णहरूलाई प्राथमिक शिक्षकका रूपमा स्वीकार गर्ने गरिएको पाइन्छ। विकसित देशमा भने प्रावि शिक्षकको न्यूनतम योग्यता शिक्षा विषयमै स्नातक हुनुपर्ने हुन्छ। त्यहाँ शैक्षिक योग्यताका अलावा राम्रो सञ्चार सीप भएको, रचनात्मक र व्यवस्थित, बच्चाको व्यक्तिगत क्षमता, सिकाइ तरिका, सांस्कृतिक भिन्नता र समुदायको अपेक्षावारे बुझ्न सक्ने गुणलाई योग्य शिक्षकको मापदण्डका रूपमा तोकिएको पाइन्छ। शिक्षण अनुमतिपत्र पनि अनिवार्य देखिन्छ। अरु अमेरिकी महिला शिक्षक चास्काका अनुसार त्यहाँ प्रावि तहमा शिक्षक हुन 'बहु-विषय शिक्षण' अनुमतिपत्र लिएको हुनुपर्छ।

प्रावि शिक्षक होऊन् अथवा मावि, सरकारी हुन् या सामुदायिक— सबै देशमा निजीभन्दा सरकारी विद्यालयका शिक्षकहरूको तलब र सुविधा बढी देखिन्छ। निजी विद्यालयको हकमा चाहिँ विद्यालयको आर्थिक स्रोत र उद्देश्य एवं हैसियतले शिक्षकको सेवासुविधालाई निर्देशित गर्ने गरेको पाइन्छ।

युनेस्को इन्स्टिच्यूट अफ स्ट्याटिस्टिक का अनुसार

तुलनात्मक रूपमा न्युजिल्याण्डका प्रावि शिक्षक सबैभन्दा बढी तलब पाउँछन् भने त्यसपछिका भाग्यमानीमा आयरल्याण्ड र पोर्चुगलका प्रावि शिक्षकहरू पर्छन्। अमेरिका, अष्ट्रेलिया, हङ्गेरी, फिनल्याण्डका प्रावि शिक्षकको तलब भत्ता लगभग बराबरी जस्तो देखिन्छ। नयाँ र पुराना शिक्षकबीच तलब फरक हुन्छ। त्यस्तै; शिक्षकले पढाउने विषय, योग्यता, अनुभवका आधारमा पनि तलब सुविधा फरक हुने गरेको पाइन्छ। संयुक्त राज्य अमेरिकामा प्राथमिक र मावि शिक्षकबीचको तलबमा त्यति फरक देखिँदैन तर डेनमार्क, जर्मनी, जापान, नेदरल्याण्ड, स्वीट्जरल्याण्डमा भने प्रावि र माविबीच राम्रै भिन्नता पाइन्छ। चेक रिपब्लिक, हङ्गेरी, नर्वे, दक्षिणकोरिया, स्पेन, स्वीट्जरल्याण्ड जस्ता विकसित देशमा प्रतिव्यक्ति आयको राष्ट्रिय औसतको तुलनामा प्रावि तथा माविका शिक्षकको तलब कम देखिन्छ। यो सन्दर्भमा नेपालका सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरू धेरै नै भाग्यमानी देखिन्छन् किनभने उनीहरूको वार्षिक तलब/भत्ता नेपालीको औसत प्रतिव्यक्ति आम्दानीभन्दा कम्तीमा पनि तीन गुणा बढी छ।

सिविक रिपोर्ट नम्बर-५०, जनवरी २००७ मा प्रकाशित जे.पी. ग्रीन एण्ड मार्क्स ए विन्टर्सको अनुसन्धानात्मक लेखअनुसार अमेरिकामा सरकारी शिक्षकले प्रतिघण्टा ३४.०६ डलर कमाउँछन्। यो रकम सामान्य मानसिक श्रम गर्ने अमेरिकी कर्मचारीको भन्दा औसत ३६ प्रतिशत र प्राविधिक कामदारको भन्दा ११ प्रतिशत बढी हो। त्यस्तै त्यहाँका सरकारी स्कूलका शिक्षकले निजी स्कूलका शिक्षकभन्दा ६१ प्रतिशत बढी कमाउँछन्। अमेरिकी श्रम तथ्याङ्क व्युरोका अनुसार सरकारी शिक्षकहरू हप्तामा ३६.५ घण्टा काम गर्छन्। जबकि, त्यहाँका निजी विद्यालयका शिक्षक ३८.३ घण्टा काम गर्छन्। काम बढी गरे पनि निजी विद्यालयका

शिक्षकको तलब भने थोरै हुन्छ ।

विकसित देशहरूमा ग्रामीण क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकका लागि अतिरिक्त तलब तथा आवश्यक सेवासुविधा दिइएको पाइन्छ । अन्य पेशाको तुलनामा प्रावि शिक्षकको तलब तथा सेवासुविधा कम भए पनि वर्षमा सबभन्दा बढी बिदा (करिब तीन महिना) हुने भएकाले उनीहरू धेरै हदसम्म सन्तुष्ट पाइन्छन् । केही विकासोन्मुख देशहरूमा दुर्गम भन्नाको प्रावधान भए पनि धेरैजसो गरीब देशका शिक्षकले त्यो सुविधा पाउँदैनन् । कम आय हुने देशमा अन्य पेशाको तुलनामा शिक्षकलाई कम तलब सुविधा दिइन्छ । त्यस्ता देशमा शिक्षकको तलब कामको आधारमा भन्दा पनि पदको आधारमा समान रूपमा निर्धारण गरिएको हुन्छ ।

विकसित देशहरूमा शिक्षकको तलब तथा सेवासुविधा मात्रै धेरै होइन उनीहरूलाई गहन जिम्मेवारीहरू पनि दिइएको भेटिन्छ । जस्तो न्युजिल्याण्डका प्रावि शिक्षकले आफ्नो विशेषज्ञता स्कूलका अन्य शिक्षकलाई बाँड्न पर्छ । पाठको तयारी गर्ने, शैक्षिक सामग्री जुटाउने, विद्यार्थीको प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने, कक्षाकोठा राम्रो पार्नेदेखि शैक्षिक मनोविज्ञ, सामाजिक कार्यकर्ता जस्ता अन्य पेशाका व्यक्तिसँग पनि विद्यार्थीको सिकाइका सम्बन्धमा पनि उनीहरूले सहकार्य गर्नुपर्छ । सामाजिक क्रियाकलाप, खेलकुद कार्यक्रमहरू आयोजना गर्नुपर्छ । विद्यालयलाई आर्थिक स्रोत जुटाउनसमेत पहल गर्नुपर्छ । त्यहाँ प्राथमिक तहमै 'नेता शिक्षक' अथवा 'पाठ्यक्रम विशेषज्ञ शिक्षक'को पद राखिएको पाइन्छ । प्रअ हुन सहायक प्रअ भएर काम गरेको हुनैपर्छ । प्रायः सहायक प्रअले केही घण्टी पढाउँछन् तर प्रअले पढाउँदैनन् । विकासोन्मुख देशका शिक्षकहरू भने विद्यालय समयपछि विद्यालयको काममा त्यति संलग्न भएको पाइँदैन ।

प्रायः विकासोन्मुख देशका प्राथमिक विद्यालयका कक्षामा 'प्रवचन विधि' द्वारा नै पढाउने गरिन्छ । विकसित देशमा भने व्यावहारिक र प्रयोगात्मक विधिहरूको प्रयोग बढी भएको पाइन्छ । केही दशकदेखि अमेरिकामा परम्परागत शिक्षण विधिको विकल्पको रूपमा प्राथमिक स्कूलहरूले 'एक शिक्षक एक कक्षा मोडल' पद्धति तोड्ने अभ्यास गरिरहेका छन् । त्यहाँका कतिपय स्कूलमा दुई वर्षका लागि उही शिक्षकले उही विद्यार्थी समूहलाई पढाउँछन् । यसलाई 'लोपिड प्रणाली' भनिएको छ । उही शिक्षकले एक वर्ष कक्षा ३ मा पढाउने, दोस्रो वर्ष कक्षा ४ मा पढाउने तर अर्को वर्ष पुनः कक्षा ३ का नयाँ विद्यार्थी समूहलाई पढाउने अभ्यास गरेको पाइन्छ । यसबाहेक त्यहाँ 'बहु-कक्षा' र 'बहु-उमेर' कक्षाको पनि अभ्यास गर्ने गरेको पाइन्छ । त्यस्ता कक्षामा किन्डरगार्डेनदेखि दुई कक्षासम्मका बच्चाहरूलाई एउटै शिक्षकले एउटै कक्षामा राखेर पढाउने गर्छन् ।

कतिपय प्राथमिक विद्यालयहरूमा 'दुई शिक्षक दुई कक्षा मोडल'को अभ्यास पनि गरिएको पाइन्छ । यो अभ्यास अनुसार बालबालिकाहरू एउटा कक्षामा कुनै एक शिक्षकसँग पढ्छन् र अर्को विषय पढ्न अर्कै शिक्षकको

कक्षामा जान्छन् । नेपालका कलेजहरूमा प्रायः यस्तो अभ्यास हुँदै आएको छ । त्यस्तै; शिक्षकहरूको एउटा समूह (एक सेट) ले एउटा कक्षाका विद्यार्थीलाई एक अर्ध-वार्षिकसम्म पढाउने र अर्को सेट शिक्षकले बाँकी आधा वर्ष पढाउने अभ्यास गरेको पनि पाइन्छ । यस्ता अभ्यासहरू प्रायः सबै देशमा बढ्दै छन् ।

सामान्य अभिभावकका लागि विश्वव्यापी रूपमै राम्रा प्राथमिक-पूर्व प्राथमिक स्कूल पाउन गाह्रो छ । जुनसुकै देशमा पनि निजी प्राथमिक विद्यालय जाने बालबालिकाहरूलाई किताबको चाडले थिच्ने गरेको पाइन्छ । शिक्षण कार्यमा अभिभावकको सहयोगको अभाव संसारभरि नै खट्किने विषयका रूपमा रहेको छ भने थरीथरीका प्रयोग र अभ्यासले प्राथमिक विद्यालयलाई 'शिक्षण संस्था' को सट्टा 'शिशुस्याहार केन्द्र' बनाउने चुनौती पनि उत्तिकै छ ।

प्राथमिक विद्यालयका बालबालिकामाथि हुने हिंसा विश्वव्यापी चासोको विषय बन्ने गरेको छ । सन् २००० मा प्रकाशित पुस्तक *अन्डरस्टाइड एन्जर्भल विट्यावियर* अनुसार शारीरिक सजायले बालबालिकालाई एकोहोरो, हिंस्रक र कमजोर आत्मबल भएको बनाउँछ । सन् १९९८ मा प्रकाशित *कर्पोरल पनिस्मेन्ट इन प्राइमरी स्कूलस् अफ नर्थ वेस्ट फ्रन्टायर प्रोभिन्स पाकिस्तान* भन्ने प्रतिवेदन अनुसार पाकिस्तानमा प्राथमिक विद्यालयका धेरै बच्चाहरूले कक्षा वीचैमा छाड्नुको कारण शिक्षकले दिने शारीरिक दण्ड प्रमुख हो । उक्त प्रतिवेदन अनुसार पाकिस्तानका प्रावि स्कूलमा १४ प्रतिशत बालबालिका शिक्षकका डरले नै कक्षा छाड्छन् । *डीएफआईडी* को सन् २००७ मा प्रकाशित *टिचर मोटिभेशन इन सब-सहारन अफ्रिका एण्ड साउथ एसिया* प्रतिवेदनले चाहिँ दक्षिणएसियाको प्रावि शिक्षाको मुख्य चुनौती; सरोकारवालाहरूमा सिकाइप्रति जिम्मेवारीको अभाव हो भनेको छ ।

विकासोन्मुख देशका प्राविहरूमा भौतिक पूर्वाधारको अभाव, शिक्षकको उच्च अनुपस्थिति दर र फराकिलो शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका देखिन्छन् । *युनेस्को* को *द म्यानेजमेन्ट अफ प्राइमरी टिचर्स इन साउथ एसिया रिपोर्ट*मा उल्लेख भए अनुसार शिक्षक विद्यार्थी अनुपात विकासोन्मुख देशमा धेरै देखिन्छ । भारत (मध्यप्रदेश) का एकतिहाई स्कूलमा एकजना मात्रै शिक्षक छन् । शिक्षाविद् माइकलोभाको सन् २००२ मा प्रकाशित *टिचर जब सटिस्फ्याक्सन, स्टुडेन्ट एचिटमेन्ट एण्ड दी कस्ट अफ प्राइमरी एजुकेशन इन फ्रान्सकोफोन सब-अफ्रिका* अनुसार प्राथमिक विद्यालयका शिक्षकको अनुपस्थिति दक्षिणएसियामा सबैभन्दा बढी छ ।

युनेस्को विश्व अनुगमन प्रतिवेदन २०१० अनुसार

जुनसुकै देशमा पनि निजी प्राथमिक विद्यालय जाने बालबालिकाहरूलाई किताबको चाडले थिच्ने गरेको पाइन्छ । शिक्षण कार्यमा अभिभावकको सहयोगको अभाव संसारभरि नै खट्किने विषयका रूपमा रहेको छ भने थरीथरीका प्रयोग र अभ्यासले प्राथमिक विद्यालयलाई 'शिक्षण संस्था' को सट्टा 'शिशुस्याहार केन्द्र' बनाउने चुनौती पनि उत्तिकै छ ।

आवरण विश्व अनुभव

अर्धे पाँच करोड साठी लाख स्कूल जाने उमेरका बालबालिका विद्यालय भर्ना हुन पाएका छैनन् । त्यसमध्ये ५४ प्रतिशत केटीहरू छन् । प्राथमिक शिक्षाको सवालमा दक्षिणएसिया र अफ्रिकामा लैङ्गिक भेद तुलनात्मक रूपमा बढी छ ।

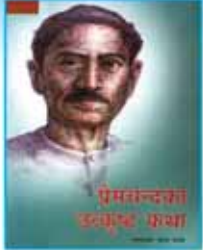

प्राथमिक शिक्षाको गुणस्तर विकसितको तुलनामा विकासोन्मुख देशमा चुनौतीपूर्ण नै छ । विकासोन्मुख देशका प्राविहरूमा गतिला शिक्षक ल्याउने समस्या सबैभन्दा ठूलो छ । युनेस्को विश्व अनुगमन प्रतिवेदन २०१० अनुसार गरिवी र अभिभावकको अज्ञानता अर्को चुनौती बनेको छ । सोही प्रतिवेदन अनुसार कुपोषणका कारण संसारमा प्रति वर्ष १७ करोड ८० लाख बच्चाका शरीर र मस्तिष्क ध्वस्त भइरहेका छन् ।

प्राज्ञ मुर्नानले सन् १९८७ मा गरेको अध्ययनमा 'प्रावि तहका शिक्षकहरू शिक्षण कार्यलाई रोजाइको पेशाभन्दा पनि कामचलाउ पेशाको रूपमा लिन्छन्' भनिएको छ । शहरमुखी र सजिलो पैसा कमाउने युवाहरूको प्रवृत्ति विश्वव्यापी रूपमै देखिन्छ । यस्तो प्रवृत्ति प्राथमिक शिक्षाका निम्ति एउटा ठूलो चुनौतीको रूपमा खडा भएको छ । सन् २००४ मा प्रकाशित युनेस्को इन्स्टिच्यूट फर स्ट्याटिस्टिक डेटा सेन्टरको प्रतिवेदन अनुसार विकासोन्मुख देशका शिक्षकहरू कक्षाकोठामा गएर पढाउनु चाहँदैनन् । उक्त प्रतिवेदन अनुसार सियरालियोनका ८० प्रतिशत प्रावि शिक्षकले

आफू साँच्चै र सधैंका लागि शिक्षक हुन नभई समय बिताउन मात्र शिक्षक भएको कुरा अन्तर्वार्ताका क्रममा बताएका थिए । 'कामचोर शिक्षक' विकासोन्मुख देशका प्राविहरूको अर्को साझा ठूलो समस्या देखिन्छ । शिक्षक युनियन र राजनीतिक संरक्षणमा प्रलाई नटेर्ने प्रावि शिक्षकको समस्या पनि गरीब देशहरूमा व्यापक छ । विकसित देशमा युनियनले शिक्षकको पेशागत हकहितको क्षेत्रमा प्रभावकारी भूमिका खेलेको देखिन्छ । जस्तो अमेरिकी प्रावि शिक्षक चास्काका अनुसार त्यहाँका शिक्षकले प्रति महिना १०० डलर युनियनलाई तिर्छन् ।

युनेस्को को द म्यानेजमेन्ट अफ प्राइमरी टिचर्स इन साउथएसिया रिपोर्ट २००० अनुसार दक्षिणएसियाका देशहरूमा ५-१० प्रतिशत शिक्षकले मात्रै बहुवा हुने अवसर पाउने गरेका छन् । कतिपय विकासोन्मुख देशमा विद्यालय निरीक्षकको हातमा शिक्षकको बहुवा भरपर्छ तर निरीक्षकहरू ग्रामीण क्षेत्रमै जाँदैनन् र शिक्षकहरू बहुवा हुनबाट वञ्चित हुनुपर्छ । कतिपय देशमा प्रावि शिक्षकको बहुवा सम्बन्धमा प्रस्ट व्यवस्था नै छैन । कतिपय देशले (पाकिस्तान) बहुवा हुन निश्चित अतिरिक्त तालिम तोकेका छन् जुन महिला र दुर्गममा बस्ने शिक्षकका लागि कठिन हुन्छ । सरुवा हुन राजनीतिक प्रभाव जुटाउनुपर्छ । धेरै कम आय हुने देशहरूमा प्राथमिक शिक्षकहरूले समयमा तलब समेत पाउँदैनन् । शिक्षाविद् माइकलोभाको प्रतिवेदनमा

हाप्रा केही साहित्यिक प्रकाशन

 <p>लेखक : गोपाल पराजुली</p>	 <p>लेखक : डा. तुलसी भट्टराई</p>	 <p>लेखक : हरिभक्त कटुवाल</p>	 <p>अनुवादक : श्याम प्रधान</p>	 <p>लेखक : नैनेसिंह बाटुदेन</p>
 <p>लेखक : जीवनाथ धमला</p>	 <p>लेखक : प्रदीप नेपाल</p>	 <p>लेखक : डा. गोविन्दराज भट्टराई</p>	 <p>लेखक : मणेश रसिक</p>	 <p>सम्पादक : ब्याकुल पाठक</p>

रतन पुस्तक भण्डार

बैङ्कमार्ग - ७१, बागवजार, काठमाडौं, नेपाल । फोन : ४२२३०२६, ४२४२०७७

जाम्बियामा त्यहाँका प्रावि शिक्षकको आधा तलब शिक्षा कार्यालयमा तलब लिन धाउँदा नै सकिने उल्लेख छ । सोही प्रतिवेदन अनुसार शिक्षकहरूबीचको पेशागत ऐक्यबद्धता अफ्रिकामा कम र एसियामा बढी छ । तर प्राथमिक शिक्षाको गुणस्तर बढाउनमा *सब-सहारा अफ्रिका र द एसिया* का शिक्षक युनियनहरूको भूमिका अत्यन्त कमजोर छ ।

महिलाको बालबालिकाप्रतिको ममता र व्यवहारलाई बालविकासको दृष्टिमा अत्यन्त महत्त्वपूर्ण ठानिएको छ । तर दक्षिणएसियामा महिला शिक्षकको सङ्ख्या एकदमै न्यून छ । त्यसमध्ये पनि नेपालमा सबभन्दा कम (१२.८ प्रतिशत) महिला शिक्षक छन् । एजुकेशन इन्टरनेशनलको अप्रिल २००८ को अङ्क अनुसार प्रान्तीय सरकारहरूले प्राविमा महिला शिक्षक मात्रै भर्ना गर्ने नीति लिएकाले भारतमा महिला शिक्षकको सङ्ख्या बढी छ । अष्ट्रेलिया, इङ्गल्याण्ड जस्ता विकसित देशहरूमा प्रावि तहमा महिला शिक्षक सङ्ख्या ज्यादा छ । इङ्गल्याण्ड *जेनरल टिचिङ काउन्सिल* को २००८ को अनुसन्धान अनुसार त्यहाँका १६,८०० प्राविमध्ये ४,५५० वटामा सबै शिक्षक महिला छन् । महिला शिक्षक सङ्ख्या ज्यादा हुँदा बालिकाको शिक्षामा सकारात्मक प्रभाव पर्ने कतिपय अध्ययनहरूले देखाएका छन् । यमनको राष्ट्रिय महिला समितिले हालसालै गरेको अध्ययनले ग्रामीण भेगमा बालिकाहरूले कक्षा वीचैमा छाड्नुको एउटा कारण महिला शिक्षक न्यून

हुनु हो भन्ने देखाएको छ । प्राज्ञिक अनुसन्धानकर्ता क्वेद अक्वालानले गरेको उक्त अध्ययन अनुसार कक्षा ४ पछि विद्यालयमा महिला शिक्षक नहुँदा बालिकाहरूले विद्यालय छोड्ने गरेका छन् । मुख्यगरी विकासोन्मुख देशका महिलाप्रतिको विभेदकारी सामाजिक सांस्कृतिक सम्बन्धहरूले महिलाहरू पछिपरेका छन् । यो सन्दर्भमा प्रावि तहको शिक्षणमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम गर्नु जरुरी देखिन्छ ।

प्रावि तहका महिला शिक्षकले बालिकाको शिक्षाको लागि 'रोल मोडल' को काम गर्ने भएकाले पनि प्राथमिक तहका शिक्षकहरूमा लैङ्गिक सन्तुलनको बहस उठ्ने गरेको छ । प्रायः विकसित देशका प्राविहरूमा महिला शिक्षक ज्यादा र पुरुष शिक्षक न्यून पाइने गरेका छन् । तर यसबाट पनि समस्या उत्पन्न नभएको चाहिँ होइन । विद्यालयमा महिला शिक्षक र घरमा पनि आमासँग बढी उठवस हुँदा बालविकासमा अर्कै खालको समस्या पैदा हुने कतिपय मनोविज्ञ बताउँछन् । त्यसैले अहिले विश्वका सबै देशको मुख्य सवाल शिक्षकमा लैङ्गिक समता कायम राख्ने नै देखिएको छ । नेपाल जस्ता विकासोन्मुख देशहरूले प्राथमिक शिक्षाको गुणस्तर सुधार्ने हो भने लैङ्गिक सन्तुलन कायम गरी शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउनुको विकल्प देखिँदैन । त्यसका लागि प्रावि तहका शिक्षकको सेवा-सुविधा, प्रोत्साहन, वृत्ति-विकासका अवसर बढाउनुपर्छ ।

रेडियो सगरमाथा १०२ थोप्लो ४ मेगाहर्ज

नेपाली रेडियो, नेपाली आवाज

लहैलहै र सस्तो लोकप्रियता भन्दा निकै टाढा सत्य, तटस्थ, निष्पक्ष
र विश्वसनीय समाचार

सधै १५ मिनेट अगाडि

हालचाल

(सरल, शुद्ध र नेपाली भाषामा)

हरेक दिन

विहान: ८:४५ र ११:४५ दिउँसो: २:४५ र ४:४५, साँझ: ६:४५ र ८:४५

बीबीसी नेपाली सेवा

हरेक बेलुका ८:४५-९:१५ सम्म

रेडियो सगरमाथा एफएम १०२ थोप्लो ४ मेगाहर्जमा

गुरुका गुण

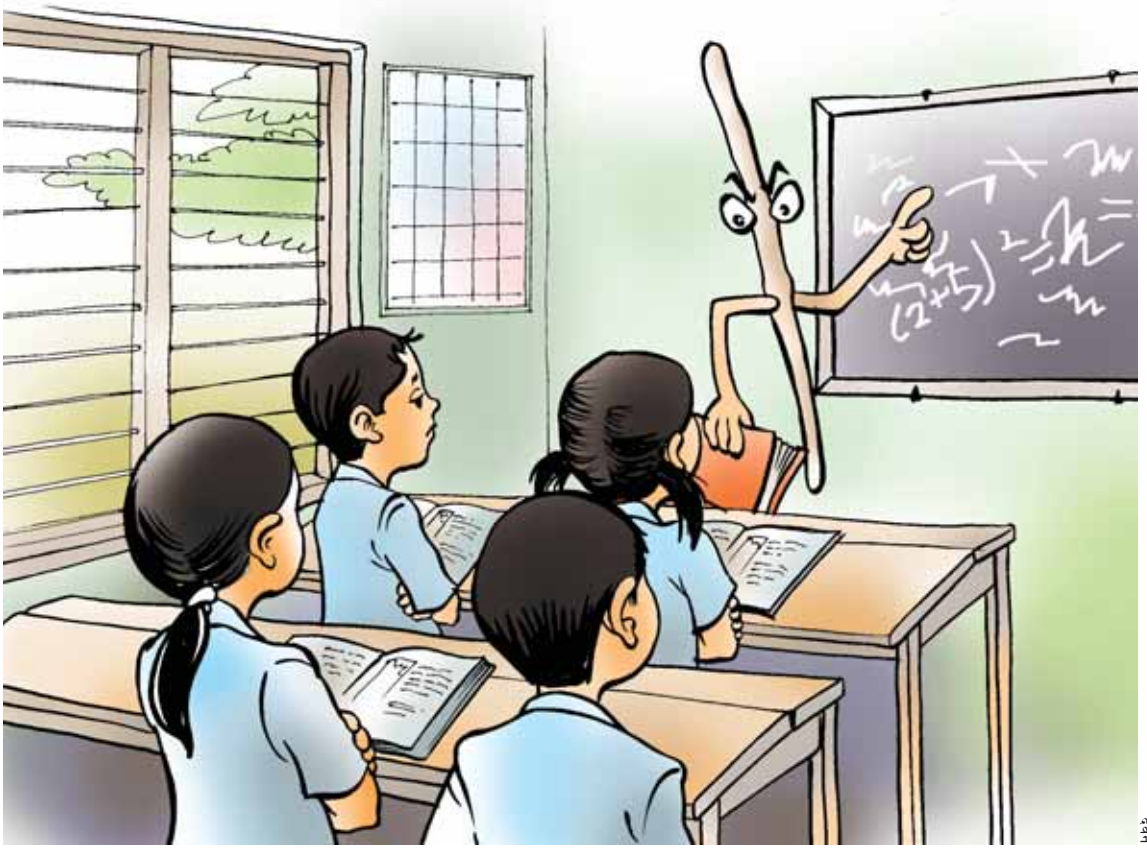
यदुनाथ खनालको अङ्ग्रेजी मीठो र स्पष्ट हुन्थ्यो। उनको कक्षा शान्त र व्यवस्थित पनि हुन्थ्यो। पढाउने शिक्षकको विद्वत्ता र पढाउने शैलीले कक्षालाई नियन्त्रणमा लिँदोरहेछ भन्ने मैले त्यतिबेला नै राम्ररी बुझें।

केटाकेटी छँदा शिक्षक हुन्छु भनेर कहिल्यै सोचेको थिइनँ। हुनत, ६०/६५ वर्ष अगाडि केटाकेटीले आफ्नो जीवनकै उद्देश्य के बनाउन सक्थे र? माताहरू निरक्षर जस्तै हुन्थे भने पिताजी, काकाहरू पनि चार पासे, एघार पासे रूपमा शिक्षित हुन्थे, जसको मूल लक्ष्य नै राणाहरूको चाकरी गरी अड्डा अदालतमा घुस्नु मात्र हुन्थ्यो। हाम्रा वरिपरि धेरै पढेलेखेका मानिस हुँदैनथे। बाहुनले अङ्ग्रेजी पढेर जात फाल्नु हुन्न भन्ने सोचाइ व्याप्त थियो। त्यसैअनुरूप मैले पनि घरैमा अक्षरारम्भ गरी अमरकोश, चण्डी आदि पढ्न थालेको थियो। पछि पिताजीले शायद अङ्ग्रेजी पढाउने पढाउने भन्ने अनुभव गरेर मलाई पब्लोदय हाईस्कूलमा २००५ सालमा कक्षा १ मा भर्ना गराउनुभयो।

त्यसताका बालकको ल्याकत भनी कि पढाइ जाँचेर मात्र स्कूलमा भर्ना लिइन्थ्यो। कसैलाई मौखिक सोधिन्थ्यो भने कसै कसैलाई लेख्न र हिसाब गर्न पनि लगाइन्थ्यो। म कक्षा एक (अहिलेको जस्तो नर्सरी, केजी कहाँ थिए र!) मा सात वर्षको उमेरमा भर्ना हुन जाँदा घाम तापेर बस्नुभएका माडसापले “के पढेको छस्, कति पढेको छस्?” भनेर सोधेका थिए। जवाफमा मैले “मसिनोखाले फस्ट बुक पढेको र दुनोट घोकेको छु” भन्नसम्म सकेको सम्झना छ। एक दुईओटा अङ्ग्रेजीको माने सोधेपछि उनले एकमा भर्ना गर्न मिल्ने आदेश दिए र म भर्ना गरिएँ। विद्यार्थीको लुगा भनेको कमिज, सुरुवाल, टोपी, जुता (कसै कसैले कोट पनि लगाउँथे) नै थियो। सर्वसाधारणमा मोजाको चलन नै आइसकेको थिएन। धेरैको अङ्ग्रेजी भाषाको शिक्षण 'The First Book of English' बाट नै शुरु हुन्थ्यो। यसका लेखक, मेरो सम्झनामा प्रफुल्ल चन्द्र राय थिए। मैकिमलन एण्ड कम्पनीले छापेको त्यो किताब तिनताक अति नै प्रचलित थियो। छोटोछोटा अङ्ग्रेजी वाक्यबाट शुरु गरेर साना निबन्धसम्म घोकाएर पढाउने चलन थियो। कसैले भेडाको या घोडाको पातोसम्म पुगेर पढ्न छोड्थे भने धेरैचाहिँ मयुर भएको पातो (पृष्ठ)सम्म घरमै पढेर स्कूल भर्ना हुन्थे।

हाम्रो घरबेटीको छोरो मभन्दा एक कक्षा माथि थियो। स्कूल जाँदा संगै जान्थ्यौं। बाटोमा चुरोटको बट्टा टिप्न तँछ्छामछ्छाड गर्दा (तिनताक केटाकेटी चुरोटको बट्टालाई पाँचको, दशको नोट बनाएर खेल्ने गर्दथे) साथीको धक्काले म ढुङ्गामा लड्न पुगें र निधार रगताम्य भयो। बाटोमा हिँड्नेले औषधि पसलमा लगेर मलमपट्टी गरिदिए। कक्षामा शिक्षकले मेरो घाउ देखेर प्रश्न गरे। मैले अर्को कक्षामा पढ्ने साथीले लडाइँदिँदा चोट लाग्यो भनेर भन्दा उनले त्यो लडकालाई कक्षामा बोलाउन लगाए। विचरो रुँदै आएको देखेर मलाई माया लागेछ र म ‘माडसाव म आफैँ लडेको हुँ’ भन्न पुगेछु। अनि त शिक्षक (जो सधैं अलिकता लिएर कक्षामा आउने गर्थे) ले ‘अरूलाई दोष लगाउने बदमास’ भनेर मलाई नै दुई-चार बेत हिकारिए। अहिले पनि लाग्दछ, मैले आफैँ लडेको कुरा नसकारेको भए त्यो लडकाले धेरै पिटाइखान्थ्यो। शिक्षक कडा थिए। तर, उता मैले आफैँ लडेको भनेर झुठो बोल्नु पनि ठीक भएको थिएन। शिक्षकले पनि धेरै विचार गरेनन्। मेरो स्वीकारोक्तिपछि ती शिक्षकले अलिक निष्पक्ष ढङ्गले सोचेका भए मैले पिटाइ पाउनुपर्ने थिएन। मैले ती गुरुबाट सिकेको कुरा हो: विद्यार्थीबीचको रगडामा दोषी-निर्दोषी छुट्याएर मात्र दण्ड दिनुपर्दछ र कहिल्यै पनि नशा (जाँडरक्सी) सेवन गरेर कक्षामा जानुहुन्न।

कक्षा आठको एउटा घटना। अधिल्लो बेञ्चमा चार जना केटाहरू थियौं। मसँगैका दुईजनाबीचमा गलफती परेर हल्ला भयो तर गुरुले मलाई ‘किन हल्ला गरेको’ भनेर सोधे। म तिनताका अलिअलि भकभके थिएँ। भकभकाएर ‘मैले होइन’ भन्न खोज्दा खोज्दै मास्टरले गालामा दुई थप्पड पड्काइसकेका थिए। भकभके बानी छुट्छ भन्ने नियतले पिटेका भए अर्कै कुरा; अन्यथा आफू निरपराध हुँदाहुँदै पनि कुटाइ खानु परेकोमा मेरो सारै नै चित्त दुखाइरह्थ्यो। ती अन्यायी गुरुलाई म अहिले पनि सम्झिरहन्छु। त्यो अविस्मरणीय घटनाले गर्दा सजाय दिँदा निरपराध पो पर्दछन् कि भन्ने डर

मलाई आफ्नो शिक्षणकालभरि नै लागि रह्यो ।

१५-२० जनाको सानो कक्षामा शिक्षकले छात्रहरूलाई राम्ररी चिन्ने मौका र व्यक्तिगत रूपमा प्रोत्साहन दिन सक्छन् भन्ने कुरा मैले इतिहासका गुरुबाट सिकें । कक्षा नौ र दशमा इतिहास विषय लिन विद्यार्थी थोरै र इतिहासका शिक्षक पनि योग्य थिए । उनले भनेका कुरा विद्यार्थी राम्ररी बुझ्दथे । त्यसमाथि, मलाई व्यक्तिगत रूपमा स्नेह गरी नबुझेका कुरा फेरि बुझाइदिन्थे । त्यसले गर्दा मलाई इतिहास विषयमा अत्यन्तै रुचि बढ्यो । दुवै कक्षामा इतिहासमा मेरो अब्बल नम्बर पनि आयो । ती शिक्षकसँग पछिपछि भेट हुँदा पनि मेरो शिर श्रद्धाले निहुरिन्थ्यो ।

विषयमा विद्यार्थीको रुचि जगाउन शिक्षकको ठूलो हात हुन्छ, भन्ने थप अनुभव मैले गणितका शिक्षकबाट प्राप्त गरें । ती शिक्षकसँग मैले गणितको ट्युसन पढेको हुँ । तर उनको सिकाउने कलाले गर्दा गणित मेरो अत्यन्त प्रिय विषय भएर आयो । एसएलसीको परीक्षामा गणितमा प्राप्त उच्च अङ्कले मेरो जीवनको धार नै बदलिदियो । अन्ततः मैले गणित विषयमै आईए, बीए, एमए र विद्यावारिधिसम्मको अध्ययन गरें । धेरैलाई निरस र कठिन लाग्ने यो विषय नै मलाई सर्वाधिक रसिलो र सजिलो लागि रह्यो ।

कक्षा तीन/चारमा हुँदा म गणितमा कमजोर थिएँ । पिताजीले दुई महिनाको लागि घरमै एकजना इण्टिमित्रीलाई 'ट्युसन' पढाइदिन लगाउनुभयो । हिसाबमा मैले गर्ने गल्तीलाई ती शिक्षकले कहिल्यै पनि कडा दण्डको विषय बनाएनन् । सधैं स्नेहपूर्वक 'यसरी गर्नुपर्दछ, लौ गर' मात्र भनेर सम्झाइबुझाइ

संस्कृत र नेपाली पढाउने गुरु विद्यार्थीबाट सधैं हेपिन्थे, उनको सजायलाई पनि टेढैनथे । तर उनी यस्ता कुराको पर्वाह नगरी पढाई नै रहन्थे । यसबाट, कक्षामा आफ्ना तर्फबाट कुनै कमजोरी प्रदर्शन भयो भने विद्यार्थीको हेपाइमा परिंदोरहेछ भन्ने हेक्का मलाई पछिसम्म भइरह्यो ।

गर्दथे । तिनले मलाई कहिल्यै पनि थप्पड लगाएनन् । त्यसैले उनी घरमा पढाउन आउँदा म सधैं उनको बाटो हेरेर बस्दथेँ । केटाकेटीलाई प्रेमपूर्वक नै शिक्षा, उपदेश दिनुपर्दछ भन्ने कुरा ती शिक्षकबाट सिकेको हुँ । बेतले हिकाउने शिक्षकभन्दा मीठोसँग उत्साह दिने शिक्षक विद्यार्थीका प्यारा हुँदारहेछन् । स्कूलको विद्यार्थी हुँदा पाएको यही शिक्षाबाट प्रेरित भएर मैले विश्वविद्यालयको शिक्षक हुँदा सदैव विद्यार्थीलाई प्रेमपूर्वक नै पढाउने प्रयत्न गरें ।

आज स्कूलमा संस्कृत पढाउने ती बूढा गुरुलाई पनि म सम्झन्छु, जो संस्कृतका नाम र धातुका रूप विद्यार्थीलाई घोक्न लगाएर आफू मेचमा उँघ्न थाल्थे अनि विद्यार्थीको हल्लाखल्लालाई बेतले टेबुल ठटाएर शान्त पार्थे । आफ्नो अध्यापन कार्यलाई सधैं नियमितता दिए पनि वृद्धत्वले गर्दा बेलाबखत उनी थकाइ मार्न खोज्थे । मैले उनीबाट वृद्ध गुरु र युवा गुरुको फरक बुझ्न पाएँ ।

एकजना संस्कृत र नेपाली पढाउने गुरु पनि मेरो

स्मृतिमा छुन; जो मधुरो स्वर र दुब्लो पातलो भएका कारण विद्यार्थीबाट सधैं हेपिन्थे। उनले जति मेहनत गरेर पढाए पनि विद्यार्थीहरू ध्यान दिदैनथे। उनको सजायलाई पनि विद्यार्थी टेंदैनथे। तर उनी यस्ता कुराको पर्वाह नगरी पढाई नै रहन्थे। कक्षामा आफ्ना तर्फबाट कुनै कमजोरी प्रदर्शन भयो भने विद्यार्थीको हेपाइमा परिंदोरहेछ भन्ने हेक्का मलाई पछिसम्म भइरह्यो।

नौ/दश कक्षामा विज्ञान पढाउने शिक्षक भने बिल्कुल फरक थिए। भोलिपल्ट पढाउने पाठ पहिले नै भनिदिने र आफू पनि पूर्ण तयारी साथ आएर मुख्याग नोट लेखाइदिने ती फुर्तिला गुरु विद्यार्थीबीच निकै सम्मानित थिए। उनीसँग विद्यार्थी डराउँथे पनि। मलाई त्यतिबेला लाग्दथ्यो, शिक्षक भएँ भने म पनि यस्तै शिक्षक हुने कोशिश गर्नेछु।

अब कलेजका केही शिक्षकको स्मरण गर्छु। २०१३ सालको शुरुतिर आई.एस्सी. पढ्ने विचार लिएर त्रि-चन्द्र कलेजमा निवेदन दिएँ। स्कूलमा अतिरिक्त गणित नपढेकाले शुरुमा मलाई छानिएन। तर पछि अनिवार्य गणितमा राम्रो अङ्क ल्याएको आधारमा प्रिन्सिपल आशुतोष गांगुलीले गणित मूल विषय लिएर भौतिक समूहमा पढ्ने गरी भर्ना गरिदिए। यसरी म विज्ञानको छात्र हुनपुगें।

गणितका शिक्षक नारायणबहादुर मानन्धर (जो गणितमा एम.ए. गर्ने प्रथम नेपाली थिए) ले आई.एस्सीमा पढाएको गणित कक्षाको सम्झना अहिले पनि ताजै छ। उनी यति ठूलो स्वरले बोल्थे कि त्रि-चन्द्र कलेजका हल जस्ता कक्षाकोठा पूरै गुञ्जिन पुग्दथे। उनको मुखबाट निस्कने थुकका छिटाले नजिकैका बेञ्चमा बस्ने विद्यार्थीलाई हैरान पार्थ्यो तर उनलाई त्यसको कुनै पर्वाह हुँदैनथ्यो। उनको ठूलो आवाजले गर्दा विद्यार्थीले पढाइका कुरा राम्ररी मनन गर्न पाउँदैनथे। उनी आफ्नै सुरमा एकोहोरो पढाएर जान्थे। विद्यार्थीले बुझे/बुझेनन् भन्ने मतलबै राख्दैनथे। मैले उनीबाट सिकेको कुरा हो— आफ्नै धुनमा बेखबर भएर पढाउनु पनि शिक्षकको एउटा कमजोरी नै हुँदोरहेछ। विषयवस्तुको ज्ञान भएर मात्र पुग्दैन, योग्य शिक्षक हुन सही शिक्षण सीप पनि हुनुपर्दोरहेछ।

गणितकै प्राध्यापकहरूमध्ये आशुतोष गांगुली चाहिँ न चर्को न त मसिनो स्वरमा पढाउँथे। उनले बोल्ने अङ्ग्रेजी पनि एकदम स्पष्ट, मीठो र बुझिने हुन्थ्यो। उनी आफ्नो कार्यव्यस्तताले गर्दा नियमित रूपले कक्षा (त्यसबखत उनी प्रिन्सिपल थिए) लिन पाउँदैनथे तर पढाउन आएपछि एकघण्टाका ठाउँमा दुई घण्टा पढाउँथे। कक्षाको कोर्ष पूरा गरेरै छाड्थे। उनको पढाउने शैलीमा सबै विद्यार्थी मुग्ध हुन्थे। उनले

मलाई एमएसम्म गणित पढाए। गांगुली सरको पढाउने शैलीले मेरो शिक्षण यात्रालाई पछिसम्म प्रभावित पारिरह्यो तर मैले जति कोशिश गरे पनि उनी जस्तो सफल गणित प्राध्यापक हुन सकिनँ।

मैले सम्झिने कलेजका प्राध्यापकहरूमा प्रा. यदुनाथ खनाल पनि थिए। उनी अङ्ग्रेजी पढाउँथे। उनको अङ्ग्रेजी मीठो र स्पष्ट हुन्थ्यो, ध्यान दिएर पढ्ने विद्यार्थीले उनले बोलेका प्रत्येक शब्द हृदयङ्गम गर्न सक्थ्यो। उनको कक्षा शान्त र व्यवस्थित हुन्थ्यो। पढाउने शिक्षकको विद्वत्ता र पढाउने शैलीले कक्षालाई नियन्त्रणमा लिंदोरहेछ भन्ने मैले त्यतिबेला नै राम्ररी बुझेँ। खनाल सरले कक्षामा कुनै विद्यार्थीप्रति कडा वचन गरेको मैले कहिल्यै थाहा पाइँनँ। उनी सधैं एकनासको मध्यम स्वरमा बोल्थे। मानिस धीर हुनुपर्छ र मधुरो बोल्नुपर्छ भन्ने कुराका निमित्त मैले प्रा. खनाललाई जीवनभरि आदर्श मानिरहेँ।

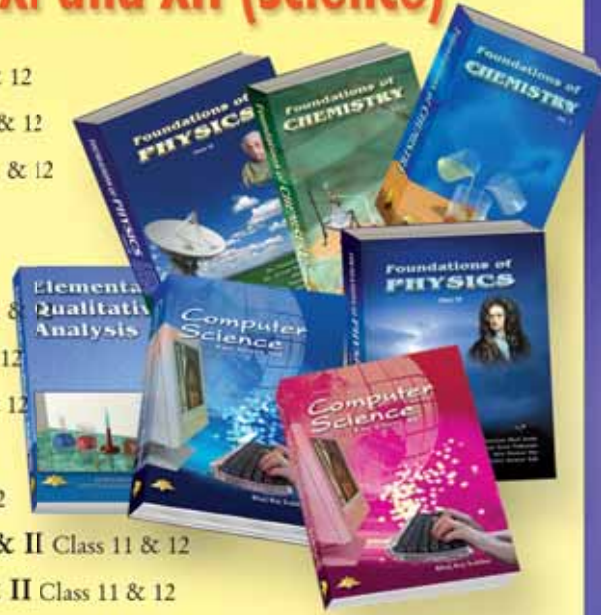
रसायनशास्त्र पढाउने गुरुहरू डा. ध्रुवमान अमात्य र अमृतप्रसाद प्रधान पनि विद्यार्थीमाझ अति लोकप्रिय थिए। भर्खर बेलायतबाट डक्टरेट गरेर आएका ध्रुवमान मुख्याग पढाउन सक्थे भने अमृतप्रसाद प्रधानको स्पष्ट उच्चारणले गर्दा उनले भनेका सबै कुरा बुझ्न सकिन्थ्यो। हामी सबै विद्यार्थी ध्रुवमान जस्तै आफ्नो विषयमा धुरन्धर हुन चाहन्थ्यौं। विद्यार्थीमा राम्रो छाप पार्न सक्नु एक असल शिक्षकको प्रभावकारी गुण रहेछ भन्ने शिक्षा मैले यिनै गुरुहरूबाट लिनसकेँ।

मेरो औपचारिक विद्यार्थी जीवनयात्राको समापन विद्यावारिधि गर्दाका मार्गनिर्देशक भारतीय प्राध्यापकमा पुगेर भयो। उनी कोलम्बो प्लानअन्तर्गत त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा स्नातकोत्तरमा गणित पढाउन भारत सरकारबाट छानिएर आएका थिए। उनी ठूला विद्वान् त थिए नै; अत्यन्त सरल र सौम्य व्यवहारका धनी पनि थिए। उनी विद्यार्थीलाई आफ्नो मित्र ठान्थे र मित्रवत् ढङ्गबाट प्रश्नहरूको जवाफ दिन्थे। तिनै डा. कृष्णमुरारि सर पछि म हिन्दुस्थानमा विद्यावारिधि गर्न जाँदा मेरा शोधनिर्देशक भए। गणित विषयमा मैले उनीसँग रहेर तीन वर्षसम्म गरेको शोधकार्य मेरो जीवनकै अविस्मरणीय घटना हो। उनी कुनै पनि समस्यालाई सजिलो ढङ्गबाट लिन्थे। शोधका प्रत्येक समस्या हल गर्ने तरिका उनी स्पष्टसँग बताइदिन्थे। उनी मलाई अति माया र विश्वास गर्थे। उनीबाट मैले शैक्षिक, सामाजिक र अनेक व्यावहारिक निर्देशनहरू पनि पाएँ। आफूभन्दा कनिष्ठलाई कसरी आत्मीयतापूर्वक व्यवहार र स्नेह दर्शाउनुपर्दछ— मैले उनीबाट सिकेको मूलभूत शिक्षा थियो। शैक्षिक विषयका समस्यालाई कसरी हल गर्ने वाटो लिनुपर्दछ, मैले उनीबाट सिकेको अर्को ठूलो शिक्षा थियो। मेरो जीवनमा प्रा.डा. कृष्णमुरारि गुरुको जति अरू कसैको पनि प्रभाव परेको छैन।

मेरा पुराना कथाहरू आजका शिक्षक साथीहरूलाई कतै उपयोगी होलान् कि भन्ने आशाले यो संस्मरण लेखेको हुँ। अन्त्यमा, डा. कृष्णमुरारिसहित सबै दिवङ्गत गुरुहरूप्रति आदर र श्रद्धासुमन अर्पण गर्दछु।

Textbooks for Class XI and XII (Science)

1. Foundations of Chemistry Vol. I Class 11 & 12
2. Foundations of Chemistry Vol. II Class 11 & 12
3. Foundations of Chemistry Vol. III Class 11 & 12
4. Foundations of Physics Class 11
5. Foundations of Physics Class 12
6. Elementary Chemical Calculations Class 11 & 12
7. Elementary Practical Chemistry Class 11 & 12
8. Elementary Qualitative Analysis Class 11 & 12
9. Elementary Practical Physics Class 11 & 12
10. Elementary Numerical Physics Class 11 & 12
11. A Text Book of Practical Zoology Part I & II Class 11 & 12
12. A Text Book of Practical Botany Part I & II Class 11 & 12
13. Computer Science Class 11
14. Computer Science Class 12

TALEJU PRAKASHAN
Publisher and Distributor

तपाईं जहाँ हुनुहुन्छ त्यही
तपाईं जहाँ पुग्नुहुन्छ त्यही
अर्थात्

देशभरि

उज्यालो 90 नेटवर्क

तपाईं हुककले
व्यवसाय गर्नुहोस्

- Broadcast System
- Partner Radio Stations
- National Coverage

देशभरिका ९० वटा एकएम
स्टेशनहरुबाट एकसाथ प्रवर्द्धन गर्न
हामी सक्षम छौं ।

विहानदेखि रातीसम्म

● ६ बजे कायमैरन ● ९, १२, ३, ६ र १०:४५ बजे नेपाल खबर ● ८ बजे नेपाल इपेण

सीधा कुरा, प्रष्ट विचार

Communication Corner Pvt. Ltd.

Kupondole, Lalitpur, Tel: 5546277

Fax: 977-1-5549357, E-mail: info@unn.com.np, URL : www.unn.com.np

Ujyaalo 90 Network

Sanepa, Lalitpur, Tel: 5551716

थप जानकारीका लागि
विज्ञापन शाखा
०१ ४४४१७१६ Ex.२०४
०१ २११२२२४ सीधा

सन्दर्भ जलवायु परिवर्तन

यतीको रोदन र जलपरीको विलाप

नेपालको औसत तापक्रम ०.०६ डिग्री सेल्सियस प्रतिवर्ष बढ्ने गरेकोमा सन् १९७५ देखि सन् २००६ सम्म यो वृद्धिदर १.८ डिग्री सेल्सियस पुगेको देखिन्छ। नेपालमा तापक्रम बृद्धिले प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने हिमाली क्षेत्रलाई नै हो। त्यसैले यो खतराप्रति विश्वको ध्यानाकर्षण हुनुपरेको हो।

आजभोलि वातावरणका कुरा गर्दा जलवायु परिवर्तनको प्रसङ्ग जोड्न सकिएन भने त्यो अधुरो र खल्लो लाग्छ। गत वर्षको सेप्टेम्बरमा डेनमार्कको कोपनहेगन शहरमा विश्व जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कृष्णभेला नै सम्पन्न भयो। त्यस अवसरमा नेपालले सगरमाथाको काख (५,५४२ मिटरको उचाइ) मा रहेको कालापत्थरमा मन्त्रिपरिषदको बैठक गरी दलबलका साथ प्रधानमन्त्री माधवकुमार नेपालसहित विश्वभरका हिमाल आरोहीहरू हिमालयको पीडा बोकेर कोपनहेगन पुगेका थिए। समुन्द्र सतहभन्दा १७३ मिटरको उचाइमा अवस्थित कोपनहेगनको एउटै मञ्चमा हिमालको उचाइ र समुन्द्रको गहिराइबारे चर्चा-परिचर्चा भएको थियो।

हिमालय 'यती'को वासस्थान हो भने डेनमार्क जलपरीको। जलवायु परिवर्तनले गर्दा हिमालयका यती र कोपनहेगनका जलपरी एउटै व्यथाले थला पर्ने स्थिति देखिन आएको छ। हान्स क्रिश्चियन एण्डरसनले सन् १८३७ को स्वच्छ समुन्द्रमा पौडी खेल्दै गरेकी एक सानी जलपरी (The Little Mermaid) को परिकल्पना गरेर विश्वविख्यात बालकथा निर्माण गरे। ती जलपरीको प्रतिमूर्ति कोपनहेगनवासीले कथा रचनाको ८६ वर्षपछि समुन्द्रकै छेउमा ठड्याए। यती चाहिँ हाम्रा हिमाली बासिन्दाका मन र मस्तिष्कभित्र जीवितै छ। मानवसभ्यताका कारण आज समुन्द्रको पानी विटुलिएको छ, हिमालयको हिउँ विथोलिएको छ। त्यसैले यती र जलपरीको विषयमा एकै थलोमा बसेर चिन्ता जाहेर गर्नुपर्ने अवस्था आइपुग्यो। कठैवरी ती जलपरी, कठैवरा यी यती!

एण्डरसनले जलपरीको कथा रचदाखेरीको समुन्द्रको स्वच्छताको विवरण घतलाग्दो छ। नेपाली बालसाहित्यका वरिष्ठ स्रष्टा शान्तदास मानन्धरले एण्डरसनको जलपरीको कथा नेपालीमा अनुवाद गरेर हाम्रा बालिकाहरूलाई ठूलो गुन लगाउनुभएको छ। एण्डरसन र शान्तदासको वर्णनले समुन्द्रको पानीको नीर रडलाई एक नीलो फूल 'कर्न फ्लावर'सँग तुलना गरेको छ। मकैबारीमा फुल्ने यो फूललाई 'बैचलर्स वटन' अर्थात् कुमार केटाका टाँक पनि भनिन्छ। जेहोस् यसको नीर रडका

तरेलीले एण्डरसनको समुन्द्र भनौं वा जलपरीको वासस्थानलाई पूरै रङ्गाएको छ। समुन्द्र पनि नापनै नसक्ने गरी गहिरो थियो। अग्ला अग्ला गिर्जाघरहरू एकमाथि अर्को गरी डुबाए पनि पिँध फेला नपर्ने त्यस समुन्द्रको पिँधमा जलपरीको दरवार हुन्छ। समुन्द्रको त्यो संसारमा जलपरीका राजा र तिनका प्रजा हुन्छन्। हाम्रो आकाशमा थरीथरीका चरा उडे कैँ त्यहाँ थरीथरीका माछाहरू पौडिन्छन् र विभिन्न प्रकारका वनस्पति र तिनका हाँगाबिँगा पानीसँगै सलबलाउँदा जीवित प्राणीहरूको चाल प्रत्यक्ष हुन्छ। गहिरोमा गहिरो र सबैभन्दा गहिरो स्थानमा राजदरवार हुन्छ। दरवारका पर्खालहरू मुगाले बनेका र गोथे शैलीका गिर्जाघरमा कैँ ठूलूला ज्वालहरू हल्का पहेंलो रडको काँचमा सजिएका हुन्थे। दरवारको छत सिपीहरूले बनेको थियो। प्रत्येक सिपीभित्र माछामा चम्किला मोती हुन्थ्यो। ती सिपी पानीको चालसँगै हवाङ्ग खुल्ने र च्याप्प बन्द हुने गर्दथे।

समुन्द्रको त्यो संसारमा एक राजकुमारी जलपरीको प्रेमकथालाई लिएर एण्डरसनले विश्व प्रख्यात बालकथा 'द लिटिल मरमेड' रचेका थिए। त्यस कथाको लोकप्रियता चुलिँदै गएपछि ती सानी जलपरीको प्रतिमा निर्माण गर्ने सोच डेनमार्कका एक धनाढ्य व्यक्तिको मनमा पलाउन पुग्यो। फलस्वरूप काँसको ढलौटमा एक सुन्दर मूर्तिको अनावरण भयो सन् १९२३ को अगष्ट २३ का दिन। त्यो मूर्तिमा एक वस्त्रहीन नारीको सुन्दर आकृति एउटा पत्थरमाथि खुट्टा दोब्राएर हातले भुइँमा टेकेर बसेको देखिन्छ। खुट्टा र पाइतालातिरबाट माछाको पुच्छर जस्तै जलचरका अवयव देखिन्छन्। मूर्ति ऊँडै ५ फिट (१.२५ मिटर) अग्लो छ। कोपनहेगन पुग्ने प्रायः सबै पर्यटक एवं अतिथिहरू त्यस सानी जलपरीको छेउमा बसेर फोटो खिचाउँछन्। विश्वमा सर्वाधिक चित्राङ्कन गरिएका मूर्तिमध्ये त्यस जलपरीको स्थान निकै उच्चकोटिमा पर्दछ। भनिन्छ, कलाकार एडवार्ड इरिक्सनले मूर्तिको नग्न भाग तयार गर्न आफ्नै पत्नीलाई मोडलको रूपमा प्रयोग गरेका र अनुहार चाहिँ तत्कालीन प्रसिद्ध नर्तकी इमेल प्राइसको मोडलबाट प्राप्त गरेका थिए। जलवायु परिवर्तन र समुन्द्र प्रदूषणका कारण पीडित ती जलपरीको विलौनाले

सुरेशराव न्यौपाने

काठमाडौंको कान्तिपथस्थित नेपाल वायु सेवा निगमको परिसरमा रहेको यतीको मूर्ति ।

कोपनहेगन सम्मेलनको बेला विश्वका नेतृत्व वर्गमा कत्तिको प्रभाव पायो; त्यो अझै हेर्न बाँकी छ ।

विश्व सम्मेलनका बेला जलपरीको देशमा 'यती'का आँसु बगाउन नेपालबाट पनि थुप्रै नेता, अभिनेता, हिमालप्रेमी व्यक्ति र वातावरणविद्हरू गएका थिए । विदेशमा नेपालीलाई अक्सर यतीको सत्व र अस्तित्वबारे धेरै कुरा सोधिन्छ । विश्वास, अविश्वास र अन्धविश्वासका थुप्रै कुराहरूमा छलफल हुन्छ । यती छ वा छैन त्यो प्रश्न आफ्नै ठाउँमा छ, तर यतीको वासस्थान भने निश्चय नै हाम्रो हिमाल हो भन्ने गौरव गरिन्छ । यता आएर पृथ्वीको तापमान वृद्धिसँगै यतीको वासस्थान सडुटमा पर्न थालेको तथ्य उजागर हुँदैछ । सगरमाथा क्षेत्रमा विभिन्न हिमनदीहरू प्रति वर्ष १० मिटरदेखि ५५ मिटरसम्म पग्लेर हिमतालको जलाशय बढ्ने र हिमरखा माथि-माथि सर्ने क्रम प्रत्यक्ष अनुभव गर्न थालिएको छ । आप्पा शेर्पा जस्ता २०औं पटक सगरमाथा आरोहण गरिसकेका व्यक्तिहरू हिउँको अभावले पर्वतारोहण नै सडुटमा पर्न थालेको चिन्ता जाहेर गर्दछन् । विगतमा नेपालको औसत तापक्रम ०.०६ डिग्री सेल्सियस प्रतिवर्ष बढ्ने गरेकोमा सन् १९७५ देखि सन् २००६ सम्म यो वृद्धिदर १.८ डिग्री सेल्सियस पुगेको देखाउँछ । तापक्रमको वृद्धिले प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने क्षेत्र हिमक्षेत्र हो । त्यसैले हिमालप्रति विश्वको ध्यानाकर्षण गर्नुपर्ने हो ।

कोपनहेगनमा जलपरीको जस्तो प्रतिमूर्ति हिमाली क्षेत्रमा यतीको बन्न सकेको छैन । यतीको पाइताला र खप्परका बारे धेरै चर्चा-परिचर्चा भइसकेका छन् । यतीको पाइतालाका पदचिन्हहरू हिउँमा भेटिएको धेरै उदाहरण छन् । ती पदचिन्हहरू पार्थिव प्राणीकै हुन् भन्नेमा शङ्का छैन तर त्यो प्राणी खैरो भालु

कोपनहेगन बन्दरगाहमा रहेको जलपरीको मूर्ति ।

पो हो कि भन्ने धेरैको अडकल छ । सगरमाथा आरोहणमा लागेका हिलारी, तेन्जिङ तथा त्यसभन्दा पहिले इरिक शिफ्टनले पनि यस्ता पदचिन्हहरू देखेको पुष्टि गरेका छन् । तर, ती पदचिन्हको रहस्य अझै खुल्न सकेको छैन ।

यसैबीच पाइबोचे गुम्बामा सुरक्षित राखिएको एउटा सानो खप्पर आकारको अवयव यतीकै हो भन्ने स्थानीय जिकिरले पनि विश्वभरि निकै ठूलो प्रचार पायो । एडमण्ड हिलारिले त्यस

तान्दो पृथ्वी र बदलिँदो हावापानी अर्थात् जलवायु परिवर्तनले यतीको हिमाल र सानी जलपरीको समुन्द्रलाई प्रत्यक्ष र सबभन्दा पहिले प्रहार गरेको तथ्य अब कसैबाट लुकेको छैन । यसको प्रभाव यतीको रोदन र जलपरीको विलापमा मात्र सीमित नभई सम्पूर्ण मानव जातिको अस्तित्वसँग पनि गाँसिएको छ ।

खप्परको रौंको वैज्ञानिक परीक्षण गर्न विभिन्न प्रयोगशालामा समेत पुऱ्याएका थिए । पहिले त्यसलाई हिमाली थारको अङ्ग भन्ने पहिचान भयो । कालान्तरमा अक्सफोर्ड विश्वविद्यालयको अनुसन्धानले त्यस्तै रौंको परीक्षण गरेर थार होइन घोरल हो भन्ने निष्कर्ष निकाल्यो । अक्सफोर्डको परीक्षण नेपालको नमुनामा नभई गारो पर्वत (भारत)बाट सङ्कलित नमुनामा भएको थियो । हालसम्मको खोजीनितीबाट यतीको भनिएको पदचिन्ह भालुको र खप्परको रौं घोरल वा थारको भन्ने

शङ्कामा यतीको अस्तित्व अड्केको छ । शङ्का गर्ने नपर्ने कुरा भने यतीको वासस्थान हो । यतीको वासस्थान हिमालय हो र त्यस वासस्थानको संरक्षणमा विश्वको ध्यानाकर्षण मात्र होइन प्रभावकारी कदम नै आवश्यक भइसकेको छ ।

तान्दो पृथ्वी र बदलिँदो हावापानी अर्थात् जलवायु परिवर्तनले यतीको हिमाल र सानी जलपरीको समुन्द्रलाई प्रत्यक्ष र सबभन्दा पहिले प्रहार गरेको तथ्य अब कसैबाट लुकेको छैन । यसको प्रभाव यतीको रोदन र जलपरीको विलापमा मात्र सीमित नभई सम्पूर्ण मानव जातिको अस्तित्वसँग पनि गाँसिएको छ । तसर्थ जलवायु परिवर्तनबारे सबै राष्ट्रले चासो र चिन्ता लिनुपर्ने अवस्था आइसकेको छ । प्रभावकारी कदमहरू चाल्न अब हिला गर्नुहुँदैन ।

कक्षाकोठा: खगोल विज्ञान

जे पी श्रीवास्तव

पढाउन सकिन्छ नपन्छाउँ

शिक्षकहरूमा पाठ्यवस्तुको राम्रो ज्ञान र शैक्षिक सामग्रीहरूको पहिचान गर्न सक्ने क्षमता भए पन्छ्याउँदै आएको खगोल विज्ञानको पठनपाठन सहज हुन्छ ।

खगोल विज्ञान सबैभन्दा पुरानो विज्ञानमध्ये मानिन्छ । परापूर्वकालदेखि नै यसको अध्ययन गरिएको प्रमाण छ । यतिखेर खगोल विज्ञानलाई Astrometry (Study of positional motion of heavenly bodies), Celestial Mechanics (Mathematical study of the motion), Astrophysics (Chemical composition and physical condition of celestial bodies) / Cosmology (Study of the whole mentioned above) मा विभाजन गरी अध्ययन गरिन्छ ।

हाम्रो देशमा खगोल विज्ञानको अध्ययन-अध्यापनलाई कक्षा एकदेखि दशसम्मकै विज्ञानको पाठ्यपुस्तकमा समेटिएको छ । तर खगोल विज्ञानका पाठ हरेक पाठ्यपुस्तकको पुछारमा मात्रै राख्ने गरिएको छ । प्रायःजसो विद्यालयहरूमा खगोल विज्ञान कि पढाइदैन कि त थोरै समयमा

यसलाई सिध्याइन्छ । राम्रोसँग पठाउनुको सट्टा छात्रछात्रालाई स्वाध्यायन गर्न लगाएर फारा टार्ने गरिएकोले खगोल विज्ञानको पठनपाठन कमजोर भएको हो । खगोल अध्ययन कमजोर हुनुमा अरु कारण पनि छन् । उदाहरणका निम्ति शिक्षक मित्रहरूमा खगोलका पाठ्यवस्तुको गहन ज्ञानको अभाव, शैक्षणिक सामग्रीहरूको पहिचानमा कमी र परीक्षामा यसले ओगट्ने अडुभार थोरै हुनु आदि । पाठ्यपुस्तकहरूमा परस्पर बाकिने विषयवस्तु र क्रमविहीन प्रस्तुतिले पनि खगोललाई निरस र बोझिलो तुल्याएको महसुस हुन्छ ।

खगोल विज्ञानको अध्ययन-अध्यापनको क्रममा हुने कमी-कमजोरीका कारणहरू जे-सुकै भए पनि यसको अध्यापनलाई सहज, दिगो र रोचक बनाउनको लागि के-कस्ता उपायहरू अपनाउन सकिन्छ, भन्ने बारेमा चिन्तन गर्ने बेला भएको छ । खगोल विज्ञान पढाउने शिक्षकमा कस्तो ज्ञान हुनुपर्दछ भन्नेबारे गहन छलफल आवश्यक देखिएको

छ । विद्यमान पाठ्यक्रम अध्ययन गर्दा कक्षा ६ देखि कक्षा १० सम्मको पाठ्य सामग्रीहरूको sequence निम्नानुसार रहेको छ ।

उपर्युक्त पाठ्यवस्तुहरू हेर्दा सौर्यमण्डल, पृथ्वीको दैनिक र वार्षिक चाल, चन्द्रमाको कला, तारामण्डल र तारापुञ्ज तथा ताराको जीवनीलाई कक्षा १० सम्मको खगोल विज्ञानको मुख्य पाठ्यवस्तुको रूपमा लिनुपर्नेछ । यी अवयवहरूको अध्यापनको लागि हामी शिक्षकसँग पाठ्यपुस्तकमा भएका पाठ्यसामग्रीहरू बाहेक थप ज्ञान भएमा खगोल शिक्षण प्रभावकारी हुन्छ ।

खगोल अध्ययनको कक्षागत विवरण

क्र.सं.	कक्षा	पाठ शीर्षक	पाठ्यवस्तु
१.	कक्षा ६	पृथ्वी, चन्द्रमा र सूर्य	पृथ्वी सौरमण्डलको एक सदस्य
२.	कक्षा ७	पृथ्वी, चन्द्रमा र सूर्य	दिन र रात, मौसम परिवर्तन, सौरमण्डल, चन्द्रमाको कला
३.	कक्षा ८	ग्रह, तारा र तारामण्डल	ग्रह र तारा, तारामण्डलको परिभाषा, तारामण्डलको पहिचान, तारामण्डलको अवलोकन, केही प्रमुख तारामण्डलहरू
४.	कक्षा ९	ब्रह्माण्डमा पृथ्वी	पृथ्वीको दैनिक र वार्षिक चाल, चन्द्रमाको कला, सूर्य र चन्द्र ग्रहण
५.	कक्षा १०	ब्रह्माण्ड	ब्रह्माण्डका अवयवहरू जस्तै: तारापुञ्ज, तारामण्डल र सौर्यमण्डल तथा ताराहरूको जीवनी

सौर्यमण्डल

- सन् २००६ मा चेक गणतन्त्रको प्रागमा भएको अन्तर्राष्ट्रिय खगोलशास्त्री संघको सम्मेलनले सौर्यमण्डलको सूचीबाट यम (Pluto) लाई निकालेर ग्रहहरूको सङ्ख्या नौवाट आठमा सीमित गर्‍यो। सो सम्मेलनले ग्रहको नयाँ परिभाषा पनि निर्धारण गरेको छ।
जसअनुसार—
- 'ग्रह भनेको यस्तो गोलो आकाशीय पिण्ड हो जुन सूर्यको वरिपरि गोलो (Elliptical) बाटोमा घुम्दछ र यसको कक्ष अर्को ग्रहको कक्षद्वारा काटिदैन।'
- यमको कक्षलाई वरुण (Neptune) को कक्षले काट्ने हुँदा यमलाई ग्रहको सूचीबाट हटाउनुपरेको हो।
- ग्रहको सूचीबाट हटाइएको यमलाई सिरस [पहिलाको शिशु ग्रह (Asteroid)] र सन् २००३ मा दशौँ ग्रह भनेर पत्ता लागेको एरिस (Eris) जस्ता आकाशीय पिण्डहरू समेटिएको फुच्चे ग्रह (Dwarf Planet) हरूको समूहमा राखियो।
- सौर्यमण्डलमा शनिको मात्र ग्याँसका चक्काहरू छैनन् वरु अरुण र वरुणमा पनि ग्याँसका चक्काहरू छन्।

यस पाठ्यवस्तुको शिक्षण गर्दा सौर्यमण्डलको चार्ट वा मोडेल प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ जसले अध्यापन कार्य सहज हुन जान्छ।

पृथ्वीको दैनिक चाल (Diurnal motion) / वार्षिक चाल (Annual motion)

पृथ्वीले आफ्नो अक्षमा (Axis) गर्ने चाललाई दैनिक चाल भनिन्छ, जसले गर्दा दिन र रात हुन्छ। पृथ्वीले आफ्नो अक्षमा पूरा गर्ने एक चक्करलाई एक अक्ष-भ्रमण (Rotation) भनिन्छ। यसको अवधि करिब २४ घण्टा (२३ घण्टा, ५६ मिनेट र ४.०६ सेकेण्ड) हुन्छ।

यो पाठ्यवस्तु पढाउँदा निम्न शैक्षणिक

सामग्रीहरूसहितका क्रियाकलाप गर्दा यसको अवधारणा स्पष्ट पार्न सजिलो हुन्छ।

दिन र रातको धारणा स्पष्ट पार्नका लागि

ग्लोबलाई घडीको सुई घुम्ने विपरित दिशामा घुमाएर दिन, रात, बिहान, साँझ, मध्यरात र मध्य दिन हुने स्थानको पहिचान गर्नमा जोड दिनुपर्दछ।

- पृथ्वीले आफ्नो कक्षमा (Orbit) गर्ने चाललाई वार्षिक चाल भनिन्छ जसले गर्दा मौसम परिवर्तन र वर्षको फरक-फरक समयमा दिन र रातको अवधि फरक-फरक हुन्छ। यसो हुनुमा पृथ्वीको वार्षिक चाल अर्थात् कक्षीय गति संगसंगै पृथ्वीको अक्षले Plane या ecliptic मा बनाएको ६६.५ डिग्रीको कोण पनि हो। यस ढल्काइलाई एउटा ग्लोबमा स्पष्ट रूपले हेर्न सकिन्छ। पृथ्वीले आफ्नो कक्षमा पूरा गर्ने एक चक्करलाई एक कक्ष-भ्रमण (Revolution) भनिन्छ। जसको अवधि करिब ३६५.२५ दिन, ६ घण्टा, ५ मिनेट र ५.५४ सेकेण्ड हुन्छ।
- २२ मार्च र २३ सेप्टेम्बरमा पृथ्वीका दुवै गोलार्द्धहरूका समान भागहरूले सूर्यको प्रकाश समान समयको लागि पाउँछन्, फलस्वरूप दिन र रातको अवधि समान हुन्छ र मौसम पनि अति चिसो वा अति तातो हुँदैन। उत्तरी गोलार्द्धमा यसलाई क्रमशः Spring equinox र Autumn equinox भनिन्छ।
- २१ जूनमा पृथ्वीको उत्तरी गोलार्द्धको ढल्काइ सूर्यतिर हुने भएको हुनाले उत्तरी गोलार्द्धले सूर्यको सीधा प्रकाश धेरै समयसम्म प्राप्त गर्दछ। फलस्वरूप दिनको अवधि सबैभन्दा लामो र रातको अवधि सबैभन्दा छोटो हुनुको साथै मौसम पनि न्यानो हुन्छ। यसलाई Summer Solstice भनिन्छ। तर दक्षिणी गोलार्द्धको अवस्था विपरित हुन्छ। अर्थात् Winter Solstice हुन्छ।
- २२ डिसेम्बरमा पृथ्वीको उत्तरी गोलार्द्धको ढल्काइ सूर्य विपरित हुने भएकाले यो भागले सूर्यको छुट्टै किरणहरू थोरै समयको लागि मात्र प्राप्त गर्दछ। फलस्वरूप त्यहाँ दिनको अवधि सबैभन्दा छोटो र रातको अवधि सबैभन्दा लामो हुन्छ र त्यहाँ मौसम चिसो हुन्छ। यसलाई Winter Solstice भनिन्छ। त्यतिबेला दक्षिणी गोलार्द्धमा अवस्था उल्टो हुन्छ। अर्थात् Summer Solstice हुन्छ।

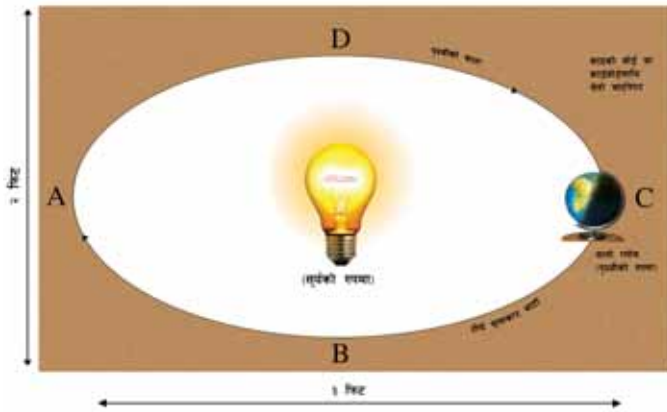
यस पाठ्यवस्तुको शिक्षण गर्दा निम्न शैक्षणिक सामग्रीको निर्माण गरी क्रियाकलाप गराउन सकिन्छ—

दिन/रातको अवधि समान वा फरक हुने र मौसमसम्बन्धी धारणा दिनको लागि:

ग्लोबलाई A, B, C र D ठाउँमा

२२ मार्च र २३ सेप्टेम्बरमा पृथ्वीका दुवै गोलार्द्धहरूका समान भागहरूले सूर्यको प्रकाश समान समयको लागि पाउँछन्, फलस्वरूप दिन र रातको अवधि समान हुन्छ र मौसम पनि अति चिसो वा अति तातो हुँदैन।

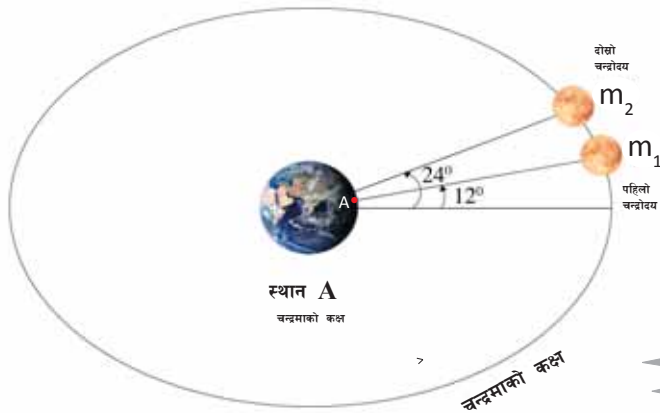
कक्षाकोठा: खगोल विज्ञान

पालैपालो राखेर ग्लोबको उत्तरी गोलार्द्ध र दक्षिणी गोलार्द्धमा पर्ने प्रकाशको क्षेत्रफल र अवस्था (छङ्के/सीधा) को आधारमा शिक्षण गर्नुपर्दछ र ग्लोबको स्थान परिवर्तन गर्दा यसको ढल्काइ एउटै दिशातिर हुने कुरामा ध्यान गर्नुपर्दछ। आफै सक्रिय हुनुभन्दा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराइ प्रदर्शनलाई अझै प्रभावकारी बनाउने प्रयास गर्नुपर्दछ।

चन्द्रमाको कला

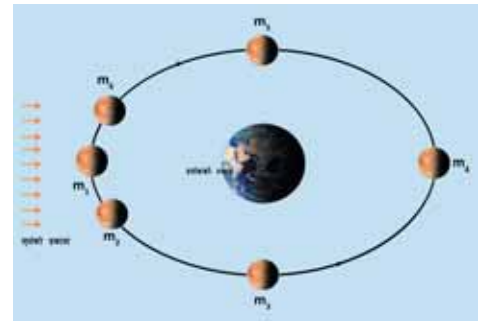
- हरेक दिन चन्द्रमाको उदय करिब ५० मिनेट ढिला हुन्छ, किनभने कुनै ठाउँमा फेरि चन्द्रोदय हुनका लागि पृथ्वीले आफ्नो अक्षमा एक चक्कर (३६० डिग्री) घुमेको हुनुपर्दछ तर यस अवधिमा चन्द्रमाले पनि करिब १२ डिग्रीको कोण बनाइसकेको हुनाले फेरि चन्द्रोदय हुन थप ५० मिनेट चाहिएको हो। एकपटक ध्यानपूर्वक तलको गणनासहितको व्याख्याको अध्ययन गरौं:

पृथ्वीको A स्थानमा पुनः चन्द्रोदय हुनको लागि पृथ्वीले २४ घण्टा (१४४० मिनेट) लगाएर एक अक्ष-भ्रमण (३६० डिग्री) पूरा गर्नुपर्ने हुन्छ र यस अवधिमा चन्द्रमा m_1 स्थानबाट m_2 स्थानमा आइपुगेको हुन्छ। किनभने चन्द्रमा आफू पनि गतिशील छ।

चन्द्रमाले पृथ्वी वरिपरि एक चक्कर पूरा गर्न करिब ३० दिन लगाउँछ भने यसले एक दिनमा $360/30 = 12$ डिग्रीको कोण बनाउँछ।

पृथ्वीले आफ्नो अक्षमा एक चक्कर पूरा गर्न (३६० डिग्री) करिब २४ घण्टा (१४४० मिनेट) लगाउँछ भने यसले १२ डिग्रीको दूरी पार गर्न $1440/360$ डिग्री \times १२ डिग्री = ४८ मिनेट

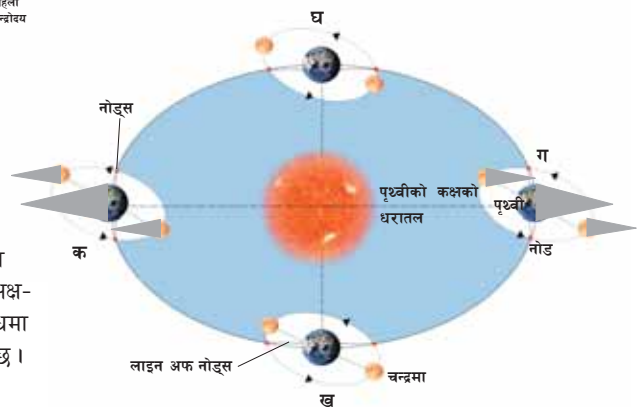
वा करिब ५० मिनेट लगाउँछ। यसै कारणले हरेक दिन चन्द्रोदय करिब ५० मिनेट ढिला हुन्छ। यस पाठ्यवस्तुको कागजका टुक्राहरूबाट शिक्षण गर्दा:

बनाइएको सूर्य, पृथ्वी र चन्द्रमाको नमुनालाई मार्स्किड टेपले बोर्डमा टाँसेर चन्द्रमाको कलाको धारणा दिन सकिन्छ।

यसरी नमुना चन्द्रमालाई m_1, m_2, m_3, m_4, m_5 र m_6 मा टाँस्दा चन्द्रमामा रहेको आधा सेतो भाग सूर्यतिर फर्केको अवस्था भए/नभएको याद गर्नुपर्दछ।

चन्द्र ग्रहण (Lunar eclipse) र सूर्य ग्रहण (Solar eclipse)

चन्द्र ग्रहण र सूर्य ग्रहण प्रत्येक औंसी र पूर्णिमामा हुँदैनन्। जुन औंसी र पूर्णिमामा पृथ्वीको कक्षाको धरातल र लाइन अफ नोड्स को बीचको कोण घट्दै गएको हुन्छ ग्रहण लाग्ने सम्भावना बढ्दै जान्छ।

एकछिन तल दिइएको चित्रको अध्ययन गरौं-

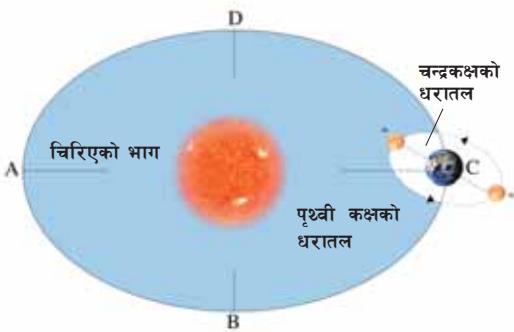
क र ग ग्रहण नलाग्ने अवस्था हुन् किनभने पृथ्वीको कक्षको धरातल र लाइन अफ नोडबीचको कोण बढी छन्। ख र घ ग्रहण लाग्ने अवस्थामा छन्। किनभने पृथ्वीको कक्षको धरातल र लाइन अफ नोडबीचको कोण कम छ। अर्थात् लाइन अफ नोड, पृथ्वीको कक्षको धरातलसँग ऋण्डै समानान्तर छ।

- खग्रास सूर्यग्रहण हुँदा सूर्य पूर्ण रूपले देखिँदैन तर खग्रास चन्द्रग्रहणको समयमा चन्द्रमा कालो रातो (coppery red) देखिन्छ। चन्द्रग्रहण हुँदा सूर्य र चन्द्रमाको बीचमा पृथ्वी रहेर चन्द्रमामा छायाँ बन्छ तर पृथ्वीको वायुमण्डलमा प्रकाशको आवर्तन भई केही किरण चन्द्र सतहमा पर्ने हुँदा यो कालो रातो देखिएको हो।
- सूर्यग्रहण हुँदा चन्द्रमाले पृथ्वीलाई पश्चिमबाट पूर्वतिर घुम्ने क्रममा यसले पहिला सूर्यको पश्चिमी भाग छेक्ने हुँदा सूर्यग्रहण सूर्यको पश्चिमी किनाराबाट लाग्न शुरू हुन्छ।
- चन्द्रग्रहण हुँदा चन्द्रमाले पृथ्वीलाई पश्चिमबाट पूर्वतिर घुम्ने क्रममा यसको पूर्वी भाग पृथ्वीको छायाँमा प्रवेश गर्ने हुँदा चन्द्रग्रहण पूर्वी किनाराबाट लाग्न शुरू हुन्छ। (थप स्पष्टताको लागि तल दिइएको क्रियाकलाप २ को अध्ययन गर्नुहोस्।)

यस पाठ्यवस्तुको अध्ययन अध्यापनमा निम्न शैक्षणिक सामग्रीको प्रयोग गरी क्रियाकलापहरू गर्न सकिन्छ:

१. ग्रहण हुने/नहुने अवस्था बुझाउन

- पेट्रको फरक फरक साइजको Oval आकारमा

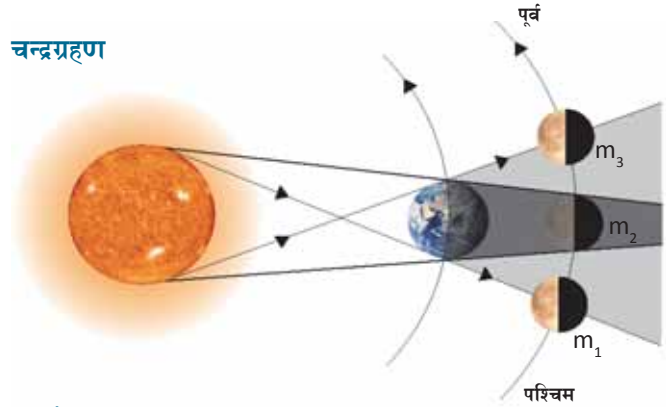
काटेर पृथ्वी चिरिएको भागको कक्षको धरातल र चन्द्रमाको कक्षको धरातल बनाउनुपर्दछ।

- पृथ्वीको कक्षको धरातलमा डटेड लाइनको ठाउँमा चिर्ने।
- उक्त चिरिएको ठाउँमा चन्द्र कक्षको धरातललाई छुड्के हुनेगरी राखेर चन्द्रमाको स्थान औंसी र पूर्णिमा हुने गरी राख्नुपर्दछ।
- पृथ्वीको स्थान A, B, C, D मा हुनेगरी एउटै

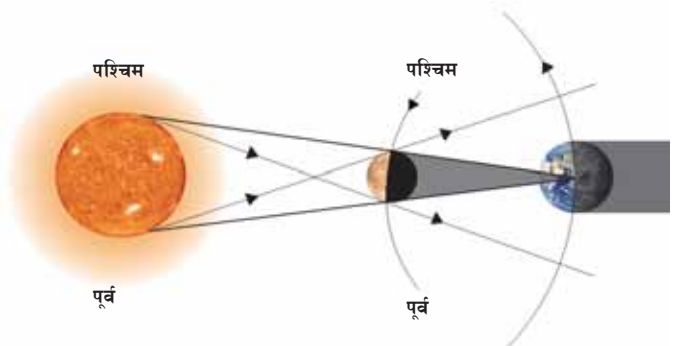
ढल्काइमा चन्द्रमाको कक्षको धरातल पारी यो क्रियाकलाप गर्नुपर्दछ।

२. चन्द्रग्रहण र सूर्यग्रहणको धारणा दिन

क) कागजका टुक्राहरूबाट ग्रहणका कारण र किसिमबारे धारणा दिन फरक फरक साइजमा कागजको टुक्राहरूलाई गोलो आकार र उपर्युक्त रङ दिई सूर्य, पृथ्वी र चन्द्रमाको नमुना बनाउनुहोस्। सूर्य र पृथ्वीको नमुनालाई मास्किङ टेपले टाँसेर प्रकाशको किरणलाई देखाउने लाइनहरू तान्नुपर्दछ,

सूर्यग्रहण

त्यसपछि चन्द्रमाको स्थान क्रमशः m1 बाट m3 तिर परिवर्तन गरी टाँस लगाएर चन्द्रग्रहण र सूर्यग्रहणको अवधारणा दिन सकिन्छ।

ख) चित्रमा देखाइएअनुसारको मोडेलबाट पनि ग्रहणबारे बुझाउन सजिलो छ। टेनिस बल A र B लाई चन्द्रमाको रूपमा प्रयोग गरिएको छ। यी दुवैलाई एउटै धागोले प्लाई बोर्डको छिद्रमा झुण्ड्याइएको छ। चन्द्र ग्रहणको लागि बल A लाई तल र सूर्यग्रहणको लागि B बललाई तल तान्नुपर्दछ। तर यो प्रदर्शन अधि विद्यार्थीहरूलाई सघन छायाँ र विरल छायाँबारे छर्लङ्ग बनाउनुपर्ने हुन्छ। यसैगरी बीचमा सूर्यलाई पारेर त्यसको वरिपरि पृथ्वी र चन्द्रमालाई घुम्ने गरी बनाइएको मोडेलको पनि प्रयोग गरेर ग्रहणबारे अध्यापन गर्न सकिन्छ।

(श्रीवास्तव प्रभात उमाविका विज्ञान शिक्षक एवं STAN, ललितपुरका अध्यक्ष हुन्)

18 Jokes to teach by

'Can a kangaroo jump higher than Dharara?'

Jokes arouse smiles and laughter, they make people feel good. Jokes are therefore a good way to make students enthusiastic towards learning in the English class. Here are some jokes, with a brief commentary attached to help in the understanding of the jokes. We understand that many teachers of English will 'get' (understand) the jokes, and so the commentaries are meant for those who may have some difficulty. Even for others, the commentaries may add value to the understanding.

- Editor

1

Teacher: Nita please point to America on the map.

Neeta: This is it.

Teacher: Well done. Now class, who discovered America?

Class: Nita did.

Commentary: When Europeans were exploring the globe, there were famous explorers like Christopher Columbus who were said to have 'discovered America'. This joke is a play on the word 'discovered', because Nita certainly did point out where America was on the classroom map!

2

A man was pulled over for driving too fast, even though he thought he was driving just fine.

Policeman: You were speeding.

Man: No, I wasn't.

Policeman: Yes, you were. I'm giving you a ticket.

Man: But I wasn't speeding.

Police: Tell that to the judge! (The officer gives man the ticket.)

Man: Would I get another ticket if I called you a jerk?

Police: Yes, you would.

Man: What if I just thought that you were?

Police: I can't give you a ticket for what you think.

Man: Fine, I think you're a jerk!

Commentary: 'Pulled over' is a term for a driver taking his car to the side of the road or highway. 'Giving a ticket' is an American term for

a policeman giving a written notice to a driver who has committed some driving offence. The man first extracts from the policeman the agreement that you cannot be punished for thinking something, and then proceeds to call the policeman a jerk!

3

A: Did you hear that a baby was fed on elephant's milk and gained twenty pounds in a week.

B: That's impossible. Whose baby?

A: An elephant's.

Commentary: This is funny because the 'B' obviously thinks that the person who is fed on elephant's milk is a human, and calls that impossible. The reference to 'a baby' tricks 'B' into thinking that it is a human baby we are talking about.

4

A drunk man comes out of the bar and sees another very drunk man.

He looks up in the sky and says, "Is that the sun or the moon?"

The other drunk man answers, "I don't know. I'm a stranger here myself."

Commentary: The second drunk man obviously believes, in his drunken stupor, that whether there is a sun or the moon on the sky depends on where you are in the planet – rather than the time of day.

5

A man is talking to God.

The man: "God, how long is a million years?"

God: "To me, it's about a minute."

The man: "God, how much is a million rupees?"

God: "To me it's a paisa."

The man: "God, may I have a paisa?"

God: "Wait a minute!"

Commentary: God is fooled because he decides to give a philosophical answer to the man's question, implying that there is 'relativity' in how you perceive time or money. Having said that a million rupees is like a paisa, the man then asks for a paisa, meaning that he expects a million rupees. 'Wait a minute' is an English expression of someone having been taken by surprise. But there is also an additional play in the 'minute' used in the joke to mean a million years. The joke would have been funny even without this additional usage.

6

An elementary school teacher sends this note to all parents on the first day of school. "If you promise not to believe everything your child says happens at school, I will promise not to believe everything your child says happens at home."

Commentary: This is a funny joke because the teacher is implying that a) he knows that the students in his class are saying not-so-nice things about him at home. At the same time, he makes a direct hint that the students have also been sharing not-so-nice secrets from home in the classroom. This is, of course, blackmail – You know about me and I know about you, so we will both keep quiet. But this is also a joke!

7

**Old man: Doctor, will I be able to play the harmonium after the operation?
Doctor: Yes, of course.
Old man: Great! I never could before.**

Commentary: Given the kind of question that Old man has asked, the doctor is led to believe that 'Old man has been a harmonium player and is worried about not being able to get back to music. However Old man is playing a trick. Now that the doctor says 'yes of course', the doctor has been found out promising something that is impossible.

8

**Teacher: Tell me a sentence that starts with an "I".
Student: I is the...
Teacher: Stop ! Never put 'is' after an "I". Always put 'am' after an "I".
Student: OK. I am the ninth letter of the alphabet !**

Commentary: The teacher thinks the student is making a mistake, whereas he was trying to say that, "The letter 'I' is the ninth letter in the alphabet." But because the teacher corrects him before he is finished with the sentence, he is forced to make a mistake. This is an interesting joke because the teacher himself has been shown as falling into a trap of forcing his pupil to make a mistake.

9

**Q: If you drop a white hat into the Red Sea, what does it become?
A: Wet.**

Commentary: The Red Sea is the expanse of water to the north of Saudi Arabia, but of course the water itself is not red. The implication of the question is that if you drop a white hat into the Red Sea, it will come out reddish. But the answer is the obvious one, which is that it will come out wet. This joke is funny because it is so obvious what the answer should be!

10

**A guy says to his friend, "Guess how many coins have I in my pocket."
The friend says, "If I guess right, will you give me one of them?"
The first guy says, "If you guess right, I'll give you both of them!"**

Commentary: Some jokes are funny because they show the stupidity of one of the characters. It seems that humans love to laugh at someone else's stupidity. Here, the first guy is seen to be stupid, because he is challenging the friend to guess how many coins he has in his pocket, but he is giving the secret away by saying 'both'. Obviously the friend will win because of this mistake, and give 'two' as the answer.

11

**The teacher speaking to a student said, "Subedi, name two pronouns."
Subedi, who has been dozing, says, "Who, me?"**

Commentary: This is a good joke. Subedi, the student, has been dozing. He is caught by surprise, so he asks, "Who, me?" whose longer version is as follows, "Who are you asking? Are you asking me?" But inadvertently, he has answered the teacher's question, because 'who' and 'me' are both pronouns!

12

Teacher: Today, we're going to talk about the tenses. Now, if I say "I am beautiful," which tense is it?

CLASSROOM

Student: Obviously it is the past tense.

Commentary: This joke is again of the kind where there is an attempt to disparage someone, in the expectation that the listener will like someone being brought low. Here, the answer the teacher is seeking is, "I was beautiful." Whereas the mean-spirited student is referring directly to the teacher rather than to the lesson, by saying that "I am beautiful" must be the past tense because she (the teacher) is no longer beautiful. Of course the answer is wrong in terms of English usage. Finally, you may ask how come we know the teacher is a 'she'. That is because the term used is 'beautiful' rather than 'handsome'. Female teachers are obviously 'beautiful', and male teachers are always 'handsome'!

13

Q: Can a kangaroo jump higher than the Empire State Building?

A: Yes, because the Empire State Building can't jump!

Commentary: There are several things to keep in mind about this joke. Firstly, why are we using 'kangaroo'? Because it is an animal, of Australia, which is known to jump (or hop) very high. But the question is whether an animal which can jump higher than other can still jump higher than the Empire State Building. But the 'trick' in the joke is in the use of the term 'jump higher than'. One usage is whether person 'A' can jump to a higher than person 'B'. Another usage is whether person 'A' can jump to a higher than an object 'C'. The object obviously cannot jump. In this joke, the expectation of the question in simple understanding is 'No, it is impossible for a kangaroo to jump higher than the Empire State Building.' But because we have used a trick to use the second usage in the answer, the answer becomes, 'Yes' because obviously a building cannot jump. There may be a need for Nepal-contextualisation of this joke. Students may understand what a kangaroo is, but it may be difficult to explain also that the Empire State Building is a tall building in Manhattan Island of New York City. It used to be the tallest building in the world for a long time, at which time everyone knew of the Empire State Building. But because there are so many taller buildings now, your students may not understand the usage of 'Empire State Building'. And so, you could simply replace it with Dharara. "Can a kangaroo jump higher than Dharara?"

14

Q: What starts with E, ends with E and only has one letter ?

A: An envelope

Commentary: This is more of a riddle than a joke, because there is a puzzle that you have to solve. But riddles can also make you smile, and so to that extent you can call this a joke!

15

Q: What travels around the world and stays in a corner?

A: A stamp.

Commentary: Here is another riddle or quiz involving an envelope. Though not strictly a joke, like the earlier item, it can make the reader smile or laugh. Going around the world implies that someone or something is traveling a lot, whereas staying in a corner means someone or something is staying in one place. So, how can you have someone who is traveling all over and yet not traveling at all? Well, a letter does travel all over, and the postage stamp travels with it. But the postage stamp stays without moving in one corner of the envelope.

16

Q: What is white when it's dirty and black when it's clean?

A: A blackboard

Commentary: Another riddle, and an obvious one for the classroom. Normally, things are dirty when they are black, but in the case of a classroom blackboard, it is cleanest when it is black.

17

Q: What happens when "you" and "I" are gone?

A: Only 24 letters are left.

Commentary: This is also a riddle like the earlier one, where what is heard is different from what is written. The question is about what happens when the person spoken to and the person speaking is gone. But the answer refers to the letters 'u' and 'i', which sound like the spoken 'you' and 'I'.

18

Q: What is orange and sounds like parrot?

A: A carrot

Commentary: Another riddle, but a nice one. A carrot is obviously orange, but it also sounds like a parrot, except that 'p' is replaced with 'carrot'. In English, similarly spelt words need not always be pronounced the same, but in this case they are. 📖

While sometimes adapted, these jokes and riddles are taken from iteslj.org/c/jokes.html

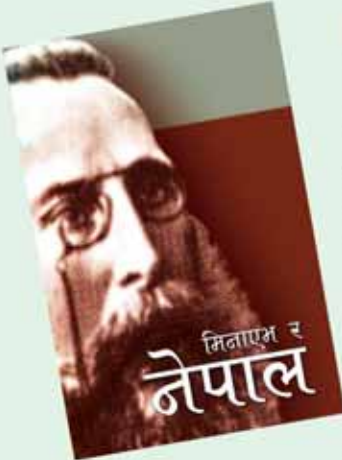
स्थाननामकोश

कृष्णप्रकाश श्रेष्ठ

पृष्ठ: xxxvi + ४८६, मूल्य रु. ५२५/-

कुनै पनि स्थाननामले त्यहाँको मानव सभ्यतासंग गासिएको कला, साहित्य, संस्कृति, भाषा, भूगोल, ज्ञान, विज्ञान र परम्पराको इतिहासलाई बोकेको हुन्छ। नेपालजस्तो भौगोलिक, सांस्कृतिक र भाषिक विविधताले सम्पन्न देशका स्थाननामहरूको विविधतालाई केलाएर, तिनको भाषिक अर्थ र व्युत्पत्तिको व्याख्या गर्दै स्थाननामकोश तयार गर्नु निकै ठूलो परिश्रम र लगनशीलताको परिणाम हो।

यस्तो कोशको खाँचो पहिले त थियो नै अब आएर सङ्घीय नेपालको गणतान्त्रिक स्वरूपमा यस कोशको महत्ता अझ बढ्न गएको छ। प्रान्तीय भाषाका आधारमा स्थापित मौलिक स्थाननामहरूको परीक्षा गरेर अपभ्रंशलाई हटाएर सार्थक नाम पहिल्याउनमा यसले ठूलो टेवा दिनेछ भन्नेमा दुईमत हुँदैन। यस कोशको पहिलो संस्करण तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानबाट संवत् २०४४ सालमा प्रकाशित भएको थियो। त्यसपछिका थप २२ वर्षको परिश्रमबाट अर्को नयाँ संस्करणको रूपमा पुनः प्रकाशन भएको छ।

मिनाएभ र नेपाल

कृष्णप्रकाश श्रेष्ठ (सं.)

पृष्ठ: १०४, मूल्य रु. १७५/-

इभान पाभ्लोभिच मिनाएभ सन् १८७५ मा नेपाल आएका थिए जतिखेर नेपालको शासनको बागडोर जङ्गलहादुरको हातमा थियो। सेन्ट पिटर्सबर्ग निवासी मिनाएभ ख्रीष्टाब्दको उन्नाइसौं शताब्दीमा नेपाल आउने औलामा गन्न सकिने युरोपेलीहरूमा पर्छन् भने नेपाल भूमिमा पाइला टेक्ने उनी पहिलो रुसी थिए। मिनाएभ त यसै पनि पूर्वीय संस्कृति एवं इतिहासका अध्येता थिए र उनको नेपाल आउने उद्देश्य नै आफ्नो अध्ययन अनुसन्धानलाई अधि बढाउनु थियो। आफ्नो नेपाल बसाइमा उनले जति देखे र जति बुझे त्यसका आधारमा नेपालवारे सर्सरती परिचयात्मक विवरण लेखेका थिए। नेपाली इतिहासको अध्ययनमा मिनाएभले लेखेको यस विवरणको आफ्नै उपयोगिता छ।

नटुङ्गिएका कथा: मानवअधिकारनिम्ति लड्नेहरूको आत्मकथन

वावंरा वेयरम्यान (सं.)

पृष्ठ: xxx + २०४, मूल्य रु. १५०/-

नेपालमा सशस्त्र द्वन्द्व चलेका बेला र त्यसपछि भएका मानवअधिकार उल्लङ्घनका घटनाहरूका कारण बरवाद हुने नेपालीहरू हजारौं छन् र मनको नपुरिने घाउ लिएर बाँच्नेहरू पनि असङ्ख्य छन्। द्वन्द्वले सिर्जना गरेका विध्वंसको मारमा मानवअधिकारको प्रतिरक्षामा जुटेका कैयन् वकिलहरू पनि परेका थिए। ज्यान मार्नेसम्मका धम्कीहरू बेहोर्दै वकिलहरूले प्रतिकूल परिस्थितिमा काम गर्नुपर्यो। दस जना मानवअधिकारकर्मी वकिलहरूले तस्विर तथा आत्मकथ्यको माध्यमद्वारा आफ्ना अनुभव र अनुभूतिलाई यहाँ खुलेर व्यक्त गरेका छन्।

शब्द खेल-२२

	१		२	३			४
५				६		७	
			८				
९		१०			११		१२
१३					१४		१५
				१६			
१७						१८	
				१९			

नाम: _____

ठेगाना: _____

तेर्सो

- २) ताल्या खोल्ने साधन
- ५) दास/गुलाम/नोकर/टहलुवा
- ६) सजिसजाउ/तन्तयार
- ८) चोर्ने
- ९) अकस्मात् वा अप्रत्याशित रूपबाट भएको घटना/पूर्व योजनाविना नै/संयोगले
- ११) कसैले सरकारी धनमाल मासेर खाएमा सरकारद्वारा निजको सम्पत्ति जफत गर्ने काम
- १३) समान हुने चाल वा स्थिति/सादृश्य
- १४) वनको वास वा वनमा बस्ने काम
- १६) दाहसंस्कार गरिसकेपछि नदीमा सेलाउन झिकिने हाड, खरानी आदि
- १७) एक अञ्चलको नाम
- १८) व्यापार गर्ने व्यक्ति
- १९) खेती कमाइ गर्नका लागि हलो जोत्ने मानिस/हरूवा

ठाडो

- १) चर्काचर्की नपरेको सानो खालको झगडा/साधारण भनाभन
- ३) गहुँ मकै आदि पिँध्दाखेरी नपिँधिने बाहिरी पातलो र चिल्लो भाग/बोक्रो
- ४) मूल्य/दर/मोल
- ७) काँपी रहेको/थरहरी भइरहेको/डोलायमान
- ८) सानो चोली/चोलाको सानो रूप
- ९) बाक्लो गत्ता धातु आदिबाट बनाइएको तोप, पिस्तौलमा बारूद जस्ता विस्फोटक पदार्थ बन्द गरिएको वस्तु
- १०) एकपछि अर्को गर्दै/फेरि-फेरि/लगातार/निरन्तर
- १२) अनौटो किसिम वा ढाँचा/उदेक
- १४) कुनै पनि भौतिक अस्तित्व भएको पदार्थ
- १५) नदी वा सडक आदिको दुवैतर्फका किनार/वारि र पारि
- १६) ज्यादै गहिरो/थाहा पाउन गाह्रो पर्ने
- १७) चार युगमध्ये पहिलो युग

आयुर्वेद महको औषधि

स्वस्थ रहन मानिसको जीउलाई के के तत्व चाहिने हो, ती सबै तत्व महमा पाइन्छ । महले बुद्धि बढाउँछ र आयु लामो बनाउँछ । महमा अरु पनि थुप्रै गुणहरू छन् । महमा आमाको दूध र गाईको दूधमा भन्दा बढी खनिज लवणहरू छन् । अनि यसमा कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन र एन्जाइम पनि प्रशस्त मात्रामा पाइन्छ ।

- १) घाँटीमा समस्या छ अथवा ठन्डीको असर परेको छ भने तपाईंलाई मह चाहिएको छ । आजकलको व्यस्त जीवनमा राति हामीलाई निकै थकाइ लागिसकेको हुन्छ । त्यस्तो बेलामा मह खाइदिएमा थकाइ मेटिन्छ र जीउमा स्फूर्ति बढ्छ ।
- २) डायबिटीजका रोगीलाई गुलियो नखानू भनिएको हुन्छ । तर मह खाइदिने हो भने उनीहरूको गुलियो खाने रहन पनि पूरा हुन्छ र शरीरलाई कुनै हानि पनि हुँदैन ।
- ३) मह प्रशस्त ऊर्जा भएको आहार हो । एक केजी महमा ३५०० क्यालोरी ऊर्जा हुन्छ । यो ऊर्जा सीधै रगतमा मिसिन जान्छ ।
- ४) कपाल झर्ने, कपाल फुल्ने आदि समस्या भयो भने दही र मह मिसाएर कपालका जरा-जरासम्म पुग्ने गरी १५-२०

मिनेटसम्म बिस्तारै बिस्तारै मालिस गरिदिनुपर्छ । यो प्रयोग हप्ताको दुईपल्ट गर्नुपर्छ ।

- ५) गर्भवती महिलाहरूले मह खानुपर्छ । यो उनको शरीरको लागि मात्र हैन, उनको गर्भमा रहेको शिशुको लागि पनि फाइदाजनक चीज हो ।
- ६) शुद्ध मह र प्याजको रस समान मात्रामा मिसाएर खाइदिनुभयो भने हाई ब्लड प्रेसर नियन्त्रणमा आउँछ ।
- ७) नीम पातको रसमा मह मिसाएर चाट्ने गर्नुभयो भने पेटमा परेका कीराहरू मर्छन् ।
- ८) अनुहार तेजिलो बनाइराख्ने हो भने बेलुकी २-४ थोपा मह लिएर अनुहारमा लगाउनुस् । १-२ घण्टापछि सफा पानीले धुनुस् ।

नियम: शब्दखेल, अन्ताक्षरी, सुजोको र सामान्यज्ञान को सही समाधान पठाउनुहुने पाठकमध्ये प्रत्येकका एक/एक विजेताले रु.१,००० पुरस्कार पाउनुहुनेछ । यस अंकका प्रश्नको जवाफ/समाधान २० भदौ २०६७ सम्ममा शिक्षक मासिकको कार्यालयमा आइपुग्नुपर्नेछ ।

जवाफ पठाउने ठेगाना: शिक्षक मासिक, पाटनढोका, पो.ब.नं. १६६, ललितपुर ।

सुडोकु-२२

				३		६	२	
१		२				५		
८	५		९				१	
				१		४		
३			७	४	६			१
		१		२				
	७				४		५	२
		८				९		६
	२	९		८				

नाम: _____

ठेगाना: _____

सुडोकु-२० को समाधान

७	१	५	२	४	९	८	६	३
६	३	९	८	७	१	२	४	५
४	८	२	६	३	५	९	७	१
३	२	७	४	६	८	५	१	९
१	५	६	७	९	३	४	२	८
९	४	८	१	५	२	७	३	६
८	६	१	५	२	७	३	९	४
५	७	३	९	१	४	६	८	२
२	९	४	३	८	६	१	५	७

सामान्यज्ञान-२२

- अनुमान गर्नुस् संसारमा अहिले चार वा सोभन्दा बढी पाङ्ग्रा भएका गाडीको संख्या कति होला ?
- नेपालमा साझा पुरस्कार कहिलेदेखि प्रदान गर्न थालिएको हो ?
- विश्वको सबैभन्दा लामो पर्वतमाला कुन हो ? यसको लम्बाई कति छ र यो कुन महादेशमा अवस्थित छ ?
- शेर्पा भाषामा 'चोमोलोङ्मा' र अंग्रेजीमा 'माउन्ट एभरेष्ट' भनेर चिनिने पर्वत शिखरको नाम 'सगरमाथा' कसले राखेका हुन् ?
- शब्दकोषको प्रयोजनका आधारमा देवनागरी लिपिमा स्वर र व्यञ्जन वर्ण कति छन् ?

सामान्यज्ञान-२० को सही उत्तर

- चीन र भारत दुवै देशलाई छुने जिल्ला ताप्लेजुङ र दार्चुला हुन् ।
- नेपालको समय ग्रीनवीच समयभन्दा ५ घण्टा ४५ मिनेट अगाडि छ ।
- कञ्चनपुरको महेन्द्रनगर र महाकाली नदीपारिका चौदनी र दोधारा गाविसलाई आपसमा जोड्न बनाइएको झोलुङ्गेपुल नै नेपालको सबैभन्दा लामो पुल हो । यो पुलको लम्बाई १४५२.९५ मिटर (डेढ किलोमिटर) छ ।
- ताराहरूको प्रकाशको तीव्रता तुलना गर्नका लागि एस्ट्रो मिटरको प्रयोग गरिन्छ ।
- एसियाको नोबेल पुरस्कार मानिने रोमन म्यागासेसे पुरस्कार पाउने पहिलो नेपाली हुन्-महेशचन्द्र रेग्मी ।

अन्ताक्षरी-२२

		९		१०	
			४		
८		क	षि	५	११
		आ	त		
		१	२		
	७	३			
			६		१२
	१४			१३	

नाम: _____

ठेगाना: _____

- १) आकर्षण गरिएको/तानिएको (४)
- २) आसामी र साहुका बीचको लेनदेनसम्बन्धी प्रमाणको लिखत (४)
- ३) खुम्चिएको/गजमजिएको/खजमजिएको (६)
- ४) कमिजको घाँटी वरिपरिको घेरो (३)
- ५) लोकमा पहिलेदेखि चलिआएको वा मानिएको रीतिरिवाज/लोकप्रथा (६)
- ६) देशको केन्द्रीय सदरमुकाम (४)
- ७) सुक्खा/रुखो/रस नभएको (३)
- ८) दुवै कोण वा छेउ बराबरीको फरकमा रहेको (५)
- ९) कुनै ठाउँबाट गरिने प्रस्थान, भ्रमण वा यात्रा (३)
- १०) शारीरिक अस्वस्थताले गर्दा शक्ति क्षीण भएको/तागत नभएको (३)
- ११) शरीरमा कुनै किसिमको रोग वा कमजोरी नभएको/स्वस्थ (४)
- १२) गुण, महत्व, विशेषता आदिका आधारमा उच्चस्तरको/माथिल्लो तहको
- १३) कागतिहारदेखि भाइतिहारसम्म पाँच दिन (५)
- १४) कर्मचारीहरूबाट सञ्चालित शासन प्रणाली/नोकरशाहीतन्त्र (६)

शब्दखेल-२० को सही उत्तर

- तेर्सो: १) निर्धो ३) सुवास ५) नकाब ६) ताण्डव ७) जलाधार ९) सिन्को १०) सजग ११) विवाद १३) बाजी १५) लोककथा १७) पकड २०) नजीर २१) समग्र २२) स्वाती
- ठाडो: १) निर्माता २) अबजस ३) सुविधा ४) सत्य ५) नवराज ८) रसिद १०) सजिलो १२) वाइपर १४) कथानक १६) कण्ठाग्र १८) डकैती १९) वास

अन्ताक्षरी-२० को सही उत्तर

- १) अक्षमा २) मादक ३) कन्दमूल ४) लखबन्धक ५) करदाता ६) तानातान ७) नवलपरासी ८) सीमा ९) माइज्यू १०) ज्यूनार ११) रहलपहल १२) लमकलमक १३) कपाकप १४) पञ्चवर्षीय १५) यथार्थ

पुरस्कार विजेता र सही समाधान पठाउनेहरू

शब्दखेल-२०: सही समाधान पठाउने सहभागीमध्ये गोलाप्रथाद्वारा छानिएका पुरस्कार विजेता: तुल्सीप्रसाद पौडेल, सरस्वती मावि, सहारे-८, सिन्धुट, सुर्खेत ।

सही समाधान पठाउने अन्य सहभागी

- बद्रीप्रसाद घिमिरे, टेकानपुर-४, सिन्धुपाल्चोक
- देवीमाया प्रधान, लक्ष्मीनारायण प्रावि, वारिस्तम-४, भोजपुर
- विक्रम खड्का, सुजा-८, कञ्चनपुर
- प्रकाश खड्का, वेस्ट प्वाइन्ट ईबो स्कूल, इलारी-७, कञ्चनपुर
- शंकर पहाडी 'भावुक', जनजागृति निमावि, डोडेनी, सिन्धुली
- मिलन श्रेष्ठ, लक्ष्मी मावि, काहुले-२, खोटाङ
- इन्दिरा पोखरेल, नवदुर्गा मावि, ढलगाउँ, भोजपुर
- हेमराज अर्याल, नलाङ निमावि, नलाङ, धादिङ
- बलराम इटनी, त्रिपुरा सुन्दरी उमावि, खरी-४, धादिङ
- ओम भुजेल, भूपू सैआमावि, लमजुङ
- नरेशराज जोशी, सेटीगाउँ उमावि, गोकुलेश्वर, बैतडी
- अमृतप्रसाद चापागाईं, पाङ धैरेनी उमावि, पाङ, पर्वत
- राजन भुजेल, भाषा निमावि, बडकादियाले-५, खोटाङ
- गृत्तबहादुर भण्डारी, महेन्द्र प्रावि, मल्कवाङ-७, म्याग्दी
- धर्मप्रसाद तिवारी, सरस्वती निमावि, पोखरे, भोजपुर
- इन्द्रकुमार श्रेष्ठ, सरस्वती उमावि, खानीभन्ज्याङ, ओखलढुङ्गा
- टंकबहादुर दनुवार, जनप्रेमी उमावि, रिस्कु-३, उदयपुर
- रामप्रसाद शर्मा, बालजागृति प्रावि, बगुवाखोला, म्याग्दी
- हरिनारायण खतिवडा, शारदा सं. मावि, बाबियाखर्क-३, रामेछाप
- वृत्तबहादुर बस्नेत, शीतला मावि, खाल्ले, खोटाङ
- मीनकुमार दाहाल, शीतला मावि, खाल्ले, खोटाङ
- नारायणप्रसाद नेपाल, चुगल प्रावि, बतासे-४, साकिने, सिन्धुपाल्चोक
- निर्मला श्रेष्ठ, भानुमोरङ प्रावि, विराटनगर-१३
- जमुना कोइराला, लोकप्रिय उमावि, चामे, मनाङ
- ज्ञानप्रसाद आचार्य, बूढानीलकण्ठ स्कूल, काठमाडौं
- सितला काफ्ले, बोया-५, भोजपुर
- मीठू डल्लाकोटी, निमावि बजरहड्डी, वीरेन्द्रनगर-४, चितवन
- मीनबहादुर राउत, दुर्गाेश्वरी निमावि, जलजला-४, संखुवासभा
- मदन अधिकारी, कञ्चनजंघा निमावि, मेचीनगर-१३, सालघारी, झापा
- जमुनादेवी सिग्देल, बालहित निमावि, पौवे, स्याङ्जा
- कृष्णबहादुर लिम्बु, 'कमल', कुरुले तेनुपा-५, बन्दुकेडाँडा, धनकुटा
- हेमचन्द्र अधिकारी, भारती मावि, हातिखर्क, धनकुटा

- रमेश शर्मा, राजकुलेश्वर निमावि, दोलखा
- शान्तबहादुर थापा, ज्ञानज्योति प्रावि, वारंगी-१, मोरङ
- किशोर आचार्य, पञ्च मावि, दिक्तेलबजार-३, खोटाङ
- मोहन पौडेल, संमावि, डाँडाखर्क, खोटाङ
- ईश्वरी श्रेष्ठ, पाटन संयुक्त क्याम्पस, पाटनढोका, ललितपुर
- पूर्णप्रसाद भट्ट, मुक्तापदेवी मावि, सेतुङ-२, वीरगञ्ज, धादिङ
- रिक्त चौधरी, मावि घिसापानी, सिन्धुली
- इन्द्रबहादुर रेग्मी, लाकुरीडाँडा प्रावि, सुर्के-६, दोलखा
- कृष्णप्रसाद, मनकामनादेवी, सेरा-१, अछाम
- वैदेहीशरण यादव, उमावि बसबिड्डी, वसन्तपुर, महोत्तरी
- गोविन्दप्रसाद ढुङ्गना, महाकाल निमावि, ठूलोपर्सल-१, काभ्रे
- रामचन्द्र अधिकारी र सरोज अधिारी, जलकन्या प्रावि, बैरेनी-६, धादिङ
- जितबहादुर तामाङ र हरिप्रसाद दाहाल, सार्वजनिक निमावि, टक्सार-८, भोजपुर
- कान्तिबहादुर रायमाझी, दुर्गानदी प्रावि, वुल्तेपानी, मडुवा-४, रामेछाप
- रामाकान्त चौधरी, नेपाल टेलिकम के.का. भद्रकाली, काठमाडौं
- भावना अधिकारी, तुल्सीपुर-५, दाङ
- मनिषबाबु पोखरेल, पञ्च मावि, दिक्तेल, खोटाङ
- उषा नेपाल, सिन्धुपाल्चोक
- रामप्रसाद अधिकारी, किराञ्जोक कार्कीडाँडा मावि, बैरेनी-१, धादिङ

अन्ताक्षरी-२०: सही समाधान पठाउने सहभागीमध्ये गोलाप्रथाद्वारा छानिएका पुरस्कार विजेता: ईश्वरी श्रेष्ठ, पाटन संयुक्त क्याम्पस, पाटनढोका, ललितपुर ।

सही समाधान पठाउने अन्य सहभागी

- श्रीनारायण झवाली, मैनाडाँडा मावि, हर्दिनेटा-३, धरमपानी, गुल्मी
- भवानी आचार्य, सर्वोदय जनक मावि, विनामारे, बागलुङ
- कपिलबहादुर गाहा, आलमदेवी-८, स्याङ्जा
- लोकराज जैशी, मनकामनादेवी मावि, सेरा-१, अछाम
- मानसिंह साउद, युवा वर्ष मावि, तिलकैनी, कञ्चनपुर
- प्रकाश राई, पञ्चकन्या प्रावि, श्यामसीला, भोजपुर
- वैदेहीशरण यादव, उमावि बसबिड्डी, वसन्तपुर, महोत्तरी
- भीमबहादुर माझी, गोल्माडाँडा प्रावि, दाईजोर, रामपुर-८, रामेछाप
- रामाकान्त चौधरी, नेपाल टेलिकम के.का. भद्रकाली, काठमाडौं
- पवन घिमिरे, नारायणी उमावि, भरतपुर-१०, चितवन
- कृष्णबहादुर लिम्बु, कुरुलेतेनुपा-५, बन्दुकेडाँडा, धनकुटा
- बलराम दारंगा, जनप्रिय मावि, भाटखोला, स्याङ्जा

- किशोर आचार्य, पञ्च मावि, दिक्तेलबजार-३, खोटाङ
- बनिता शर्मा, महालक्ष्मी निमावि, नखिपोट, ललितपुर
- शान्तबहादुर थापा, बेलबारी-१, मोरङ
- प्रेमकुमार श्रेष्ठ, शिक्षासदन प्रावि, मानेभञ्ज्याङ्ग, भोजपुर
- इलक शर्मा, सरस्वती प्रावि, थापाटाना-१, खुम, पर्वत
- अर्जुन दहाल 'अपवाद', मिर्गे-५, चिलाउनेखर्क, दोलखा
- रमेश शर्मा, राजकुलेश्वर निमावि, दोलखा
- विनिता श्रेष्ठ, ललित पुस्तक पसल, माडी, चितवन
- मीटू डल्लाकोटी, निमावि बजरहट्टी, वीरेन्द्रनगर-४, चितवन
- हेमचन्द्र अधिकारी, भारती मावि, हातीखर्क, धनकुटा
- ओम प्रकाश यादव, लउमावि, पोर्ताहा, उदयपुर
- विष्णु खतिवडा, जनता मावि, रौता-५, रानीबास, उदयपुर
- भावना अधिकारी, तुल्सीपुर-५, दाङ
- लिलाराम खत्री, सरस्वती मावि, सहारे-८, सिमघाट, सुर्खेत
- लोमस खतिवडा, दिक्तेल-४, खोटाङ
- नारायणप्रसाद नेपाल, जुगल प्रावि, बतासे-४, साकिने, सिन्धुपाल्चोक
- मीनकुमार दाहाल, शीतला मावि, खाल्ले-८, खोटाङ
- मदन अधिकारी, कञ्चनजंघा निमावि, मेचीनगर-१३, सालघारी, झापा
- बदीप्रसाद धिमिरे, टेकान्युर-४, सिन्धुपाल्चोक
- प्रदिप बस्नेत, गोल्मादेवी, कदमबास-३, सिन्धुपाल्चोक
- ज्ञानबहादुर तामाङ, गोल्मादेवी मावि, कदमबास-३, सिन्धुपाल्चोक
- लिलाप्रसाद शर्मा पौडेल, भीम मावि, राजदाङ, म्याग्दी
- साधना अमात्य, जालपादेवी मावि, फुल्लिङडाँडा-८, सिन्धुपाल्चोक
- विष्णुप्रसाद पोखरेल, महेन्द्र मावि, राइपुर-५, तनहुँ
- जनुना कोइराला, लोकप्रिय उमावि, चामे, मनाङ
- ज्ञानप्रसाद आचार्य, बुढानिलकण्ठ स्कूल, काठमाडौं
- निर्मला श्रेष्ठ, भानुमोर्ङ प्रावि, विराटनगर-१३, मोरङ
- टोपबहादुर राउत, जनज्योति प्रावि, माकुरे रिस्कु-४, उदयपुर
- कमलप्रसाद फुँयाल, हल्पते-८, डाँडाटोल, सिन्धुली
- गोविन्दप्रसाद ढुङ्गाना, मडाँकाल निमावि, दूलेपर्सौल-१, पकुवाल, काभ्रे
- मीनबहादुर राउत, दुर्गेश्वरी निमावि, जलजला-४, संसुवासभा
- चन्द्रप्रसाद अर्याय, सरस्वती माता मावि, अर्घाखाँची-८, अर्घाखाँची
- युवराज दाहाल, लक्ष्मीपुर उमावि, पोर्ताहा, उदयपुर
- ओमबहादुर भण्डारी, बघौडा-९, रमाइलोडाँडा, चितवन
- टंकबहादुर दनुवार, जनप्रेमी उमावि, रिस्कु-३, उदयपुर
- हरिनारायण खतिवडा, शारदा समावि, बाबियाखर्क, रामेछाप
- रामकाजी लकाई खड्का, सौगुने मावि, फरकु-२, दोलखा
- धरणीप्रसाद बराल, जनता रानिमावि, मैनाबती-१, धनुषा
- गोविन्द भट्ट 'निर्मल', सिंहेश्वरी मावि, जलजला, संसुवासभा
- गुप्ताबहादुर भण्डारी, महेन्द्र प्रावि, मलम्पार, मल्कवाङ-७, म्याग्दी
- सन्तोष विष्ट, महेन्द्रोदय मावि, बोया-४, भोजपुर
- नविन निराकार, सुनिम सनलाईट पब्लिक एकेडेमी, बजेडीचौर-४, सिन्धुली, सुर्खेत
- चन्द्रप्रकाश वली 'निश्चल', धारापानी-४, सुर्खेत
- नरेशराज जोशी, सेटीगाउँ उमावि, गोकुलेश्वर, बैतडी
- राजन भुजेल, भाषा निमावि, बडकादियाले-५, खोटाङ
- रामचन्द्र अधिकारी र गोविन्दप्रसाद अधिकारी, जलकन्या प्रावि, बैरनी-६, धादिङ
- दिव्यराज सुवेदी, पञ्चकन्या प्रावि, ओखे-१, भोजपुर
- भगवती अधिकारी, राम्ये प्रावि, बुकोट, गोरखा
- सृष्टि कोइराला, नवदुर्गा मावि, दलगाउँ, भोजपुर
- गोविन्दप्रसाद आचार्य, जनकल्याण प्रावि, पाळुङ, मकवानपुर
- रंगनाथ गौतम, काम्राङ प्रावि, तसपु-८, धादिङ
- हेमराज अर्याल, नलाङ निमावि, नलाङ, धादिङ
- बलराम इटनी, त्रिपुरासुन्दरी उमावि, खरी-४, धादिङ
- चन्द्रकान्त गैरे, सरस्वती उमावि, गल्पा-५, पाल्पा
- विक्रम खड्का, सुडा-८, भासी, कञ्चनपुर
- कुलकेशर राई, लक्ष्मीनारायण प्रावि, वारिस्म-४, भोजपुर
- विनोद चापागाईं, सगरमाथा आवासीय उमावि, देवदह, रूपन्देही
- मिलन श्रेष्ठ, लक्ष्मी मावि, काहुले-२, खोटाङ
- गोविन्दप्रसाद निरौला, शारदा संस्कृत मावि, बाबियाखर्क, रामेछाप
- प्रकाश खड्का, वेस्ट प्वाइन्ट ई.बो. स्कूल, इलारी-७, कञ्चनपुर
- शंकरप्रसाद पहाडी, जनजागृति निमावि, महादेवडाँडा-८, सिन्धुली
- नेत्रबहादुर के.सी., जनकल्याण उमावि, चिति, लमजुङ
- मोहन पौडेल, स.मा.वि. डाँडाखर्क, खोटाङ
- मेनुका गौतम, विद्याप्रचार निमावि, आइतबारे, मेमेङ्ग-५, पाँचथर
- रामप्रसाद अधिकारी, किराज्जोक काकीडाँडा मावि, बैरनी-१, धादिङ

सुडोकु-२०: सही समाधान पठाउने सहभागीमध्ये गोलाप्रथाद्वारा छानिएका पुरस्कार विजेता: रामबहादुर राना, शान्ति उमावि, धारापानी, अर्घाखाँची ।

सही समाधान पठाउने अन्य सहभागी

- विक्रम खड्का, सुडा-८, भासी, कञ्चनपुर
- पवित्रा बुडा, पीएन. क्याम्पस, पोखरा
- नवराज सापकोटा, बुद्धिकल्याण प्रावि, थानकोट-३, डाँडागाउँ, गोरखा
- तुलसा पाठक, सर्वशक्ति प्रावि, तीन दोबाटो-५, पाठखोला, स्याङ्जा
- गोविन्दप्रसाद ढुङ्गाना, मडाँकाल निमावि, दूलेपर्सौल-१, पकुवाल, काभ्रे
- धनबहादुर हाङ्गिम राई, सारपुक टोक्खा प्रावि, रानीबास-३, भोजपुर
- कञ्चन माया राई, शंखरानी निमावि, रानीबास-२, भोजपुर
- रामाकान्ता चौधरी, नेपाल टेलिकम, के.का., भद्रकाली

- प्रेमबहादुर श्रेष्ठ, कालिकादेवी निमावि, प्रिति-२, रामेछाप
- भवानी आचार्य, सचीदय जनक मावि, विनामारे, बागलुङ
- नरपति काफ्ले, मैनडाँडा मावि, हर्दिनेटा, गुल्मी
- सन्तोषकुमार मेहता, नरसिंह-८, सुनसरी
- कमलप्रसाद फुँयाल, नेत्रकाली उमावि, आँपडाँडा, सिन्धुली
- कपिलबहादुर गाहा, आलमदेवी-८, स्याङ्जा
- विवेक श्रेष्ठ, ग्रामीण आदर्श बहुमुखी क्याम्पस, नेपालटार, काठमाडौं
- दुर्गाप्रसाद अधिकारी, मनकामनादेवी मावि, सेरा-१, आछाम
- केशवराज देवकोटा, सरस्वती मावि, ज्यामिरे-१, चारघरे, पाल्पा
- रंगलाल सुनुवार, गोल्माडाँडा प्रावि, दाइजोर-८, रामपुर, रामेछाप
- ध्रुवकुमार नेपाल 'दोरङ्गा', जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय, स्याङ्जा
- बनिता शर्मा, महालक्ष्मी निमावि, नखिपोट, ललितपुर
- कृष्णबहादुर लिम्बु 'कमल', कुरुलेतेनुपा-५, बन्दुकुडाँडा, धनकुटा
- किशोर आचार्य, पञ्च मावि, दिक्तेल-३, खोटाङ
- ईश्वरी श्रेष्ठ, पाटन संयुक्त क्याम्पस, पाटनढोका, ललितपुर
- डिल्लीप्रसाद आचार्य, बोडेचौर मावि, सिगाना-१, बागलुङ
- अर्जुन दहाल, 'अपवाद', मिर्गे-५, चिलाउनेखर्क, दोलखा
- मनराजा राजोपाध्याय, लगन, काठमाडौं
- दिलकुमार राई, श्री का.प्र. गण (ई) एयरपोर्ट, काठमाडौं
- फिरोज राजोपाध्याय, डल्लु, काठमाडौं
- रमेश शर्मा, राजकुलेश्वर निमावि, दोलखा
- लिलाप्रसाद शर्मा पौडेल, भीम मावि, राजदाङ, म्याग्दी
- हेमचन्द्र अधिकारी, भारती मावि, हातिखर्क, धनकुटा
- मीटू डल्लाकोटी, निमावि बजरहट्टी, वीरेन्द्रनगर-४, चितवन
- लेखनाथ सुवेदी, मार्गादेवी प्रावि, बेलहरा-३, धनकुटा
- टेकबहादुर चौहान 'कपिल', महेन्द्रोदय मावि, बोया-४, भोजपुर
- राजकुमार राई, प्रभात ई.बो.स्कूल, कटारी-४, उदयपुर
- शुभेच्छा खड्का, कलकी, काठमाडौं
- प्रदिप बस्नेत, गोल्मादेवी मावि, कदमबास-३, सिन्धुपाल्चोक
- ज्ञानबहादुर तामाङ, गोल्मादेवी मावि, कदमबास-३, सिन्धुपाल्चोक
- वसन्त काफ्ले, बोया-५, भोजपुर
- वीरसिंह बगाल, लटीनाथ प्रावि, बरमुडे, दावुला
- नविन निराकार, बजेडीचौर-७, सिन्धुली, सुर्खेत
- पूर्णप्रसाद भट्ट, मुक्तापदेवी मावि, सेतुङ-२, बोरान, धादिङ
- रामप्रसाद शर्मा, बालजागृति प्रावि, बगुवाखोला, म्याग्दी
- ओमबहादुर भण्डारी, बघौडा-९, रमाइलोडाँडा, चितवन
- उपेन्द्रबाबु ढकाल, सूर्योदय प्रावि, कहेलडाँडा, गोरखा
- भावना अधिकारी, तुल्सीपुर-५, दाङ
- मनिषबाबु पोखरेल, पञ्च मावि, दिक्तेल, खोटाङ
- हरिनारायण खतिवडा, शारदा संस्कृत मावि, रामेछाप
- दीपकराज आचार्य, सरस्वती मावि, सहारे-८, सिमघाट, सुर्खेत
- राजेश थापा मगर, मावि, भंगेरी, रामेछाप
- प्रविण प्रधानाङ्ग, कमलविनायक-४, भक्तपुर
- मुना कोइराला, सिटी उच्च मावि, विराटनगर
- देवनारायण चौधरी, थानपोखरी उमावि, ज्यामिरे झोर, उदयपुर
- पाण्डवकुमार पौडेल, जनसेवा प्रावि, बाघहाने-३, काप्रीचौर, सुर्खेत
- भरतप्रसाद ढकाल, जनप्रेमी निमावि, मडुवा बेत्रेनी, डुम्रे-८, उदयपुर
- सुलभ रेग्मी, काठमाडौं
- गुप्ताबहादुर भण्डारी, महेन्द्र प्रावि, मलम्पार, मल्कवाङ-७, म्याग्दी
- गुणबहादुर तामाङ, कालीदेवी प्रावि, प्रिति-७, रामेछाप
- इन्द्रबहादुर मगर, कालीदेवी प्रावि, प्रिति-७, रामेछाप
- अमृतप्रसाद चापागाईं, पाङ धैरनी उमावि, पाङ, पर्वत
- ओम भुजेल, भूपूसेआमावि, भोटेओडार-८, लमजुङ
- कान्तिबहादुर रायमाझी, दुर्गानदी प्रावि, चुल्टेपानी, मझुवा-४, रामेछाप
- निरमाया श्रेष्ठ, सातकन्या कालिका प्रावि, कदमबास-१, लप्से, सिन्धुपाल्चोक
- देवानन्द महतो, रा.प्रा.वि. सिधुवा, माडी, चितवन
- कौशलकुमार यादव, मधेशी शिक्षक फोरम नेपाल, जिल्ला समिति, महोत्तरी
- महेश ढकाल, गुराँसे-३, चौराही, सिन्धुली
- अर्जुन चापागाईं, देवदह, रूपन्देही
- गोविन्दप्रसाद निरौला, शारदा संस्कृत मावि, बाबियाखर्क, रामेछाप
- रामकाजी लकाई खड्का, सौगुने मावि, फरकु-३, कालापानी, दोलखा
- प्रकाश खड्का, वेष्ट प्वाइन्ट ई.बो. स्कूल, इलारी-७, कञ्चनपुर
- सरस्वती श्रेष्ठ, राम्ये प्रावि, बुकोट, गोरखा
- मनिता गुडुजा, न्यू वेष्ट प्वाइन्ट, बेनी, म्याग्दी

सामान्यज्ञान-२०: सही समाधान पठाउने सहभागीमध्ये गोलाप्रथाद्वारा छानिएका पुरस्कार विजेता: लक्ष्मी राई, तोपगाछी, झापा ।

सही समाधान पठाउने अन्य सहभागी

- हरिश घटाल, महेन्द्रनगर उमावि, भीमदत्तनगर, कञ्चनपुर
- सुलभ रेग्मी, काठमाडौं
- नरेशराज जोशी, सेटीगाउँ उमावि, ककरपाखा, गोकुलेश्वर, बैतडी
- डेविट दाहाल, उदयपुर ई.बो. स्कूल, तिनपा-२, उदयपुर
- सुरेशकुमार शर्मा, सिद्धार्थ निमावि, मोतिपुर-१, बर्दिया
- रविन्द्र पौडेल, चिह्लिया-९, रूपन्देही
- गोविन्दप्रसाद आचार्य, जनकल्याण उमावि, पाळुङ, मकवानपुर
- गणेश सुनार, बाल भेरव प्रनिमावि, लेखगाउँ-१, थारी, सुर्खेत
- हरिनारायण खतिवडा, शारदा संस्कृत मावि, बाबियाखर्क, रामेछाप

८ कक्षासम्म पिटिँदै थिएँ

- रेखा थापा
नायिका

तपाईंले स्कूल कहाँ पढ्नुभएको हो ?

विराटनगरको द राइजिड स्कूलमा पढेँ र त्यहीँबाट २०५७ सालमा एसएलसी पास गरेँ।

स्कूलको पढाइ कस्तो थियो ?

राम्रो थियो। स्कूलको वातावरणले हामीलाई आकर्षित गर्दथ्यो। म त सानैदेखि नाँचन औधी मन पराउँथेँ। स्कूलमा पनि खुब नाचथेँ। पढ्दापढ्दै म आफैँ स्कूलमा डान्स शिक्षक भएँ। स्कूलमा मार्शल आर्ट थिएन। तर मलाई मन परेकाले मार्शल आर्ट सिक्न कक्षा छाडेर जान्थेँ। तर सरहरूले अतिरिक्त कक्षा लिएर मेरो छुटेको कोर्स पढाउनुहुन्थ्यो।

तपाईंको आजको व्यक्तित्व निर्माणमा स्कूलको योगदान कतिको रह्यो ?

सरहरूले मलाई धेरै नै प्रोत्साहन दिनुहुन्थ्यो। नत्र मार्शल आर्ट सिक्न जाँदा छुटेको कुरा मैले पछि पढ्न नपाउन पनि त सबथेँ नि! मलाई कलाकार बन्न प्रेरणा दिने र आत्मविश्वास जगाइदिने काम मेरो स्कूलले गरेको हो। कलाकारितालाई पेशाकै रूपमा अपनाउन सक्छु भन्ने भावनाको विकास स्कूल नसकिँदै भइसकेको थियो।

स्कूल जीवनका सम्झनायोग्य अरु कुरा पनि होलान् नि !

कुटाइ खाएको कुरा फल्कली सम्झन्छु। गणितमा एकदमै

कमजोर थिएँ। घोक्न पनि सक्दिनथेँ। त्यही भएर मैले कक्षा ८ मा सरबाट धेरै पिटाइ खाएकी छु। त्यतिखेर म मिस कोशी भइसकेकी थिएँ। तैपनि सरले मलाई कुट्न छाड्नुभएको थिएन। तर अरु कुरामा स्कूलको वातावरण राम्रो थियो।
स्कूलका साथीहरूलाई कतिको सम्झनुहुन्छ ?

हाम्रो कक्षामा जम्मा १२/१३ जना मात्र थियौं। म केटीसँगभन्दा केटासँग बढी मिल्थेँ। दोमनता, सञ्जु, रमिला मेरा मिल्ने केटी साथी थिए। तर केटासँग मिल्ने बानीले फिल्म क्षेत्रमा प्रवेश गर्दा दुःख दियो। यहाँ त केटासँग सङ्गत गर्दा 'लभ' परेछ पो भन्दा रहेछन्!

फर्किएर आफू पढेको स्कूलमा जानुभएको छ ?

फिल्म लाइनमा लागेपछि अहिलेसम्म स्कूल गएकी छैन। तर अब छिट्टै जाने विचार गरिरहेकी छु। स्कूलले चाहेको र मैले गर्न सक्ने सहयोग पनि गर्छु अब।

निजी स्कूल राम्रो कि सार्वजनिक ?

पहिला पहिला त निजी स्कूल थिएनन् नि! नेपालमा जति पनि विद्वानहरू भए, शिक्षकहरू भए, ती सबै सार्वजनिक स्कूलका उत्पादन हुन्। त्यसैले सार्वजनिक स्कूललाई हेलाको दृष्टिले हेर्ने मिल्दैन। स्कूल विद्याको मन्दिर हो, निजी होस् कि सार्वजनिक। त्यसैले म यो ठीक यो बेठीक भन्ने पक्षमा छैन। बरु दुवै थरी स्कूललाई हामी सबै मिलेर साँचो अर्थमा केटाकेटीको प्रतिभा उजागर गर्ने र उनीहरूलाई राम्रो कुरा सिकाउने ठाउँ बनाउनुपर्छ।

सार्वजनिक स्कूललाई कसरी निजीजितिकै आकर्षक बनाउन सकिएला त ?

स्कूल कस्तो हुने भन्ने कुरा शिक्षकको हातमा हुन्छ। "हामीले तलब मात्र खाएका छैनौं, केटाकेटीको भविष्य बनाउने जिम्मा पनि लिएका छौं। राम्रो शिक्षा दिएनौं भने उसको भविष्य कसरी राम्रो हुन्छ र!" भन्ने भावना प्रत्येक शिक्षकमा पैदा गराउन सक्नुपर्छ। किनभने स्कूलका अरु समस्या ठूला समस्या होइनन्।

राम्रो कलाकार पैदा गर्न स्कूलको कुनै हात हुन्छ ?

धेरै हुन्छ। बालबालिकामा अन्तरनिहित कलाकारिताको खोजी गर्ने र त्यसलाई फकाउने फुलाउने थलो हो स्कूल। नाटक, चित्रकला, सङ्गीत र नृत्य साधारण बच्चाले त मन पराउँछ भने कलाकारिताको सम्भावना भएको बच्चाले फन् धेरै मन पराउँछ। यसै पनि बच्चाहरू सङ्गीतमय वातावरण बढी मन पराउँछन्। सङ्गीतमय वातावरणले केटाकेटीहरूमा खुसी र प्रेममय भाव वृद्धि गर्दछ। त्यसैले स्कूलमा दैनिक एक घण्टा नृत्य, सङ्गीत हुनुपर्छ। अतिरिक्त क्रियाकलापको माध्यमबाट बालबालिकामा निहित कलाकारिताको पहिचान, प्रस्फुटन र विकासमा शिक्षकहरूले विशेष ध्यान दिनुपर्छ।

शिक्षकहरूलाई तपाईं केही सुझाव दिनुहुन्छ ?

पढाउने तरिका सरल र रसिलो हुनुपर्छ ताकि विद्यार्थीले अभिरुचिपूर्वक शिक्षकले सिकाउन खोजेका हरेक कुरा सिक्न सक्न्। जसरी फिल्म हेरेर केटाकेटीले फिल्मको 'डायलग' एकैक्षणमा टिप्न सक्छन्, त्यस्तै गरी टिप्न सक्ने गरी शिक्षकले सिकाउनु आवश्यक छ। सिकाउने तरिकामै फेरबदल ल्याउने कुरामा सबैभन्दा बढी ध्यान दिनुपर्छ। यस सन्दर्भमा सबै शिक्षकहरूलाई श्री इडियट हिन्दी फिल्म हेर्न विशेष अनुरोध गर्दछु।

शिक्षक

मासिक ग्राहक बन्नाका लागि सम्पर्क ठेगाना

१. पाँचथर

सरस्वती पुस्तक पसल
फिदिम, ०२४-६६००६३

२. इलाम

इलाम पुस्तक पसल
फोन: ०२७-५२०४२३, ६६४२६२७४२३

३. कापा

जीविका इन्टरप्राइजेज,
वितार्मोड, ६६४२६२४६७७

४. तेह्रथुम

श्रेष्ठ भण्डार, म्याङ्लुङ
फोन: ०२६-४६०१६३, ६६४१६६७७७

५. भोजपुर

त्रिवेणी छापाखाना, फोन: ०२६-४२०१६०

६. मोरङ

- वाणी प्रकाशन
विराटनगर, ०२१-५२६१२०, ६६०४३०१४४१
- कङ्ग्रेल न्यूज एण्ड स्टेशनरी
विराटनगर, ६६५२०२२५३३, ०२१-४७२३६७

७. सोलुखुम्बु

मेरिना बुक्स एण्ड स्टेशनरी
सल्लेरी: ०३६-५२०१४६, ६७४३००५६००

८. ओखलढुङ्गा

- श्रेष्ठ पत्रपत्रिका सेन्टर
भैरवटोल: ०३७-५२०२१२
- उदास पुस्तक पसल
चोकबजार: ०३७-५२०२०२, ६६४१०३४०३७

९. खोटाङ

श्रेष्ठ बुक्स एण्ड न्यूज एजेन्सी
दिक्तेल, ०३६-४२०२३२, ६६४२८४६२३२

१०. धनुषा

जनज्योती पुस्तक पसल
जनकपुर, ०४१-५२१६६४

१६. दोलखा

- हारती स्टेशनरी एण्ड सप्लायर्स
भीमेश्वर, ०४६-४२१३२७, ६६४४०६५४६६
- जिरी स्टेशनरी
जिरी, ०४६-६६०४७६, ६७४४००१०१६

११. सिन्धुली

न्यू परजुना स्टेशनरी
सिन्धुली, २ नं. बजार: ०४७-५२००२५

१२. रामेछाप

- जे.एन. पुस्तक पसल
मन्थली, ०४६-५४०३१०, ६७४१०५००११
- मिलिजुली पुस्तक तथा स्टेशनरी
मन्थली, ०४६-५४००६३

१३. रौतहट

प्रभात स्टेशनरी, चन्द्रनिगाहपुर ०५५-५४०५०२

१४. पर्सा

माइस्थान बुक्सप, वीरगन्ज, ०५१-५२३४५०

१५. मकवानपुर

पत्रपत्रिका सेन्टर, हेटौडा, ०५७-५२१४३३

१७. काभ्रे

- प्रगति पुस्तक पसल
बनेपा, ०११-६६१२५७, ६६४१६०६५०६
- श्रेष्ठ ट्रेडर्स, पनौती
फोन: ०११-४४००५४, ६६४१४७४६५१

१८. सिन्धुपाल्चोक

- केशव स्टेशनरी, चौतारा
फोन: ०११-६२०२२६, ६६४१६२४४३७
- शुभकामना स्टेशनरी
बाह्रबिसे, ०११-४६६०६१
- प्रगति स्टेशनरी, बलेफि, ०१-६६१४३१५

१९. काठमाडौं

ए.बी.जी. स्टेशनरी
बुढानिलकण्ठ, ०१-४३७७४६५

२०. धादिङ

- त्रिपुरा पुस्तक पसल
धादिङवेसी: ०१०-५२०१६०
- न्यू धादिङ स्टेशनरी
निलकण्ठ, ०१०-५२०६६५
- हिमाल बुक्स एण्ड स्टेशनरी
धादिङ, बैरेनी, ०१०-५२६२६०

२१. नुवाकोट

उत्सुक जेनेरल स्टोर
विदुर, ०१०-५६०४१६

२२. चितवन

नारायणी पुस्तक सदन
नारायणगढ, ०५६-५२१२६०, ६६४५०६३६२३

२३. नवलपरासी

मिलन पुस्तक पसल
सुनवल, ०७६-५७०२११, ६६४७०२२१०६

२४. रूपन्देही

- सरल स्टेशनरी केन्द्र
भैरहवा, ०७१-५२१७३४, ६६४७०२३२२६
- विशाल पुस्तक पसल, बुटवल, ०७१-५४६५५५६

२५. गुल्मी

रेसुङ्गा विज्ञान सेवा
तम्घास: ०७६-५२०६६६, ६६४७०७२६२६

२६. पाल्पा

श्रेष्ठ न्यूज एजेन्सी, तानसेन: ०७५-५२०१६२

२७. तनहुँ

- गण्डकी पुस्तक पसल
दमौली, ०६५-५६०१२६, ६६५६०२४४५६
- अविद स्टेशनर्स
डुम्रे, ०६५-५६००५५, ६६४६०६०६०१

२८. गोरखा

रोजिना पुस्तक भण्डार
विद्यालय मार्ग, ०६४-४२०१६३, ६६५६०२७३७५

२९. लमजुङ

रुना पुस्तक पसल
बेसीशहर, ०६६-५२०५१०, ६६४६०६६६३६

३०. कास्की

सफल मिडिया हाउस
पोखरा, ०६१-५३६६१३, ६६५६०२६५७२

३१. अर्घाखाँची

उमेश छापाखाना, सन्धिखर्क, ०७७-४२०१७०

३२. बाङ

- खनाल पुस्तक पसल, भालुवाङ, ०६२-५६०१५६
- जनता बुक स्टल, घोराही
फोन: ०६२-५६०२६६, ६६४७६३२१५४
- नयाँ ज्योती अफसेट प्रेस
तुलसीपुर, फोन: ०६२-५२०६२१

३३. रोल्पा

न्यू पूर्णिमा स्टेशनरी एण्ड सप्लायर्स
लिवाङ, ०६६-४४००४०, ६७४६५१५१५१

३४. बाँके

- हिमाल डिस्ट्रिब्युटर, नेपालगन्ज
फोन: ०६१-५२३६४६, ६६४६०६६३४५
- न्यू त्रिवेणी पुस्तक सदन, धम्बोजीचोक
फोन: ०६१-५२२५६३, ६६४६०२२७६६
- न्यू आदर्श बुक्स एण्ड स्टेशनरी
वी.पी.चोक, नेपालगन्ज, ०६१-५२३६१५
- क्षितिज न्यूज कर्नर
कोहलपुर, फोन: ०६१-५४१६०६

३५. बर्दिया

- न्यू अर्याल पुस्तक पसल, भुरिगाउँ
फोन: ०६६-६६२२६१, ६६४६०३५४०३

३६. दैलेख

शर्मा स्टेशनरी
फोन: ०६६-४२००७४, ६६४६०६२६६६

३७. सुर्खेत

- संगम पुस्तक पसल
सुर्खेत: ०६३-५२१०७६, ६६४६०४१७०६
- अल्फा स्टेशनरी, बुद्धपथ, ०६३-५२१३७
- न्यू विहानी पुस्तक पसल
छिन्चु, फोन: ०६३-५४००५३

३८. जुम्ला

शाही जनरल स्टोर, खलङ्गा बजार
फोन: ०६७-५२००५६, ६६४६३००६६०

३९. कैलाली

- निलम पुस्तक पसल
अत्तरिया, ०६१-५५०७३६, ६६५६४२०७३६

४०. अछाम

भावुक स्टेशनरी
साँफेबगर: ०६७-६६०१६४, ६७४१११६२६७

४१. कञ्चनपुर

महाकाली समाचार केन्द्र
महेन्द्रनगर, ०६६-५२१६५३

४२. दार्चुला

चौलानी पुस्तक पसल, गोकुलेश्वर
फोन: ०६३-६६०३३६, ६७४१११६६२५

यहाँहरूलाई उपलब्ध भइरहेको शिक्षक मासिकको सहज भुक्तानीको लागि राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक, पुल्चोक शाखा अन्तर्गत हिमाल एसोसिएसनको नाममा रहेको चल्ती खाता नं ११४०००१५४५०१ मा रकम जम्मा गरिदिनुहुन अनुरोध छ । रकम जम्मा गरेको रसिद सुरक्षित राख्नुहोला । रकम प्राप्त भएपछि तपाईंको नाममा आम्दानी जनाइनेछ ।

Connecting you with **NASA** world

Admission Open

Sky is my limit..

IMPRESSIONS/NASA/2010

NASA International HSS/College

Gairigaun, Tinkune, Kathmandu, Tel: +977-1-4460397, 4479849
E-mail: info@nasacollege.com

